

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**NEOREALİZM KURAMI ÇERÇEVESİNDE 2022
RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI**

Yüksek Lisans Tezi

Gökçe YILMAZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

İstanbul-2025

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Gökçe YILMAZ

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Neorealizm Kuramı Çerçevesinde 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 24.01.2025

Sayfa Sayısı : 114

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

Dizin Terimleri : Rusya-Ukrayna Savaşı, Neorealizm, Analiz, Güvenlik Dinamikleri, Uluslararası İlişkiler

Türkçe Özet : Bu tez, 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşını neorealist bir bakış açısıyla analiz etmekte olup, Rusya'nın Ukrayna'nın NATO ve AB ile yakınlaşmasını tehdit olarak algılamasını ve bunun Avrupa güvenliği üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Çalışma, Ukrayna'nın Batı ile entegrasyon çabaları ile Rusya'nın jeopolitik hedefleri arasındaki gerilimi ve büyük güçlerin güvenlik stratejilerini ele almaktadır. Ayrıca, savaşın bölgesel ve küresel düzeyde uzun vadeli güvenlik tehditleri yaratabileceği öne sürülmektedir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Gökçe YILMAZ

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**NEOREALİZM KURAMI ÇERÇEVESİNDE 2022
RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI**

Yüksek Lisans Tezi

Gökçe YILMAZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU

İstanbul-2025

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Gökçe YILMAZ

...../...../2025

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gökçe YILMAZ'ın “Neorealizm Kuramı Çerçevesinde 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU
(Danışman)

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Keisuke WAKIZAKA

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2025

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu tez, 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşının dinamiklerini, neorealizm perspektifinden analiz etmektedir. Neorealizm kuramı çerçevesinde ele alınan bu çalışma, savaşın arka planında yatan stratejik nedenleri, Rusya'nın Ukrayna'nın NATO ve AB ile yakınlaşmasını bir tehdit olarak algılaması perspektifiyle analiz etmektedir. Çalışma, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini artırma hedefi ile bu müdahalenin, Avrupa'nın güvenliği ve bölgedeki istikrar üzerindeki yansımalarını tartışmaktadır. Çatışmanın çeşitli senaryolarla değerlendirildiği tezde, Ukrayna'nın Batı ile entegrasyon çabaları ve Rusya'nın jeopolitik pozisyonunu güçlendirme hedefleri arasında giderek derinleşen bir gerilim olduğu vurgulanmaktadır. Çalışma, uluslararası ilişkilerdeki büyük güçlerin güvenlik ve güç dengesi çerçevesinde hareket etme eğilimlerini ele almaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı örneğinde olduğu gibi, neorealist bakış açısı, devletlerin uluslararası sistemde güvenliklerini sağlamaya yönelik stratejik hedeflerini vurgular. Dondurulmuş çatışma olasılığı, Ukrayna'nın zaferi ya da pragmatik bir hükümetin toprak tavizlerine razı gelmesi gibi senaryolar üzerinden, bu savaşın bölgesel ve küresel düzeyde uzun vadeli etkileri incelenmektedir. Bu bağlamda, Rusya-Ukrayna savaşının sonuçlarının sadece iki ülke ile sınırlı kalmayıp, geniş çaplı bir güvenlik tehdidi oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Neorealizm, Analiz, Güvenlik Dinamikleri, Uluslararası İlişkiler

SUMMARY

This thesis analyzes the dynamics of the Russia-Ukraine war that started on February 24, 2022, from the perspective of neorealism. Framed within the neorealist theory, this study examines the strategic reasons behind the conflict, focusing on Russia's perception of Ukraine's rapprochement with NATO and the EU as a threat. It discusses Russia's objective of increasing its influence over Ukraine and the implications of this intervention for European security and regional stability. The thesis highlights the escalating tensions between Ukraine's efforts to integrate with the West and Russia's aim to strengthen its geopolitical position. The study explores the tendencies of major powers in international relations to act within the frameworks of security and power balance. Using the Russia-Ukraine war as a case study, it underscores the neorealist view that states pursue strategic objectives to ensure their security within the international system. Possible scenarios, such as a frozen conflict, Ukraine's victory, or a pragmatic government agreeing to territorial concessions, are evaluated to assess the long-term regional and global consequences of the war. In this context, it is argued that the outcomes of the Russia-Ukraine war may extend beyond the two nations, posing a significant security threat on a broader scale.

Keywords: Russia-Ukraine War, Neorealism, Analysis, Security Dynamics, International Relations

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NEOREALİZM VE GÜVENLİK

1.1. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.....	6
1.3. Realizm ve Klasik Güvenlik Anlayışı	15
1.4. Neorealizm ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik	23

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi Kökenleri.....	37
2.2. SSCB Döneminde Rusya-Ukrayna İlişkileri	46
2.3. 1991-2014 Yılları Arasında Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Yaşanan Krizler	49
2.3.1. Turuncu Devrim Süreci.....	53
2.3.2. Euromeydan Protestoları	55
2.3.3. Kırım'ın İlhakı	57
2.4. 2014-2022 Yılları Arasında Rusya-Ukrayna İlişkilerindeki Gelişmeler.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2022 RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

3.1. 2022-Rusya Ukrayna Savaşı'nın Arka Planı	66
3.1.1. Ukrayna'nın Stratejik Önemi	67
3.1.2. Batı'nın Ukrayna Politikası.....	71
3.1.3. Rusya'nın Ukrayna Politikası ve Güvenlik Kaygıları.....	74
3.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı: Yeniden.....	76
3.3. Mevcut Durum ve Muhtemel Senaryolar	84

SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	93

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

CAP: Kapsamlı Yardım Paketi

DCFTA: Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgeleri

DNR: Donetsk Halk Cumhuriyeti

FSB: Federal Güvenlik Servisi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasılası

HIMARS: Yüksek Hareket Kabiliyetli Topçu Roket Sistemi

LNR: Luhansk Halk Cumhuriyeti

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

RUKH: Ukrayna Halk Hareketi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SWIFT: Dünya Çapında Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese yürekten teşekkür ederim. Her adımda bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan değerli hocalarıma ve özellikle lisanstan beri bu yana hocam ve aynı zamanda danışmanım olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emre Gündoğdu'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Hem üniversite hayatım hem de çalışmam süresince bana verdikleri destek ve yönlendirmeleri benim için büyük bir değer taşımaktadır. Benim her zaman arkamda duran ve yaşadığım en zor anlarımda bile beni cesaretlendiren canım aileme ve bu süreçte moral verip güç kaynağı olan sevgili arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Bu tez sadece akademik bir çalışmayla değil, bu süreçte yanımda olan ve bana inanan herkesin katkılarıyla şekillenmiştir.

GİRİŞ

Uluslararası sistem anarşik bir düzene sahiptir. Bu anarşik ortam sebebiyle devletler arasında savaşın meydana gelmesi uluslararası sistemde bir tehdit unsurudur. Savaş, silahlı güçlerle beraber yürütülen siyasi bir kriz olarak nitelendirilmekle beraber, bu krizler günümüzde sayıca olarak oldukça fazladır. Bu nedenle kendi güvenliğini ve varlığının devamını sağlamak her devletin amacı olmuştur. Güvenlik ikilemi uluslararası sistemde savaş ihtimalini arttırmış ve bu tehdit unsuru devletlerin silahlanmasına sebep olmuştur. Bazı devletler siyasi emellerini gerçekleştirmek ve kendi güvenliğini sağlamak için diğer devletlere işgal girişiminde bulunabilmektedir. Bu çatışmalar, uluslararası sistemin güvenliğini tehdit ederken diğer taraftan ağır insan hakları ihlallerine neden olabilmektedir. Bu çatışmaların son örneklerinden birini 24 Şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı oluşturmaktadır.

Ukrayna, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ve Avrupa’ya entegre olmaya çalışan bir Doğu Avrupa ülkesidir. Rusya, Ukrayna’nın Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’ne (NATO) üye olma çabalarına karşılık bu bölgedeki tarihsel bağları sebebiyle bir takım hak iddialarında bulunmuştur. Donbass Bölgesi ve Kırım’ın ilhakıyla başlayan süreç 24 Şubat 2022 işgali ile devam etmiştir. Neredeyse tüm Avrupalı devletlerin Ukrayna’yı desteklemesi ve Rusya’ya yoğun yaptırımlar uygulanmasına rağmen bu çatışmalar devam etmiş ve hala bir sonuca varılamamıştır.

Ruslar ve Ukraynalılar Slav ırkına mensup, tarihsel geçmişleri bulunan iki farklı millettir. Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilim Sovyetler Birliği’nin dağılmasına kadar dayanmaktadır. Rusya, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra eski Sovyet ülkelerinde hakimiyetini sürdürmek istese de Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra daha Batı yanlısı bir tutum sergilemeye başladı. Ukrayna’nın Batı ile yakınlaşmaya başlaması Rusya’yı rahatsız etmiştir. Bu yıllarda iki ülke arasındaki ilişkilerde gerilim yaşansa da savaş boyutuna gelebilecek bir gelişme yaşanmamıştır. İki ülke arasındaki gerilim 2014 yılında Rusya’nın Kırım’ı ilhak etmesiyle beraber savaş boyutuna gelmiştir. Yine aynı yıl Donbass ayrılıkçı bölgesi ile Ukrayna ordusu arasında çatışmalar baş göstermiştir. Ukrayna’nın giderek Batı’ya ve NATO’ya yaklaşması Rusya’ya bir tehdit algısı yaratmış ve 24 Şubat 2022 tarihine gelindiğinde Rusya, Ukrayna’ya geniş

çaplı bir askeri müdahale başlatmıştır. Bu müdahalenin başlatılmasında, 2008 Gürcistan Krizi sırasında Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'daki askeri müdahalesine karşı Batı'nın bu müdahaleyi sadece kınaması, etkili bir yaptırım uygulamaması ve benzer şekilde Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesine karşı Batı'nın yeteri kadar tepki göstermemesi gibi faktörlerin rolünü de göz ardı etmemek gerekmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesinde kendi güvenliğini tehdit etmesinin yanında başka hangi amaçlarının olduğuna, savaşın devam etmesiyle beraber NATO'nun ve başka devletlerin de savaşın içinde yer alıp almayacağına ve küresel çapta Rusya'ya uygulanan yaptırımların savaşın seyrini ne boyutta etkileyeceğine dair ortaya çıkan yeni sorular bu araştırmanın yürütülmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Neorealizm kuramına göre büyük devletler uluslararası sistem içerisinde hayatta kalmaları amacıyla birbirleriyle mücadele etmektedirler. Rusya, Ukrayna'nın NATO'ya yaklaşması ve kendisine bir tehdit oluşturmasını sebep göstererek Ukrayna'ya müdahalede bulunmuştur. Bu bağlamda, bu tez çalışmasının amacı Rusya ve Ukrayna arasındaki güç mücadelesinin nedenlerinin Neorealizm kuramı çerçevesinde açıklanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşma politikaları Rusya'nın tutumunu nasıl etkilediği, NATO'nun doğruya genişleme politikasının Rusya-Ukrayna ilişkilerinde geriliminin artmasında nasıl etkili olduğu, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik 2022 askeri müdahalesi, uluslararası sistemdeki güç dengesini nasıl etkilediği gibi sorulara cevap aranacaktır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde gücünü toparlamak isteyen Rusya eski Sovyet ülkeleri coğrafyasında gücünü devam ettirmek ve Batı'nın bu bölgeye yaklaşmasını önlemek istemektedir. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanıp Batı ile yakınlaşması Rusya'yı tedirgin etmiştir. Bu sebeple önce Kırım müdahalesi daha sonra Donbass Savaşı ve günümüzde devam eden Rusya-Ukrayna savaşı patlak vermiştir. Bu tez çalışması, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşının güncel olması, bu savaşın uluslararası sistemi ne boyutta etkileyeceği, Rusya'nın hangi dış politik adımları atacağı, Rusya'ya uluslararası toplum tarafından uygulanan yaptırımların ne kadar etkili olacağı ve bu savaşın diğer bölge ve uluslararası aktörlerin de dahil olacağı geniş çaplı bir savaşa dönüşüp dönüşmeyeceği sorularını gündeme getirmesi açısından önemlidir. Çalışma ayrıca 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı ile ilgili yapılacak olan diğer çalışmalara katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir. 2022 Rusya-Ukrayna savaşına ilişkin olarak

literatürde 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın sebep ve sonuçları konusunda (Demir, 2022), Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik politikalarını inceleyen (Dönmez, 2023) ve savaşı askeri, siyasi ve ekonomik boyutlarıyla inceleyen (Benjamin & Davies, 2022) çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, söz konusu çalışmalardan farklı olarak 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın neorealist teori bağlamında detaylı bir analiz sunması nedeniyle önem arz etmektedir.

Tezin yöntemi olarak, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı neorealizm kuramı çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi Neorealizm teorisinden meydana gelmektedir. Devletleri güç peşinde koşturmayı zorlayan şeyin uluslararası sistemin yapısından kaynaklanması, bu teorinin ana çerçevesini oluşturmaktadır. Klasik realizm teorisinde göre devletleri güç peşinde koşturmayı zorlayan şeyin arkasında insanın kendisi bulunmaktadır. Neorealizm teorisi bu açıdan klasik realizmden ayrılmaktadır. Neorealizm insan doğası ile çok az ilgilenmektedir. Bu teori, devletlerin ideolojisiyle veya kültürüyle ilgilenmez. Devletlerin güçleri dışında bir farklarının olmadığını belirtir. Bu teori devletlerin neden güç peşinde koştuğu üzerinde durmaktadır. Neorealizmin bu konuda çeşitli varsayımları bulunmaktadır: Bu teoriye göre büyük devletler uluslararası sistemin ana aktörüdür ve bu uluslararası sistem anarşiktir. Tüm devletlerin saldırıda bulunabilecek askeri kapasitesi bulunmaktadır. Uluslararası sistemdeki devletler birbirlerinin davranışları konusunda emin olamazlardır. Devletlerin asıl hedefi varlıklarını devam ettirmek zorunda olmasıdır. Devletler rasyonel varlıklardır. Bu bağlamda Rusya'nın Ukrayna üzerinde egemen olmaya ve bölgeye Batı'nın müdahale etmesini önlemeye çalışması neorealizm kuramının yukarıda belirtilen varsayımları çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmanın neorealizm kuramıyla paralel olarak temel varsayımı ise, Rusya'nın Ukrayna'yı, NATO'nun doğuya genişleme politikası nedeniyle kendi ulusal güvenliği için bir tehdit olarak algılayarak, bu tehdidi dengelemek amacıyla askeri müdahalede bulunmasıdır.

Rusya'nın Ukrayna işgalinin temeli, Ukrayna'nın AB'ye ve NATO'ya üye olma isteği ve Rusya'nın bunu bir tehdit olarak algılamasıdır. Rusya, Ukrayna'yı bir tampon bölge olarak görmektedir. Ukrayna NATO'ya katılması durumunda Rusya'nın ulusal güvenliği için doğrudan bir tehdit oluşturacağından kendi çevresinde NATO üyesi bir ülkenin olmasını istememektedir. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi, Rusya'nın eski

Sovyet devletleri üzerindeki etkisini ve denetimini daha da arttırmak ve tüm Avrasya'ya hakim olma iddiası üzerinden gelmektedir.

Bu tez oluşturulurken Neorealizm kuramıyla açıklanması ve tarih bağlamında ise 2022'de başlayan ve hala devam eden Rusya-Ukrayna Savaşının esas alınması bu tezin sınırlılığını oluşturmaktadır. Savaşın günümüz itibarıyla devam etmesi ve ne zaman sona ereceğinin belli olmaması sebebiyle ölçülebilir verilerin elde edilebilmesi için uygun ortam olmaması bu tezin bir kısıtlılığıdır.

Bu çalışmada ‘‘literatür taraması’’ ve ‘‘gazete arşivi taraması’’ gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, internet ortamındaki açık kaynaklar, kitaplar, bilimsel makaleler, tezler, araştırma-inceleme eserleri ve gazete arşivlerinden yararlanılacaktır.

Çalışmanın ilk bölümü olan kavramsal çerçeve açısından bu tezin teori kısmını oluşturan neorealizm kuramı detaylıca incelenmiştir. Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramından bahsedilerek bu teorinin klasik realizmden farkı açıklanmıştır. Devletlerin güç için neden rekabet halinde olduğu neorealizmin belirttiği varsayımlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, neorealizmin temel varsayımları olan anarşi, devletlerin rasyonelliği, ve hayatta kalma güdüsü gibi kavramlar detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca, neorealizmin güvenlik ikilemi, güç dengesi ve hegemonya gibi uluslararası ilişkilerde kritik öneme sahip kavramlarla nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, devletlerin neden sürekli olarak güç peşinde koştukları ve uluslararası sistemin anarşik doğasının bu rekabeti nasıl teşvik ettiği açıklanmıştır. Bu kavramsal kısım uluslararası ilişkilerdeki güncel olayları anlamada analitik bir çerçeve sunmaktadır.

İkinci bölümde ise Ukrayna'nın jeostratejik konumu ele alınarak Rusya ve bölge ülkeleri için önemine dikkat çekilmiştir. Rusya ve Ukrayna siyasi ilişkileri başlığı altında iki ülkenin birbirlerine yönelik politikalarından bahsedilmiştir. Rusya ve Ukrayna'nın ekonomik ve kültürel boyutuna değinilmiştir. Devamında AB için öneminden bahsedilirken özellikle kurulduktan sonra yaşanan Turuncu Devrim, Kırım'ın İlhakı ve Donbass Çatışmaları ve sonuçları kısmıyla bu bölüm tamamlanmıştır.

Son bölümde, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşına odaklanılmıştır. Burada algı savaşları başlığında hem Rusya'nın hem de Batılı ülkelerin Ukrayna Savaşını kendi

istekleri doğrultusunda yönlendirme çabalarına değinilmiştir. Rusya-Ukrayna Savaşının hem bölgesel hem de uluslararası etkilerine değinilmiştir. Son kısımda ise savaşın mevcut durumundan bahsedilmiş ve muhtemel senaryolar üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

NEOREALİZM VE GÜVENLİK

Uluslararası ilişkiler teorilerinde güvenlik kavramı, devletlerin hayatta kalma ve güç arayışı bağlamında sıkça ele alınır. Bu çalışmada, klasik realizmden neorealizme geçişle birlikte güvenlik anlayışının nasıl değiştiği incelenmektedir. Realizmin temel varsayımlarını takip eden neorealizm, uluslararası sistemin anarşik yapısını ve bu yapının devletlerin davranışlarına etkisini vurgular. Bu bağlamda, devletlerin güç dengesi oluşturma çabaları ve güvenlik ikilemleri, uluslararası ilişkilerde merkezi bir yer tutmaktadır.

Güvenlik, geleneksel olarak askeri boyutla ilişkilendirilmiş olsa da, modern uluslararası ilişkilerde ekonomik, siyasi ve sosyal boyutları da kapsamaktadır. Neorealizm, güvenliğı yalnızca devletlerin ulusal güvenliğıyle sınırlandırmak yerine, sistemin genel işleyişini anlamak için daha geniş bir perspektiften ele alır. Bu teori, devletlerin uluslararası sistemdeki konumlarını korumak için rasyonel kararlar aldığını ve bu kararların genellikle güvenlik kaygılarıyla şekillendiğini savunur. Bu bölümde, neorealizmin temel varsayımları, güvenlik kavramı ve bu kavramın devlet davranışlarına etkisi detaylı şekilde incelenecektir. Ayrıca, güç dengesi, güvenlik ikilemi ve hegemonya gibi kavramların uluslararası sistemdeki önemi ele alınarak, teorik çerçevenin güncel olaylara nasıl uygulanabileceğı tartışılacaktır.

1.1. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramı tanımlanacak olursa, geniş bir alanı kapsamaktadır ve çeşitli konularda ele alınabilmektedir. Güvenlik, bir unsurun veya bir kişinin tehlikelere karşı korunması anlamına gelmektedir. Her canlının her yerde ve her an güvenliğı ihtiyacı olduğu açıktır (Haser, 2018, s. 8). Güvenlik kavramı, insan güvenliğı, ulus güvenliğı, devlet güvenliğı, uluslararası güvenlik gibi çeşitli alanlarda bulunmaktadır. Güvenlik durumu korkunun, riskin ve tehlikenin olmadığı bir durumdur.

Canlıların amacı güvenliğini sağlamak ve kendi varlığını devam ettirebilmektir. Soykırımlar, kaçakçılık, silahlanmalar, orantısız güç kullanımı, terörizm, küresel hatalıklar, iklim krizi, ekonomik krizler, siber savaşlar, iç

ayaklanmalar (Michael E. Smith, 2020, s.27) ve daha fazlası günümüze kadar insanlığı tehdit eden güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tehditler insan değeri hakkında düşünmeye, kendimizi nasıl güvende hissedeceğimiz ve geleceğimiz hakkında sorgulama yapmamıza sevk etmiştir. Devletlerin de amacı aynı insanlar gibi varlığını sürdürebilmektir ve güvenliğini tehdit edecek durumları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadırlar. Güvenlik bir amaçtır ve bu amaç üzerinden cevap verilecek yöntemler belirlenmektedir.

Güvensizlik durumunun olması için bir tehdidin olması gerekmektedir. Güvenlik kavramından söz edecek olursak, ilişkin bir tehdit ve riskin olması durumunda bu tehdit ve tehlikelerden korunmak olarak nitelendirebiliriz. Güvensizlik yaratacak ihtimallerin ortadan kaldırılması durumunda güvenlik ortamı yaratılır. Güvensizlik ihtimallerinin olması durumunda riskler gündeme gelir ve bu riskler endişe ve korku yaratır. Bu tehlikeli durum risk algısına göre farklılık gösterse de tehdit olarak görülmektedir (Dedeoğlu, 2008, s. 29).

Güvenlik kelimesi, "güven" kökünden türetilmiş olup "güvende olma hali"ni ifade eder ve genellikle "tehdidin yokluğu" olarak tanımlanır (Baylis, Smith, & Owens, 2008, s. 229). Ancak Ole Wæver, bu tanıma karşı çıkarak, tehdidin olmadığı yerde güvenliğin de olmayacağını savunur. Wæver, güvenliği mevcut bir tehdidin varlığı, ancak bu tehlide karşı tedbirlerin alınmış olduğu durum olarak tanımlar. Bu basit tanımların ötesine geçildiğinde, tehdidin ne olduğu, korunması gerekenin ne olduğu ve koruma sorumluluğunun kimde olduğu gibi sorular daha derin fikir ayrılıklarına ve çeşitli güvenlik anlayışlarını ortaya çıkmasına neden olmuştur. Farklı güvenlik anlayışlarının ortaya çıkmasında; tehdit unsurunun ne olduğu, korunması gerekenin kim ve neyin olduğu, bu güvenliği sağlayanın kim olduğu ve bu güvenliğin sağlanmasında kullanılacak yöntemlerin ne olduğu gibi soruların sorulması etkili olmuştur. Devlet egemenliği, bireyler, kültür, gezegen, okyanuslar, canlı türleri, ekonomik refah, seyahat özgürlüğü, özel hayatın gizliliği gibi unsurlar güvenliği sağlanacak özneler olarak adlandırılabilir. Tehditler, diğer devletler, devlet dışı silahlı aktörler, iklim değişikliği, salgın hastalıklar, göç, fakirlik ve demokratik olmayan uygulamalar gibi çeşitli unsurlar olabilir (Baysal, 2023, s. 40-41). Bu tür çeşitli tehdit unsurları güvenlik inşa sürecinin oluşmasında önemli bir etkidir.

Güvenlik kelimesi Latince kökenli bir kelime olup, endişeden uzak olma anlamına gelen securitas kelimesinden türemiştir. Bu kelime Romalılarca güvenlik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu emniyetin yokluğunda ise tehlike durumu ortaya çıkmaktadır. Güvenlik yani securitas Romalılar tarafından siyasi bir kavram olan Roma Barışını yani Pax Romana'yı oluşturan temel kavramdır (Haser, 2018, s. 9). Güvenliğin tarihsel kökenine bakıldığında ilk olarak din savaşları göze çarpmaktadır. Avrupa'da ortaya çıkan haçlı seferleri ve mezhep savaşları bunun ilk örnekleridir. Din kavramının güvenlik olgusunu şekillendirdiğini görmekteyiz. Bugün de aynı şekilde din adı altında gerçekleşen terörizm faaliyetleri güvenliği tehdit eden önemli bir unsurdur (Karabulut, 2015, s. 43).

Güvenlik teriminin tarihsel süreçteki gelişimi ilk olarak Romalılarla başlamıştır. Romalılar tarafından daha çok din etkisi olan bir kavram olarak kullanılmıştır. Ortaçağ ile beraber yerini "cetera" kavramına bırakmıştır. Bu kavramın kullanımı Thomas Hobbes ile başlamış olup, modern devletin çağa uygun kavramlarından biri haline gelmiştir. Güvenlik kavramı otoriter bir devleti tanımlayan, Hobbes'un yaratmış olduğu Leviathan ile ilişkilendirilmiştir (Arends, 2009, s. 4). İlk çağlarda ulus devletler bulunmamaktaydı ve yalnızca komşu olan şehir devletleri birbiriyle ilişki içerisindeydi. Bu nedenle uluslararası sistemi etkileyecek çapta bir güvenlik anlayışı bulunmamaktaydı.

Uluslararası güvenlik, karmaşık, çok yönlü ve dinamik bir konudur. Devletler arasındaki ilişkileri, uluslararası sistemi, güvenliğin ve barışın sağlanması için alınan önlemleri kapsayan uluslararası ilişkiler alanıdır. Uluslararası sistemdeki tüm aktörlerin güvenliğini ve istikrarını korumak için yapılan çabalar ve politikalarıdır. Savaşın, terörizmin ve diğer tehditlerin önüne geçilmesi gibi birçok boyutta ele alınır. Uluslararası güvenlik, uluslararası sistemin dengesine dayanmaktadır. Uluslararası güvenlik, devletlerin haricinde bireylerin güvenliğini ve refahını da ele almaktadır. Bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak, yaşam kalitesini arttırmak ve insan haklarını korumak amacıyla uluslararası toplum bir çaba göstermektedir. Uluslararası güvenlik karmaşık ve sürekli değişen bir alandır. Devletler, örgütler ve diğer aktörlerin uluslararası toplumun güvenliğinin sağlanması ve korunması amacıyla işbirliği yapması gerekmektedir. Bu nedenle güvenlik kavramı, uluslararası ilişkilerin önemli bir alanını oluşturmakta olup, sürekli değişen ve gelişen bir konsepttir.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik daha çok devletlerin bu alanda oluşturduğu politikalara dayanmaktadır. Sosyal güvenlikten daha farklı bir anlam taşımaktadır. Sosyal güvenlik daha çok bireylerin fiziki güvenliğini kapsamaktadır. Uluslararası güvenlik, devletlerin varlığı ile ilgilidir ve onun varlığına ilişkin tehdit unsurlarını barındırır. Devletlerin güvenlik stratejileri askeri ve güç politikalarını içermektedir. Devletlerin güvenlik tanımlamaları tehdit algısı, güç, dış politika yaklaşımı ve içsel faktörlerine göre değişebilmektedir. Devletlere yöneltilen tehditler durumunda bir güvenlik stratejileri geliştirmeleri ve buna karşılık önlem almaları meşru olarak görülmektedir. Devletler güvenlik olgusunu, bekalarını devam ettirmeleri konusunda ilk amaç olarak görmektedirler. Uluslararası ilişkilerde güvenlik ortamı; uluslararası sistemin bütünlüğünün sağlanması, toprakların ve bölgelerin güvenliği, devletin güvenliği, toplumların ve bu toplumun alt gruplarının güvenliği ve bireylerin güvenliği sağlanmasıyla bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2008, s. 24-25).

Güvenlikten söz edilince özellikle akıllara devlet, güç, dış politika ve savaş tehditleri gelmektedir. Güvenlik, uluslararası ilişkilerin merkezi çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Özellikle 20. yüzyıl ile beraber bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Dünya savaşları ve Soğuk Savaş sebebiyle savaş tehditleri, bu çalışmaların ana merkezini oluşturmuştur. Bu sebeple o zamanki çalışmalar daha dar kapsamlı olarak nitelendirebileceğimiz çalışmalardı. Günümüzde ise çok daha kapsamlı alanlar üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.

Akademik olarak uluslararası ilişkiler alanında üzerinde ne kadar fazla çalışılsa da aslında uzlaşmış bir tanımlama mevcut değildir. Güvenlik üzerine yapılan tartışmalar güvenliğin ulusal, bireysel veya uluslararası olarak mı analiz edilmesi gerektiği üzerinedir (Baylis, 2008, s. 73). Kimi çalışmalarda ulusal güvenliğin ön planda olduğu anlaşılmaktadır. David Baldwin'e göre güvenlik "sahip olunan kazanımlara gelebilecek bir zararın en düşük olduğu hal" şeklinde tanımlanmıştır (Baldwin, 1997). Barry Buzan ise güvenliği "tehditten özgür kalabilme gayreti" olarak tanımlamıştır (Buzan, 1991, s. 3-9). Aynı zamanda Buzan, güvenlik kavramının tartışmaya açık olduğunu ve kolayca bir tanımlama yapılamayacağını belirtmiştir (Açıkmeşe, 2011, s. 66). Güvenlik sorununda bir tehdit algılanır ve sonrasında buna bir karşılık verilir.

Arnold Wolfers güvenliği objektif ve sübjektif olarak ikiye ayırmıştır. Objektif güvenliğ herhangi bir tehlikenin olmadığı durumdur. Sübjektif güvenliğ ise şüphelenecek bir tehlikenin olmadığına dair bir inançtır. Bu anlayışa göre güvenliğ belirsizliği olan bir durumdur. Bu bakımdan güvende olma durumu güç ile ilişkilendirilir. Bu anlayışa göre güvenliği söz konusu olan unsur güçlü ise güvendedir. Uluslararası ortamın anarşik yapısı ise güvensizlik durumunu doğurmaktadır. Uluslararası ortamın anarşik olması sebebiyle güvenliğin tanımı daha çok askeri açıdan ele alınmıştır (Haser, 2018, s. 8).

Dünya tarihi boyunca güvenliğ kavramı, devletlerin ve toplumun değerleri, bulunduğu coğrafya ve dönemi itibariyle değişiklik göstermektedir. Uluslararası güvenliğ kavramı milattan önceki site devletlerine kadar dayanmaktadır. Yapılan ilk yazılı anlaşma olan Kadeş Anlaşması ve Yunan site devletlerinin bir araya gelerek oluşturduğu deniz savuma birliği de ilk örgütlenme örnekleri olarak sınır güvenliğinin korunması açısından gösterilen ilk çabalar olarak yer almaktadır. Büyük uygarlıklar da birbirlerine hakim olma çabası içinde kapalı bir sistem olarak hareket etmişlerdir. İlk çağlarda da anlaşılıyor ki site devletleri arasında da askeri güç odaklı güvenliğ yapıları kurulmuştur (Dedeoğlu, 2008, s. 24-26). Uygarlıklar gelişince askeri yapılar ve savaş teknikleri de gelişmeye devam etmiştir. Bu gelişmeler devam edince güvenliğ alanındaki uygulamalar da değişmeye devam etmiştir. Ticaretin farklı din ve mezhebe sahip toplumlar arasında sürdürüldüğu ve tarım alanındaki yeniliklerin gerçekleştiği dönemde dini ve siyasi mücadeleler vuku bulmuş, bu durum güvenliğ algısını da değiştirmiştir (Bakan & şahin, 2018, s. 137).

Sanayi devrimi ile beraber Batının zenginleşmesi ve ardından merkez ve çevre ülkeleri ayırımının oluşmasıyla nüfus, şehirleşme ve sanayileşme alanındaki yaşanan değişimler zaman içerisinde çevresel, ekonomik, sosyal ve küresel güvenliğ tehditlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ulus devletlerin de bağımsızlıklarını kazanması ve hegemon güçler arasındaki güç dengesinin de değişmesiyle beraber güvenliğ uygulamalarının boyutu değişmiştir (Buzan, 2008, s. 109-112). Kaynak paylaşımı sebebiyle ortaya çıkan ve tarihin en yıkıcı savaşları olan I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından ortaya çıkan sosyal ve ekonomik tahribatı onarmak, bağımsız olan ulus devletleri kontrol altına almak amacıyla yeni güvenliğ politikaları ortaya çıkmıştır. İnsan haklarının geliştirilmesi, barış ve güvenliğin sağlanması, uluslararası ortamın güçlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi imzalanmıştır.

Ardından uluslararası toplumda barışı, güvenliğı sağlamak ve Doğu Bloğu tehdidinden korunmak amacıyla üye devletler bir araya gelerek NATO'yu kurmuşlardır. Bu güç birliğine karşı ise Varşova Paktı kurulmuştur. Bu iki bloğun kurulma amacı kendi savunma yapılarını güçlendirmektir. Bu iki kutuplu sistemde ortaya çıkan rekabet nükleer silahların üretimi, savaş tehdidi ve gerilimlere yol açmıştır (Bakan & Şahin, 2018, s. 138).

Dünya tarihi boyunca yaşanan bu gelişmelere bakıldığında uluslararası güvenlik kavramının evrim geçirdiğı görülmektedir. Güvenlik, sadece askeri güvenliğı değil, ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel boyutları da içermektedir. 1970'lerin sonunda yaşanan çevre felaketleri, petrol şoklarıyla güvenliğin boyutu genişlemiş ve sınırları aşmıştır. Çevre felaketleri, mülteci sorunları, göçler, açlık, hastalık, kuraklık gibi küresel tehditler ortaya çıkmıştır. Güvenliğı tehdit eden algılarda değişimler olmuş, 11 Eylül olaylarından sonra terör, kaçakçılık, dini çatışmalar gibi tehditler de güvenliğı tehdit eden unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra ortaya çıkan küresel güvenlik tehditlerine karşı çıkarların korunması adına karşılıklı bağımlılık ve işbirliğı ön plana çıkmıştır (Bakan & Şahin, 2018, s. 138).

Güvenlik algısındaki değişimler uluslararası toplumun güvenlikle ilgili strateji ve güvenlik politikaları oluşturmaya ve sisteme adapte etmesine yol açmıştır. Güvenlik devletlerarası ilişkilere odaklanmaktan ziyade bireylerin güvenliğıne odaklanan bir kapsama yayılmıştır. Uluslararası işbirliğı ve anlaşmalar ve politikalar güvenlik tehditlerine karşı çözüm bulma çabalarında önemli rol oynamaktadır. Güvenlik tehditlerine karşı diplomasi, müzakere, uluslararası örgütler aracılığıyla ortak çözümler yaratma çabaları küresel güvenliğin sağlanması için temel unsurlardır (Haser, 2018, s. 9). Barry Buzan' göre güvensizlik sorunu, korku ve tehlike durumlarında ortaya çıkmaktadır (Buzan, 1991, s. 1).

Uluslararası sistemin anarşik yapısı sebebiyle tehdit unsuruyla karşı karşıya kalan devletlerin kendisini bu tehdiye karşı savunması gerekmektedir. Uluslararası güvenlik de, devletlerin karşı karşıya kalabilecekleri tehditlere karşı kendilerini koruyabilmeleri için geliştirmeleri gereken askeri kapasiteler ve yetenekler ile ilgili temel bir ilgi alanıdır. Büyük ölçüde askeri imkanlara dayanan güvenlik anlayışı genel olarak güvenlik literatürüne hakim olmuştur. Uluslararası sistemde yaşanan gelişmeler ve değişimler sebebiyle bu sistemde yer alan her bir aktör için güvenlik algısı da buna

bağlı olarak farklıdır. Bu farklılıklar sistemde bir aktör olan devletlerin birbirlerini bir tehdit algısı olarak görmelerine sebep olmaktadır. Bu durum uluslararası sistemin anarşik ve güvensiz bir ortam olmasından kaynaklanmaktadır (Haser, 2018, s. 9).

Uluslararası ilişkilerde devlet, dış politika, güç ve güvenlik temel kavramlardır. Bireylerin güvenliği, devletlerin varoluş sebebi olarak görüldüğünde güvenlik kavramının önemi daha iyi anlaşılır. Uluslararası ilişkilerde güvenlik, aktörlerin davranışları ve evrensel ile bölgesel kavramlar çerçevesinde incelenir. Ancak güvenlik, uluslararası ilişkiler sistemiyle değil, insanlık tarihiyle başlamış bir süreçtir. Zamanla ve değişen şartlarla birlikte bu kavramın içeriği de değişmiş ve zenginleşmiştir (Haser, 2018, s. 6). Güvenliğin daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiğini düşünenler, askeri unsurların yanı sıra, güvenliğin sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri de kapsamı gerektiği konusunda hemfikirler (Aldis & Herd, 2004, s. 171-174). Uluslararası sistemin gelişmesi ve aktörlerin çeşitlenmesi sebebiyle uluslararası güvenlik artık askeri unsurların ötesindedir.

1.2. Ulusal Güvenlik

Güvenlik kavramı insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Bu kavram hakkında yapılan çalışmalar II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yapılmaya başlanmıştır. Güvenlikle ilgili yapılan çalışmalar geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Ulusal güç, uluslararası ilişkilerde önemli bir kavramdır ve geleneksel güvenlik anlayışının temelini oluşturur. Bu anlayışa göre ulusal güç ve ulusal güvenlik, ayrılmaz kavramlardır (Walt, 2003, s. 74) ve realist yaklaşımlar etrafında şekillenmiştir. İlk kez Machiavelli tarafından kullanılan ulusal güvenlik kavramı, devletlerin tehditlerden korunma özgürlüğünü ifade eder. Ulusal güvenlik, bir devletin güvenlik endişelerini tanımlayan bir terimdir ve devletin yararına olan her şey iyi, güvenliğini tehlikeye atan her şey ise kötü olarak nitelendirilir. Güvenlik tanımları genellikle güç ve askeri tehditler etrafında şekillenir. Ulusal güvenlik, ekonomik, askeri, politik, sosyal ve teknolojik unsurları kapsar. Bu unsurlar ayrı tehditler olarak değerlendirilse de birbirinden bağımsız unsurlar olarak nitelendirilemez (Haser, 2018, s. 11).

Klasik güvenlik yaklaşımında, bir devletin toprak bütünlüğünü koruması ve bağımsızlığını sürdürmesi ulusal güvenlik olarak tanımlanır. Bu yaklaşıma göre devletler topraklarını güvence altına almakla kendi ulusal güvenliklerini temin

etmektedirler. Karşılaşılabacak çeşitli tehditlere karşı devletler ulusal güvenliklerini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlıklarını muhafaza etmek için bir dizi önlemler alır. Bu önlemler şu şekilde açıklanabilir: Barış içinde yaşamayı hedefleyen yaşa ve yaşat stratejisi, devletlerin komşularıyla iyi ilişkiler kurmasını hedefler. Güçlüye katılma stratejisi, zayıf bir devletin güçlü bir devletin himayesine girmesiyle güvenliğini koruması anlamına gelmektedir. Sorumluluk teslimi, devletlerin güçlü bir hegemonik yapıya yönelerek kendi güvenliklerini korumalarını hedefler. Tarafsızlık yaklaşımı ise bir devletin her türlü savaş ve ittifaktan uzak durmayı amaçlayarak tarafsızlık beyanı vermesidir. Son olarak güç dengesiyle, devletler bir araya gelerek saldırgan politikaların önüne geçmek amacıyla bir denge oluşturmayı hedeflerler (Karabulut, 2015, s. 22-23).

Modern anlamda devletin ortaya çıkmasıyla birlikte güvenlik kavramı yeni bir anlam kazanmış ve 20. yüzyılın en çok kullanılan terimlerinden biri haline gelmiştir. Ulusal sınırlar ve vatandaşlık bağları üzerinden tanımlanan “ulusal güvenlik” kavramı, bu dönemde öne çıkmıştır. Literatürde güvenlik ve ulusal güvenlik kavramları benzer içeriklerde kullanılsa da amaçları bakımından farklılık gösterirler (Çikrikci, 2017, s. 220-221). Buzan’a göre, ulusal güvenlik kavramı, güvenliğin basit kullanımına kıyasla ulus ve devlet arasındaki bağı daha fazla vurgular ve güvenliğin odak noktasının, yani tehdit altında olanın ulus olduğunu belirtir (Buzan, 1991, s. 70). II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) ulusal güvenlik kavramı, dış dünya ile ilişkilerini açıklamak için geliştirilmiş, askeri olarak güçlenme ve silahlanma yarışını meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Klasik anlamda güvenlik, devletin egemenliği ve toprak bütünlüğünün tehdit altında olmadığı durum olarak tanımlanır. Bu tanım, ulusal güvenlik kavramının tarihsel bağlamını özetlemektedir (Çikrikci, 2017, s. 221).

Klasik anlamda ulusal güvenlik, devletin varlığını sürdürmek için ulusal ve uluslararası tehditleri algılama ve bunlara yanıt verme sürecini ifade eder. Yani, ulusal güvenlik iç güvenlik, dış güvenlik ve savunma konularını içerir. Klasik kuramlara göre ulusal güvenlik, devletlerin başlıca hedefi olarak belirlenmiştir. Devletlerin refah, kazanç ve güç gibi diğer hedeflere ulaşabilmeleri için öncelikle varlıklarını güvence altına almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Uluslararası sistem, anarşiyle şekillenmiş bir yapı olup, sadece güç ve rekabet mücadelesinin gerçekleştiği bir arenadır ve bu

mücadele olmadan devletlerin varlıklarını sürdürmeleri mümkün değildir (Çikrıkci, 2017, s. 222).

Değişime açık olan uluslararası sistemde iç ve dış güvenlik arasındaki ayrım giderek bulanıklaşmakta ve bu durum, devletlerin uluslararası alanda daha fazla işbirliği yapmalarını gerektirmektedir (Simma, Khan, Nolte, & Paulus, 2002, s. 222). ‘‘Kolektif Güvenlik’’ anlayışı Kant’ın ‘‘Kalıcı Barış’’ düşüncesinden etkilenerek ilk olarak Woodrow Wilson öncülüğünde 1919 Milletler Cemiyeti Paktı’nda ortaya çıkmış olup sonrasında Birleşmiş Milletler Şartı’nın güvenlik anlayışını şekillendirmiştir (Brauch, 2008, s. 3) . Klasik anlayışa göre devletler bazı durumlarda işbirlikçi davranabilirler ancak yine de ulusal güvenliğin sağlanması ve devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için devletler arasında rekabet devam edecektir ve bu sebeple devletlerin işbirliği güven sağlamayacaktır. Bu güvenliği temin eden unsur, doğrudan askeri gücü elinde bulunduran devlet otoritesidir (Çikrıkci, 2017, s. 222).

Devletler ulusal güvenlikleri için politikalar belirlerken, bu politikaları halka kabul ettirmek ve halk tarafından destek sağlamak önemlidir. Bu nedenle, ulusal güvenliği ifade ederken "ulusal" veya "milli" gibi kavramlar tercih edilir. Bu terimler, insanların güvenlik politikalarına daha fazla bağlılık hissetmelerini sağlamak amacıyla bilinçli bir şekilde seçilir (Bilgin, 2005, s. 182-183). Ulusal güvenlik kavramı, genellikle dış bağlantıları ve askeri unsurları odak noktası olarak alırken, özellikle Soğuk Savaş döneminde egemenlik, devletlerarası ittifaklar, stratejik caydırma gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu, klasik güvenlik çalışmalarında hakim olan realist dünya görüşünü yansıtır. Ulusal güvenlik kavramı, temel olarak devletin iç ve dış tehditlere karşı kendisini koruma ve yanıt verme çabasını ifade eder. Realist paradigma, uluslararası ilişkilerde süregelen bir güç mücadelesinin varlığına ve devletlerin bütün davranışlarının temelinde "beka dürtüsü"nın bulunduğu vurgu yapar. Bu anlayışa göre ulusal güvenlik, devletin kendi varlığını ve güvenliğini sağlama çabasıyla ilgilidir. Ulusal güvenlik, iç güvenlik, dış güvenlik ve savunma konularını içerir (Çikrıkci, 2017, s. 2021-2022).

Benjamin Miller’a göre, geleneksel ulusal güvenlik anlayışı beş ana boyuttan oluşur. İlk iki boyut, tehdidin kaynağı ve niteliği ile ilgilidir. Klasik anlamda tehdit genellikle diğer devletlerden gelirken, niteliği ise devletlerin askeri kapasitesiyle ilgilidir. Üçüncü boyut, askeri tehditlere askeri yanıt verme gerekliliğini içerir.

Dördüncü boyut ise "Güvenliği sağlama sorumluluğu kime aittir?" sorusunu ele alır ve bu soruya, devletin kendi güvenliğini sağlamak zorunda olduğu cevabı verilir. Beşinci ve son boyut, toprak bütünlüğü, sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahaleye karşı korunması gereken egemenlik ve ulusal bağımsızlık değerleriyle ilgilidir (Miller, 2001, s. 16-17). Bu bağlamda, devletlerin algıladıkları tehditlere karşı koyma yeterliliği, askeri yetenekleri ve imkanlarına bağlıdır. Askeri ulusal güvenlik, aynı zamanda vatandaşların güvenliğini de kapsar. Realist yaklaşım, devletin vatandaşlarına karşı sorumlu olduğunu kabul eder ve bu yaklaşıma göre, devlet güvenli olduğunda vatandaşlar da kendilerini güvende hisseder (Çikrıkci, 2017, s. 223).

Soğuk Savaş döneminin hakim olan güvenlik anlayışı ulusal güveniktir. Bu dönemde güvenlik, devletlerin kendilerini koruma kapasitesi üzerinde tanımlanmıştır. Devletler bunu büyük ölçüde askeri kapasitelerini geliştirerek yapmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı, devletlerin askeri tehditlere karşı kendilerini savunma gerekliliği üzerinde şekillenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber devletlerin güvenlik anlayışları da çeşitlenmiş ve dönüşmüştür. Bu sebeple, devletler ulusal güvenlik politikalarını oluştururken, küreselleşmenin getirdiği değişen dengeleri ve faktörleri de göz önünde bulundurmalıdır (Haser, 2018, s. 12).

1.3. Realizm ve Klasik Güvenlik Anlayışı

Güvenlik konusunda bu zamana kadar farklı tanımlamalar mevcut olup uzlaşılmış bir görüş mevcut değildir. Bu kavram, farklı disiplinler ve teorik yaklaşımlar çerçevesinde çeşitli şekillerde yorumlanmaktadır. Bu yüzden güvenlikten bahsederken ortak kabul edilen tek bir tanımlama mevcut değildir. Güvenlik konusunda yapılan tartışmalar iki farklı görüşe ayrılmıştır. Birinci görüş, uluslararası sistemin anarşik yapısını vurgulayan ve güvenlik kavramının genişletilmesine karşı çıkan geleneksel realist yaklaşımdır. Çünkü birinci görüş güvenliğin, sadece askeri tehditler ve devletlerarası ilişkilerle sınırlı kalması gerektiğini savunur. Geleneksel güvenlik anlayışına karşı bir konumda yer alan ikinci görüş ise küreselleşme sürecinin güvenlik anlayışını dönüştürdüğünü ve güvenliğin kapsamının genişletilmesi gerektiğini savunan yeni güvenlik perspektifine sahiptir. Bu iki güvenlik anlayışı birbirinden farklı olarak gözüktense de aslında birbirinden bağımsız düşünülemez (Haser, 2018, s. 12).

Bir egemenlik biçimi olarak da bilinen Vestfalya sistemi, ulus devlet sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir ve devletlerin egemenliği ile geleneksel güvenlik anlayışının temeli sayılmaktadır. Devlet, belirli bir toprak alanı üzerinde kurulan, sınırları ihlal edilemez ve toprak bütünlüğüne sahip bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2007, s. 244). Vestfalya Barışı, devletlerin sınırlarını, toprak bütünlüklerini ve egemenliklerini korumak için askeri-politik gücü en yüksek seviyede tutmayı gerektirir. Klasik güvenlik anlayışı perspektifinde, devlet ve güvenlik birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu yaklaşım, devleti merkezine koyar ve askeri güvenlik etrafında şekillenir. Temel amacı, devletin toprak bütünlüğünü, otoritesini ve siyasi özerkliğini korumaktır. Klasik güvenlik anlayışına göre devletler arasında çatışma ve rekabet vardır ve bu anlayışın beş boyutu vardır: Tehditlerin kaynağı, niteliği, tehditlere nasıl yanıt verileceği, güvenliğin kimin tarafından sağlanacağı ve hangi unsurların güvenlik kapsamında olduğu ile ilgilidir (Miller, 2001, s. 16-17).

Güvenlik, klasik güvenlik anlayışıyla ele alındığında, en önemli noktanın devlet merkezli ve askeri güç odaklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu çerçevede klasik güvenlik anlayışı, devletin merkezde yer aldığı ve askeri güvenliğin ön planda olduğu bir perspektiften soruları yanıtlamaktadır. Stephen Walt güvenliği “askeri gücün kontrolü ve kullanılması” olarak tanımlarken, Miller ulusal güvenliğe yönelik tehdidin diğer devletlerden geldiğini ve bu tehditlerin askeri bir yanıt gerektirdiğini belirtmiştir. Bu anlayışa göre korunması gereken temel unsur, devlet ve onun egemenliği; tehlike olarak algılanan ise diğer devletler ve onların askeri güçleridir. Güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan yetkili kurum, devlettir ve bu görev, devletin silahlı kuvvetleri tarafından yerine getirilir (Baysal, 2023, s. 42).

Klasik güvenlik anlayışında bir devletin ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehdit, başka devletlerden gelmektedir. Bu tehditler genellikle mevcut statükoyu sorgulayan ve revizyonist olan devletler tarafından gelmektedir. Büyük çıkarları olan güçlü devletler ve milliyetçilik sorunlarıyla karşılaşan komşu devletler, genellikle en büyük tehditleri oluşturan aktörlerdir (Miller, 2001, s. 17). Klasik güvenlik anlayışına göre, tehditlerin temelinde diğer devletlerin askeri güç kapasiteleri yatmaktadır. Bu durumda oluşabilecek tehditler iyi değerlendirilmeli, savunma ve saldırı seçenekleri akıllıca kullanılmalıdır. Klasik güvenlik teorilerinde Mearsheimer’in savunduğu Saldırgan Realizm ve Robert Jervis’in Savunmacı Realizm olarak bilinen görüşleri önemli yer tutmaktadır. Jervis’e göre savunma politikası tercih edildiğinde saldırı-

savunma dengesi sağlanır ve bu durum da savaş çıkma olasılığını azaltır. Saldırgan politikanın uygulanması durumunda ise savaş olasılığı artmaktadır (Jervis, 2011, s. 182).

Jervis'in savunmacı realizm anlayışına göre, savunma stratejisi saldırıyı son çare olarak görmektedir ve böylece güvenlik sorununu en aza indirmektedir. Uluslararası kurumlar aracılığıyla işbirliğinin artırılması, çatışmaların önlenmesine yönelik bir çözüm olarak değerlendirilmektedir. Taraflar arasındaki işbirliği askeri güç kullanımını ihtimallerini azaltmak ve savaş çıkma olasılığını önlemektedir (Haser, 2018, s. 13). Mearsheimer, saldırgan realizm anlayışı ile daha karamsar bir bakış açısı sunmaktadır. Uluslararası kurumların ve işbirliğinin savaşlar üzerinde etkili olmadığını savunmaktadır. Uluslararası sistemdeki anarşik yapı sebebiyle ittifakların oluşması pek olası görülmemektedir. Devletlerin kendi çıkarlarını maksimize etme stratejisi, diğer devletlerin kazançlarını minimize etme yeteneğine dayanmaktadır (Mearsheimer J. J., 1995, s. 83).

Uluslararası sistemde, devletlerin ilk amacı kendi güvenliklerini sağlamak ve varlıklarını devam ettirmektir. Bu sistemde güvenliğin ve güvenlik amaçlı rekabetin amaç olmasının sebebi sistemin anarşik olmasından, diğer bir deyişle, devletleri denetleyen bir üst kuruluşun olmamasından kaynaklıdır. Bunun yanı sıra devletler diğer devletlerin amaçlarından ve nasıl bir adım atacaklarından emin olamazlar; aynı zamanda bu amaçlar değişim de gösterebilmektedir. Devletlerin niyetlerinin değişim olasılığı sebebiyle uluslararası sistemde bir muğlaklık hakimdir (Mearsheimer J. J., 1995, s. 83). Uluslararası sistemdeki bu muğlaklık sebebiyle devletler kendi güvenlik politikalarını oluşturmalarıdır.

Klasik güvenlik anlayışında, devletlerin birbirleriyle savaşıma ihtimal her zaman mevcuttur. Bu sebeple devletler kendi askeri savunma politikalarını oluşturmalarıdır ve askeri gücünü en üst seviyede tutmaları gerekmektedir. Kendi güvenliklerini tehlikede olduğu durumlarda devletler birbirleriyle silahlanma yarışına girerler ve birbiriyle savaş durumunda yer alabilirler. Devletler bu süreçte ittifaklar kurarak savunma stratejilerini güçlendirirler. Ancak bu ittifaklar her zaman güvenlik amaçlı bir çözüm sunmaz. Çünkü devletlerin niyetlerinin değişmesi, ittifakın bozulma ve değişme ihtimali her zaman mevcuttur.

Klasik güvenlik anlayışına göre, devletlerin bağımsızlıklarını, otoritelerini ve toprak bütünlüklerini koruma çabaları ulus devlet kavramına dayanmaktadır. Buzan diğer devletlerden gelebilecek tehlikeleri, devletlerin ideolojilerine, yapısal sistemlerine ve idari yapılarına yönelik tehditler olarak tanımlar (Buzan, 1991, s. 70). Bu sebeple, devletler ulusal politika alanında bu tehditlere öncelik verir. Bu tehditlere karşı koyma veya caydırma kapasiteleri, devletlerin ulusal askeri politikalarının temelini oluşturur. Klasik güvenlik anlayışı, askeri politika ve güvenlik konularını devletin yüksek politikalarının merkezine yerleştirir (Haser, 2018, s. 14). Devletler, ulusal güvenliklerini sağlamak ve varlıklarını korumak için hem iç hem de dış politika unsurlarını dikkate almaktadırlar. Dış politika, devletlerarasındaki ilişkilerin ve uluslararası güvenliğin temelini oluşturur ve klasik güvenlik anlayışında önemli bir rol oynar.

Uluslararası ilişkiler çalışmalarının başlangıcından bu yana ana bir teori olan realizmde güvenlik kavramı her zaman temel bir mesele olmuştur. Akademik çalışmalarda genellikle klasik güvenlik anlayışı olarak adlandırılan anlayış, çoğu zaman realizm kuramıyla özdeşleştirilir. Bu bakış açısı devlet odaklı olup, askeri güvenliğe öncelik verir. Realizm, içinde çeşitli alt kuramları barındıran geniş kapsamlı bir teori olarak kabul edilmektedir. Realizm teorisine göre devlet, uluslararası ilişkilerin temel aktörüdür. Bu teoriye göre güvenlikten bahsedilince her zaman ilk olarak devletlerin güvenliği anlaşılmaktadır. Bu teoriye göre devletlerin güvenliği askeri güç ve savunma politikalarıyla güvence altına alınır.

Realist teoriye göre devletlerin temel aktör olması sebebiyle bu yaklaşımda askeri ve güvenlik konuları, uluslararası sistemin en kritik unsurları olarak görülür. “Güç” kavramı uluslararası ilişkileri anlamada merkezi bir rol almaktadır. Devletler, uluslararası arenada güvenliklerini ve devamlılığını sağlamak ve anlaşmazlıkları çözümlmek için gücü kullanırlar (Arı, 2002, s. 160). Bu güç kazanma çabası hem dengeyi hem de çatışmaları beraberinde getirebilir. Dolayısıyla güvenlik, devletlerin en kritik öncelikleri arasındadır.

Devletler devamlılığını sağlamak, hayatta kalmak amacıyla hareket ederler. Bu sebeple de askeri kapasitelerini arttırma çabasındadırlar. Bu durum güç dengesini koruma çabasını ve silahlanma yarışını doğurmaktadır. Realist teoriye göre devletlerarasındaki işbirliği genellikle geçici ve çıkar amaçlıdır. Teoriye göre kalıcı barış ve işbirliği güvensizlik durumu ve çıkar çatışmaları nedeniyle zordur. Bu

güvensizlik durumunun olması sebebiyle her devlet kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla benzer stratejiler izlemek ve benzer çıkarları gözetmek durumunda kalmaktadır. Realist teori, güvenlik konusunu açıklarken, bu güvensizlik ve güven eksikliği durumuna vurgu yapar (Sandıklı & Emeklier, 2011). Devletler sürekli olarak tehditlere karşı tetikte olmak zorundadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra realizm teorisi uluslararası ilişkilerde hakimiyet kazanmıştır. Savaş öncesinde idealizm yaygın bir görüşken, iki dünya savaşı arasında yaşanan gelişmeler ve bu dönemde getirilen düzenlemelerin yetersiz olması, realizm teorisinin baskın bir görüş haline gelmesine neden olmuştur. Realizm teorisinin temelleri Machiavelli, Thucydides, ve Hobbes gibi düşünürlerin eserlerine ve fikirlerine dayanmaktadır (Haser, 2018, s. 15). Bu düşünürler, güç, çıkar ve devletlerin hayatta kalma mücadelesi üzerine odaklanmış olmakla uluslararası ilişkilerin doğasını açıklamada önemli katkılarda bulunmaktadır. Machiavelli, devletin güvenliğinin sağlanması için kullanılabilecek her türlü aracı meşru görmüştür. Thucydides, güç dengesi ve devletler arası rekabeti vurgulamıştır. Hobbes ise, anarşi insanlar arasında sürekli bir güvensizlik hali olduğunu ve güç kullanmanın kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Bu düşünürlerin çalışmaları ve fikirleri realizmin temel ilkelerini ve anlayışını içermektedir.

Realist düşüncenin kökenleri Thucydides'in Peleponnessos Savaşı adlı eserine dayanır. Bu eserde, Atina'nın hızla artan gücü, Sparta tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu durum, iki devlet arasında çatışmaya yol açmıştır ve sonucunda güç dengesi kavramının önemine yol açmıştır. Thucydides' göre savaşın kaçınılmaz sebebi Atina'nın güçlenmesi ve bunun Sparta üzerinde tetiklediği korkudur (Bakan & Şahin, 2018, s. 139-140). Güç dengesinin değişmesi, ortaya çıkan kuşkular ve güvenlik kaygıları savaşın önlenemez hale gelmesine neden olmuştur. Realizm teorisine önemli katkılar sağlayan Hobbes ise insan doğasının bencil ve çıkarıcı olduğunu belirterek onun oluşturduğu topluluğu "doğal hali" olarak tanımlar. Merkezi otoritenin eksikliği insanların doğal olarak sahip oldukları hırs ve rekabetçi tutumlar yüzünden çıkar çatışmalarını tetikler ve karşılıklı güvensizlik ortamını artırır. Benzer şekilde, uluslararası sistemde de, güvensizlik ortamının bir sonucu olarak rekabet ve anlaşmazlık artar ve bu durum çatışmaya evrilir. Hobbes, bu tür güvensizlik ve anlaşmazlık durumunu ortadan kaldırmak için bireylerin tüm yönetim yetkilerini Leviathan adı verilen merkezi bir otoriteye devretmeleri gerektiğini öne sürmüştür. Bu

merkezi otorite, toplumsal düzeni sağlamak ve çatışmaları azaltmak için gerekli gücü ve kontrolü sağlar (Thomas Hobbes, 2010).

Thomas Hobbes, realist yaklaşıma önemli katkılar sağlayan bir düşünür olarak, insan doğasını bencil ve çıkarıcı olarak tanımlar ve insanların oluşturduğu topluluğu ‘‘doğal hali’’ olarak adlandırır. Hobbes’a göre ortak bir otoritenin eksikliği, insanların doğal hırs ve rekabetçi tutumları nedeniyle çıkar çatışmalarını tetikler ve karşılıklı güvensizlik ortamını artırır. Uluslararası arenada ise bu rekabet, devletlerarası çekişmeleri körükler ve birbirlerine duydukları güvensizlik, çatışmaların temel nedeni olarak kabul edilir. Hobbes, bu güvensiz ortamı aşmak ve çatışmaları önlemek için Leviathan’ı savunur. Hobbes’un insan doğasına yönelik bu kötümser ve kuşkucu bakış açısı, insanoğlunun çıkarları uğruna her türlü yola başvurabileceği gerçeğine dayanır. Hobbes’tan sonra gelen tüm realist düşünürlerde bu karamsar ve şüpheli yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Hobbes devletin yaratılma sürecini şu şekilde özetler: Doğa halinde yaşayan insanlar, bencil, hırslı ve çıkarıcı doğaları nedeniyle şiddetli bir rekabet içindeydi. Bu durumdan kurtulmak için insanlar, Leviathan olarak adlandırılan merkezi bir otoriteyi, yani devleti yarattılar. Bu devlet mekanizması, doğa halindeki kaosa son vermek için zorunlu bir yapıydı (Beitz, 1999, s. 27-31). Uluslararası sistemde ise böyle bir üst yapı bulunmadığından, sistem anarşik bir yapıya sahiptir ve bu anarşik yapı içinde her zaman güç, güç ile karşı karşıyadır (Karabulut, 2021, s. 59-60).

Bahsi geçen düşünürler arasında en öne çıkan Morgenthau’dur. Morgenthau’nun realist yaklaşımı, insan doğasının bencil olduğunu ve insan ilişkilerinde belirleyici unsurun güç olduğunu savunur. Morgenthau’ya göre insanların egoist ve çıkarıcı doğası savaş durumlarına yol açar ve bu savaş halinden kurtulmak, Hobbes’un önerdiği gibi yönetimin merkezi bir otoriteye devredilmesiyle mümkündür. Morgenthau, ulusların da tıpkı bireyler gibi çıkarlarının peşinden koştuğunu ve bu perspektiften ulusal çıkarlara öncelik verdiğini belirtir. Devlet yöneticilerinin bencil eğilimleri, güç dinamiklerine göre hareket etmelerini gerektirir. Bu bağlamda, uluslararası sistemin temel aktörleri olan ulus devletlerin çıkarları ve güç gereksinimleri, çatışma ortamı yaratır. Devlet yöneticileri, uluslarının çıkarları korurken, kendi ülkelerinin gücüne uygun politikalar geliştirmelidir. Morgenthau, 1948 yılında yayımlanan ‘‘Uluslararası Politika’’ adlı kitabıyla uluslararası ilişkilere daha kavramsal bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemiş ve bu eserle büyük bir öneme

sahip olmuştur. Bu kitapta, insan davranışlarının ve dolayısıyla devletlerin davranışlarının anlaşılmasında güç mücadelesinin kritik bir rol oynadığını vurgulamıştır (Aydın, 2004, s. 60).

Realist düşüncenin önemli figürlerinden biri olan Machiavelli, Prens adı kitabında, İtalyan prenslerine iktidarlarını korumak için siyasi stratejilerini güç politikası temelinde şekillendirmeleri gerektiğini söyler. Machiavelli, iyi yasaların ancak güçlü bir askeri gücün var olduğu yerde bulunabileceğini, iyi bir askeri kuvvetin bulunduğu yerde ise mutlaka iyi yasaların olacağını savunur. Bu nedenle, bir prensin öncelikli ve tek amacı savaştır ve onun organizasyonu ile disiplinli olmalıdır. Machiavelli, haklı veya haksız savaş tartışmalarına girmemekte ve ulusal çıkarların korunması için savaşın gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, devletin çıkarları ile güç arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Uluslararası sistemde her devlet, diğerleri için potansiyel tehdit teşkil eder ve devletin güvenliği ancak etkili bir yönetimle sağlanabilir. Etkili yönetim, iyi yasaların ve güçlü bir askeri kuvvetin birbirini desteklemesiyle mümkün olur (Haser, 2018, s. 17).

İki kutuplu sistemin hüküm sürdüğü dönem, realizmin en etkili olduğu ve genel olarak sistemin büyük tehditlerle karşı karşıya olduğu dönemdir. İki büyük rakip güç, kendi güvenliklerini temin etmek için kapsamlı bir silahlanma yarışı başlatmışlardır. Ancak aralarındaki tehdit algısı ve kitle imha silahlarının artışı, bu tür bir silahlanmanın güvenlik sağlamak için yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, iki kutuplu sistemin zayıflamasına ve güvenlik anlayışında yeni perspektiflerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, davranışsal ve neorealist yaklaşımlar giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Neorealizmin önemli temsilcilerinden Kenneth Waltz'a göre, devletler karşılıklı işbirliği yaptıklarında kalkınma ve refah sağlayabilirler. Ancak uluslararası sistemin anarşik yapısı ve güvenlik kaygıları, devletlerin işbirliği yapmaktan kaçınmalarına neden olmaktadır (Waltz, 1986, s. 104-110).

Realizm teorisi her zaman devlet üzerinde vurgu yapmaktadır. Bunun temel nedeni analiz birimi olarak devleti ele almasıdır. Realist teori, devleti uluslararası sistemin birincil aktörü olarak ele almakta, bölgesel ya da uluslararası diğer aktörlerin ve ekonomi veya hukukun ikincil öncelikte olduğunu belirtmektedir (Sutch & Elias, 2007, s. 43). Realizm, devleti uluslararası siyasetin odağına koyar ve onu birleşik ve tek bir aktör olarak tanımlar (Ertoyl, 2019, s. 4). Bu varsayımın kabul edilmesinde

teorinin doğduğu dönemin büyük rolü olmuştur. Uluslararası ilişkilerde devletin merkezi rolü daha belirgin ve bir şekilde görülmekteydi. Devletlerin egemenliğinin ve ulusal çıkarlarının ön planda olduğu bu tarihsel bağlam, realizmin devlet merkezli yaklaşımını şekillendirmiştir. Siyasi ve askeri dinamikler, devletlerin uluslararası sistemdeki etkilerini ve önemlerini vurgulayan bir bakış açısının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Realizme göre güvenlik, var olan kaynakların korunmasıyla yeni kaynakların peşine düşülmesi olarak tanımlanabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir örnek olarak ABD'nin bir süper güç olarak yükselmesi bu teoriyle beraber meşrulaşmıştır. Savaş sonrasında ABD'nin dış politikası, uluslararası sistemi bütüncül bir perspektifle değerlendirmeyi ve pozitivist yöntemleri benimsemeyi yansıtmaktadır. Realizm teorisine göre, devletler sadece kendi güçlerini korumayı hedeflemez, aynı zamanda benzer davranışlar gösteren diğer devletler de çatışma içine girer. Devletler arasındaki çatışma, bir tarafın tamamen ortadan kalkmasıyla sonuçlanacaksa bile devletler bu riski göze alırlar. Birinin kazancı diğerinin kaybı anlamına gelir. Bu sıfır toplamlı oyunda, devletler kaybetmemek adına güçlerini artırmaya çalışırlar ve bu yaklaşım, onların güvenlik stratejilerinin temelini oluşturur (Dedeoğlu, 2008, s. 72). Realist teori, güvenliği sağlamak adına karşı tarafın tamamen yok edilmesine varacak kadar bir güvenlik anlayışına sahiptir. Realistlere göre, bir devlet potansiyel bir düşmanın güçlenmesini izlemektense, onu engellemek için savaşmayı meşru görür (Arı, 2002, s. 160). Devletler hem mevcut güçlerini muhafaza etmeyi hem de daha fazla güç kazanmaya çalışmayı amaçlarlar. Bu tutum onları benzer stratejileri benimseyen diğer devletlerle çatışmaya sürükler.

Realizm, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğunu ve devletin bu sistemdeki baş aktör olduğunu kabul eder. Devletler, kendi çıkarlarını en üst seviyede tutarak rasyonel aktörler olarak hareket ederler. Bu yaklaşımda, devletler ulusal çıkarlarını korurken güç kullanımında herhangi bir kısıtlama olmadan hareket ederler. Devletler arasındaki çatışmalarda bir tarafın kazancı, diğer tarafın kaybı anlamına gelir. Realizme göre güvenlik, askeri ve stratejik boyutların öne çıktığı, her devletin sürekli tehditler ve sorunlarla karşılaştığı anarşik bir sistemde sağlanır. Bu teori, uluslararası sistemdeki çatışmaların tek çözüm yolunun savaş olduğunu savunur. Devletler, varlıklarını sürdürebilmek için sürekli olarak güç kazanmaya çalışırlar ve bu güç doğrultusunda uluslararası sistemde hiyerarşik ilişkiler kurarlar.

Realizm, Alman düşünce sistematüğinden etkilenmiştir ve özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikasını yönlendiren önemli bir unsurdur. Realist anlayış, savaş ve çatışmayı insan doğasının kaçınılmaz gerçekleri olarak kabul eder ve bu bakış açısı Soğuk Savaş dönemindeki silahlanma yarışının başlıca sebeplerinden biridir. Realizmin diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden farkı, savaş ve çatışma olgularını merkezine almasıdır. Bu olguların değişmez ve gerekli gerçeklikler olarak görülmesi, etik açıdan tartışmalı bir durum yaratmaktadır. Günümüzde birçok devlet ve düşünür, güvenlik politikalarında realist bakış açısını benimsemekte ve ulusal çıkar ile güç maksimizasyonunu dış politikanın temeli olarak kabul edilmektedir (Karabulut, 2021, s. 60-61).

1970'li yıllardan itibaren realizm eleştirilere maruz kalmaya başlamıştır. Eleştirilerin temel nedenleri arasında uluslararası alanda devlet dışı aktörlerin giderek daha fazla rol oynaması, askeri-stratejik meselelerin yanı sıra ekonomik konuların da ön plana çıkması ve Vietnam Savaşı gibi örneklerde askeri gücün belirleyici olamaması yer almaktadır. Bu faktörler, realizmin görüşlerinin sorgulanmasına yol açmıştır (Haser, 2018, s. 18-19). Realizm teorisinin, uluslararası sistemin gerçeklerine odaklanması, analiz birimi olarak üniter devleti merkeze alması, güç vurgusu yapması ve dünya siyasetini anlamayı kolaylaştırması gibi nedenlerle ana akım teori haline gelmiştir.

1.4. Neorealizm ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik

20. yüzyıl, sürekli huzursuzluk ve güvensizlikle şekillenmiş bir dönem olmuştur. Bu yüzyılda, güvenlik, tehdit, kriz gibi kavramlar sıkça gündeme gelmiştir. İnsanlık hem iki büyük dünya savaşını hem de savaşız ama sürekli bir savaş tehdidi altında yaşadığı uzun bir dönemi deneyimlemiştir. Çatışmaların merkezde olduğu bu süreçte, özellikle yüzyılın ilk yarısında, güvenlik anlayışı büyük ölçüde devletlerin politikalarıyla belirlenmiştir. Bu durum, önce teorik sorgulamalara yol açmış, ardından gerçekçi politikanın yetersizliği düşünölmeye başlanmıştır. Güvensizliğin aşılması ve güvenliğin sağlanması için teorik ve metodolojik yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmıştır (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 3-4).

İki kutuplu dünya düzeninin başlamasıyla birlikte Kenneth Waltz'un öncölük ettiğı ve insan doğasından ziyade sistemin yapısına odaklanan yapısal realizm ortaya çıkmıştır. Bu gelişme realizmin daha bilimsel bir yaklaşım kazanmasına ve

uluslararası ilişkilerdeki baskın konumunu pekiştirmesine yol açmıştır (Ertoý, 2019, s. 7). Yapısal realizm, uluslararası sistemin anarşik doğasını vurgulayarak, devletlerin hayatta kalmak için sürekli güç peşinde koşmalarını ve kendi güvenliklerini sağlama çabalarını ön plana çıkarır. Bu bağlamda, Waltz'un teorisi, devletlerinin davranışlarının sistemin yapısal baskıları tarafından belirlendiğini savunur. 1982'ler ve 1990'lar boyunca, bu yeni realizm dalgası, uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri ve değişimleri açıklamak için geniş çapta kabul görmüştür.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan Soğuk Savaş dönemi, realizmin ve onun güncellenmiş hali olan neorealizmin, diğer uluslararası ilişkiler teorileri üzerinde baskın hale gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde, iki kutuplu bir düzenin ortaya çıkmasıyla, realizmin temel ilkeleri hem ABD hem de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından benimsenmiştir. Her iki taraf da askeri güce büyük önem verip, ulusal güvenliği öncelik haline getirmiş ve uluslararası ilişkileri devletlerin merkezde olduğu bir yapı olarak değerlendirmiştir (Sandıklı & Emeklier, 2012, s. 5). Günümüz uluslararası ilişkilerinde, kavramsal bir karmaşa yerine belirgin kavramsal zıtlıklar göze çarpmaktadır. Küreselleşmenin etkisi artarken, ulusal değerlere verilen önemde de bir yükseliş görülmektedir. Bu zıtlıkların uluslararası sistemi şekillendirdiği, yani tezatların uyumuyla ilişkilerin biçimlendiği söylenebilir. Bu durum, neorealizmin vurguladığı uluslararası sistemin anarşik yapısına işaret ederken, aynı zamanda yorum farklılıklarına ve zorluklarına da neden olmaktadır (Gündüz, 2024, s. 38).

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı ele alınırken, uluslararası sistemin anarşik yapısı sıklıkla temel unsur olarak kabul edilmiştir. Neorealistler (yapısal realistler olarak da adlandırılır), insan doğası yerine uluslararası sistemin yapısına odaklanmış ve devletlerin en büyük önceliklerinin kendi güvenliklerini sağlamak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yapısal realizm, uluslararası ilişkileri belirleyen en önemli faktörün uluslararası sistemin yapısı olduğunu kabul eder ve bu perspektiften yola çıkarak devletlerin dış politikasını ve birbirleriyle olan ilişkisini inceler (Ersoy, 2019, s. 172). Neorealizm kuramında önde gelen isim olan Kenneth Waltz, uluslararası sistemin anarşik doğası içinde, devletlerin en temel ve öncelikli hedefinin kendi güvenliklerini sağlamak olduğunu belirtir. Ona göre bu anarşik ortamda güvenlik, devletlerin birincil önceliğidir. Güvenlik sağlandığında ise devletler güç ve çıkar gibi diğer hedeflere yönelme fırsatı bulabilirler (Waltz, 1979, s. 126). Devletlerin varlığını

güvence altına alması, diğer tüm hedeflerin gerçekleştirilmesi için temel bir önkoşul olarak görülmektedir.

Neorealistler, 1970'lerde realizme getirilen eleştirileri kabul etmiş hem de bu eleştirileri dikkate alarak karşılık vermeye çalışmışlardır. Neorealistler, uluslararası sistemde gücün rolüne odaklanarak bu güç yapısının uluslararası politikayı nasıl belirlediğini araştırarak, klasik realizmin sınırlarını geliştirmeye çalışmışlardır (Waltz, 1979, s. 46). Neorealistler, güç dağılımı ve devletlerin stratejik konumlanmaları üzerinde durarak uluslararası sistemin nasıl işlediğini anlamaya çalışmışlardır. Bu yaklaşımla, güç dinamiklerinin değişmesi durumunda devletlerin nasıl tepki vereceği ve devletlerin genel dengesinin nasıl etkileneceği üzerine yoğunlaşmışlardır. Ayrıca neorealist teori, devletlerin çıkarlarının ve güvenlik kaygılarının, uluslararası politikadaki temel belirleyiciler olduğunu savunarak devletlerin davranışlarını rasyonel bir zeminde değerlendirmeye devam etmiştir.

Realizm ve neorealizm arasındaki temel farklar, özellikle uluslararası sistemin yapısına ve güvenlik anlayışına ilişkin görüşlerde belirginleşir. Klasik realistler, uluslararası anarşiyi insan doğasının bir yansıması olarak değerlendirirken, neorealistler bu anarşiyi uluslararası sistemin yapısal özellikleriyle açıklar. Neorealistlerin anarşiden kastettiği, sistemde zorlayıcı üstün bir otoritenin olmamasıdır; bu, bütünüyle bir kargaşa veya hukukun çiğnenmesi anlamına gelmez. Ayrıca, neorealizmin klasik realizmden ayrıldığı diğer bir nokta, ekonomik güvenliğin de askeri güvenlik kadar önemli olduğunu vurgulamasıdır. Bu farklılık, Vietnam Savaşı'ndaki askeri üstünlüğe rağmen elde edilemeyen sonuçlar, 1973 Petrol Krizi ve Sovyetler Birliği'nin yalnızca askeri güce odaklanıp ekonomik meseleleri ihmal etmesi gibi olaylarla daha da belirginleşmiştir (Özdoğan, 2019, s. 9-10).

Neorealist teori, uluslararası sistemi temel alarak gücün bu sistemdeki aktörlerin davranışlarını nasıl şekillendirdiğini analiz eder. Neorealistlere göre, bir aktörün eylemlerini kısıtlayan faktör uluslararası sistemin kendisidir ve aktörlerin daha özgür hareket edebilmeleri, onların güç düzeyine bağlıdır. Güçlü aktörler, sistem içinde daha fazla hareket alanına sahiptirler (Özdemir, 2008, s. 128). Uluslararası sistemde güç, genellikle eşit bir şekilde dağılmamış; güçlü devletler kendi çıkarlarını ön planda tutarak hareket etmiştir. Bu durum, devletlerarasındaki karşılıklı bağımlılığı ve uluslararası sistemdeki dinamikleri şekillendirmiştir. Özetle güç dengesindeki farklılıklar, uluslararası sistemin temel yapısını oluşturur. Uluslararası ilişkilerdeki en

belirleyici ve güçlü devlet, sistemde kendi politik stratejilerini şekillendirir ve gücünü koruyarak egemenlik kurmaya çalışır. “*Güç mücadeleleri, nihayetinde her zaman bir güç dengesine (balance of power) yol açar. Çünkü hiçbir güç anlayışı mutlak bir hakimiyet sağlayamaz, bu nedenle mevcut güçler arasında doğal bir denge oluşur*” (Tanrısever, 2005, s. 57). Bu denge, uluslararası sistemdeki güçler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine ve çatışmaların sınırlanmasına yardımcı olur.

Neorealist teorinin bakış açısına göre, bir dünya düzeni oluşturmak için kurallar geliştirilse bile, devletlerarası çatışmalar ve potansiyel savaşların ortaya çıkması her zaman kaçınılmaz olacaktır. Bu teori, uluslararası ilişkilerdeki anarşiyi ve devletlerin güvenlik arayışını göz önünde bulundurarak, bu tür çatışmaların önlenemeyeceğini savunur. Bir diğer önemli neorealizm savunucularından olan Mearsheimer’a göre uluslararası sistemdeki uzun süreli istikrarın kaynağı II. Dünya Savaşı’ndan bu yana nükleer silahlarla donanmış iki süper güç arasındaki dengeyi sürdürmesidir. İki kutuplu düzenin sona ermesiyle beraber devletler arasında yeni bir tehdit ortamı ortaya çıkacaktır. Bu durum, uluslararası ilişkilerde rekabeti ve belirsizliği beraberinde getirecek, bu da devletlerin güvenliklerini sağlama amacıyla daha agresif stratejiler geliştirmelerine yol açacaktır (Mearsheimer J. J., 1990, s. 56).

Uluslararası sistem, onun yapısı ve dinamikleri, aktörler ve bu aktörler arasındaki etkileşim konuları üzerine akademik çalışmalar uzun yıllardır yapılmaktadır. Realist teori çerçevesinde, bu unsurları en kapsamlı ve tutarlı şekilde ele alan Kenneth N. Waltz, 1979 yılında yayımladığı *Uluslararası Siyaset Teorisi* isimli eserinde, uluslararası sistemi tündengelsel bir yöntemle analiz eder. Waltz, teorisini üç ana analiz düzeyi üzerine inşa etmiştir: birey, devlet ve uluslararası sistem. Waltz, uluslararası ilişkileri açıklarken sadece devletler değil, sistem düzeyinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Waltz’a göre uluslararası sistemin yapısını üç temel unsur belirler. İlk olarak, sistemin düzenlendiği temel ilke öne çıkar. İkinci olarak, sistemdeki birimlerin farklılaşması ve işlevlerinin belirlenmesi gelir. Üçüncü unsur ise, bu birimler arasındaki kapasitelerin dağılımıdır. Waltz, merkezi ve hiyerarşik ulusal sistemlerle anarşik uluslararası sistemi karşılaştırır. Ulusal sistemlerde parçalar hiyerarşik bir düzen içindeyken, uluslararası sistemde her bir parça eşit kabul edilir ve kimsenin diğerine hükmetme yetkisi yoktur. Bu durum, uluslararası sistemin "düzenleyici ilkesinin" anarşi olmasına yol açar (Ersoy, 2019, s. 172-174).

Waltz, uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin en temel amacının hayatta kalmak olduğunu savunur. Ona göre, hayatta kalma güdüsü, devletlerin diğer tüm hedeflerine ulaşabilmesi için zorunlu bir ön koşuldur. Devletler arasındaki temel farkların sahip oldukları yeteneklerden kaynaklandığını vurgulayan Waltz, bu yeteneklerin dağılımının uluslararası sistemdeki güç dengesini belirlediğini belirtir. Devletlerin kabiliyetleri arasında nüfus, toprak büyüklüğü, kaynaklar, ekonomik kapasite, askeri güç, siyasi istikrar ve yönetsel yetenekler yer alır. Uluslararası sistemin kaotik olmaktan çıkıp bir düzen içinde işleyebilmesini ise güç dengesi mekanizması sağlar (Ersoy, 2019, s. 174-176).

Waltz, güç dengesinin uluslararası sistemde düzeni sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda büyük güçler arasındaki çatışmaların kontrol altında tutulmasına da yardımcı olduğunu belirtir. Bu dengenin bozulması, sistemin istikrarını tehdit eder ve uluslararası çatışmaların patlak verme olasılığını artırır. Ayrıca, Waltz'a göre, devletlerarası ilişkilerde ittifaklar ve koalisyonlar, güç dengesini koruma çabalarının bir parçası olarak ortaya çıkar. Devletler, hayatta kalma ve güçlerini koruma amacıyla sürekli olarak diğer devletlerin kabiliyetlerini gözlemleyip, kendi stratejilerini buna göre uyarlamak zorundadır. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerdeki dinamiklerin büyük ölçüde güç dağılımına ve devletlerin bu dağılıma verdikleri tepkilere bağlı olduğunu ileri sürer.

Klasik realizm, uluslararası sistemi genellikle devlet adamlarının tehditlere verdikleri tepkilere dayanarak açıklar. Ancak neorealist yaklaşım, uluslararası sistemin anarşik yapısına odaklanarak, bu yapının devletlerarası ilişkileri nasıl şekillendirdiğine dikkat çeker. Neorealist yaklaşım, realizm teorisinin uluslararası sistemdeki değişimleri doğru bir şekilde öngörme, anlama ve açıklamada yetersiz kalması nedeniyle 1970'li yıllarda geliştirilmeye başlanmıştır. Neorealizme göre rasyonel devletler uluslararası sistemin temel aktörleri olarak kabul edilirken, devlet dışı aktörlerin varlığı ve güçleri daha az öneme sahip olarak değerlendirilir (Haser, 2018, s. 20). Devletlerin uluslararası sistemdeki rolü ve etkisi öne çıktığı için bu yaklaşımda devlet dışı aktörlerin etkileri genellikle sınırlı ve ikincil olarak görülür.

Neorealistler, uluslararası sistemde tam anlamıyla bir güvenliğin sağlanamayacağını kabul ederler. Onlara göre, güvensizlik genellikle dışarıdan gelen bir tehditten kaynaklanır ve bu tehditler askeri boyutları içerir. Neorealizm, "kendi kendine yeterlilik" kavramını öne çıkararak, uluslararası aktörlerin, sistemin kaotik ve

düzensiz yapısı nedeniyle, kendilerini diğer tehditlerden koruma ve bu tehditleri bertaraf etme sorumluluğunu bizzat üstlenmeleri gerektiğini savunur. Yani, uluslararası sistemde düzeni sağlayacak merkezi bir otoritenin bulunmaması, devletleri güvenliklerini sağlama ve düzeni koruma konusunda yalnız bırakır. Bu nedenle, neorealizme göre her devlet, kendi güvenliğini kendi çabalarıyla temin etmek zorundadır (Gündüz, 2024, s. 42). Uluslararası sistemin anarşik ortamı rekabeti, rekabet ise güvenliği besler.

Neorealistler, savaşı kaçınılmaz ve sürekli bir olgu olarak görürler, bu da uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanır. Onlara göre, devletlerin mutlak güç arayışı, savaşın sürekliliğini besler. Devletlerin güvenliklerini kendi başlarına sağlamaları gerektiği inancı, devletler arasındaki çatışmaları tetikler. Neorealizme göre, barış dönemleri aslında bir tür "soğuk savaş" dönemidir ve bu dönemin gerginlikleri, sıcak savaşların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu süreci bir kısır döngü olarak tanımlayan neorealistler, bu döngüyü uluslararası ilişkilerin normal bir parçası olarak kabul ederler. Neorealist bakış açısına göre, savaşların nedenlerini anlamak ve uluslararası sistemdeki değişikliklerin bu çatışmaların sıklığını nasıl etkilediğini incelemek, temel araştırma konularından biri olmalıdır (Waltz, 1988, s. 620). Neorealizmin savaş ve çatışmalara yönelik bu karamsar bakışı, uluslararası iş birliğini zor, hatta geçici bir durum olarak görmesine de yol açar. Neorealistler için barış, ancak kısa vadeli ve kırılmandır; sürekli bir barışın sağlanması ise neredeyse imkansızdır.

Waltz, SSCB'nin dağılmasının ardından uluslararası sistemin ABD liderliğinde tek kutuplu bir yapıya evrileceğini öngörmüştür. Ancak, Waltz'a göre, bu tek kutuplu düzenin kalıcı olması mümkün değildir; zamanla ABD'ye rakip olabilecek yeni büyük güçlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu bağlamda Waltz, Japonya, Almanya, AB, Rusya ve Çin gibi ülkeleri ABD'ye rakip olabilecek potansiyel büyük güçler olarak değerlendirmiştir (Gündüz, 2024, s. 43). Waltz'a göre, uluslararası sistemin en stabil ve güvenli olduğu ortam çift kutuplu yapıdır. Çok kutuplu sistemler, belirsizlik yaratarak görece daha az güvenli bir ortam sunar. Anarşik uluslararası ilişkilerde, devletler sürekli bir güvenlik arayışı içindedir ve bu durum çatışmalara yol açabilir. Çift kutuplu yapılarda egemen devlet sayısının sınırlı olması, daha dengeli ve caydırıcı bir ortam sağlar, böylece savaş olasılığı azalır (Koçer, 2004, s. 112). Waltz'ın çift kutuplu yapının sağladığı istikrarın yanı sıra, bu tür bir sistemin barışı koruma kapasitesini de vurguladığı görülmektedir. Çift kutuplu bir dünya düzeninde, iki büyük

güç arasındaki denge, çatışmaları sınırlayabilir ve herhangi bir büyük savaşın patlak verme olasılığını azaltabilir. Her iki süper güç, diğerinin askeri ve stratejik üstünlüğünü sınırlamak için karşılıklı olarak güvenliklerini pekiştirmeye çalışır, bu da genel olarak istikrarı teşvik eder. Ayrıca, bu yapı, güçler arasındaki doğrudan rekabeti sınırlayarak, uluslararası ilişkilerde daha öngörülebilir ve düzenli bir ortam sağlar. Ancak, bu yapının da kendi içinde zorlukları ve potansiyel riskleri bulunmaktadır; bu yüzden Waltz'un teorisi, uluslararası sistemdeki dinamikleri ve güç dengelerini sürekli olarak değerlendirmeyi gerektirir.

Neorealist anlayışta, uluslararası aktörler devletlerdir ve bu aktörlerin oluşturduğu uluslararası sistemde bir üst-üst hiyerarşisi yoktur. Bu durum, uluslararası sistemin doğasındaki anarşiye işaret eder; başka bir deyişle, devletlerin kabul etmek zorunda oldukları meşru bir merkezi otoritenin olmaması, sistemin yapısını belirleyen temel unsurdur. Bu boş düzen, uzun vadeli bir istikrarın sağlanmasını neredeyse imkansız kılar. Çünkü bir devletin kendi güvenliğini ve refahını artırma çabaları, diğer devletlerin güvenliğini tehdit edebilir; bu da sürekli bir rekabet ve belirsizlik ortamı yaratır. Dolayısıyla, bir devletin huzuru diğer devletler için potansiyel bir tehlike olarak algılanır ve uluslararası ilişkilerde olumlu bir gelişme, aynı zamanda olumsuz sonuçlara da yol açar (Gündüz, 2024, s. 43-44).

Neorealizme göre, sistemin yapısal baskıları, devletleri daima güçlerini artırmaya ve güvenliklerini sağlamaya yönlendirir. Bu nedenle, devletlerin dış politikaları, uluslararası sistemin yapısal zorunlulukları doğrultusunda şekillenir ve değişken ittifaklar ile güç dengesi politikaları, bu stratejik gerekliliklerin bir yansımasıdır. Waltz, bu durumu açıklarken, devletlerin güvenlik arayışının aslında sonsuz bir döngü yarattığını ve bu döngünün uluslararası sistemde istikrarsızlığı sürekli kıldığını belirtir. Bu durum, devletlerin iç politikalarını da etkileyebilir, ancak her zaman uluslararası sistemin baskın dinamikleri tarafından yönlendirilir.

Neorealist teori, uluslararası çatışmaları evrensel bir güvenlik anlayışıyla açıklamaya çalışır ve çatışmaların temel nedenini sistemin anarşik yapısında bulur. Bu yaklaşıma göre devletler güvenliğin temel birimi ve objesidir, bu nedenle uluslararası güvenlik büyük bir öneme sahiptir. Neorealizm, ulusal güvenliğin iç güvenlikten ziyade dış güvenlikle ilgili olduğunu vurgular. Ayrıca uluslararası sistemin anarşik doğası nedeniyle mutlak güvenlik sağlanamaz; yalnızca göreceli bir güvenlik mümkün olabilir (Haser, 2018, s. 20). Neorealist düşünceye göre güç, uluslararası sistemdeki

devletlerin davranışlarını belirleyen kritik bir faktördür ve devletler güvenliklerini sağlamak için güçlerini maksimize etmeye çalışır. Güç mücadeleleri ve güç dengesi, uluslararası ilişkilerdeki ana dinamikleri oluşturur.

Yapısal realist teoriler, uluslararası sistemin temel dinamiklerini anlamak için devletlerin güç peşinde koşmasının nedenlerini sistemin yapısında arar. Yapısalcı realistlere göre, devletlerin güç arayışlarının sebebi insan doğasından ziyade uluslararası sistemin yapısından kaynaklanır. Bu sistemde, üstün bir otoritenin olmaması ve devletlerin birbirine saldırmayacağına dair bir garanti olmaması, her devletin kendini savunmak için güç kazanmasını mantıklı hale getirir. Büyük devletler, hayatta kalmak istiyorlarsa birbirleriyle rekabet etmek zorunda oldukları bir ortamda bulunmaktadır. Neorealist teori, uluslararası sistemin tüm büyük güçler için benzer güdüler doğurduğunu savunur ve devletlerarasındaki kültürel ve rejim farklılıklarını dikkate almaz. Bir devletin demokratik mi yoksa otokratik mi olduğu, diğer devletlerle olan ilişkilerini belirlemede genellikle önemsizdir. Ayrıca, bir devletin dış politikasını kimin yürüttüğü de büyük ölçüde fark etmez. Neorealistler, devletleri kara kutu gibi ele alır. Yani devletlerin güç farkları dışında birbirlerinden çok farklı olmadığı varsayılır (Dunne, Kurki, & Smith, 2021, s. 90).

Yapısal realizm, realist teori geleneğinin ana hattını oluşturur ve temel varsayımlarını kabul eder. Ancak, uluslararası sistemin işleyişine ve özellikle devletler arasındaki dinamiklere dair farklı yaklaşımlar da vardır. Bu yaklaşımlardan biri, devletlerin uluslararası sistemde ne kadar güç istedikleri sorusudur. Kenneth Waltz'a göre, "güç, potansiyel olarak faydalı bir araç olduğu için devlet adamları uygun bir seviyeye sahip olmayı isterler." Ancak, asıl önemli olan, devletlerin öncelikli endişesinin güç değil, güvenlik olduğudur. Yani, devletler için güç bir araçken, güvenlik esas amaçtır. Bu nedenle, devletlerin öncelikli amacı gücü en üst düzeye çıkarmak değil, sistemdeki mevcut konumlarını korumaktır. Bu bakış açısı, yapısal realizmde "savunmacı realizm" olarak adlandırılır (Ersoy, 2019, s. 176). Savunmacı realizme göre, aşırı güç arayışı, devletlerin güvenliğini artırmak yerine zayıflatabilir, çünkü bu durum diğer devletlerin tehdit algılamasına ve dolayısıyla savunma tepkilerini artırmasına yol açabilir.

Günümüz yapısal realizminin önde gelen temsilcilerinden biri olan John J. Mearsheimer (1947), devletlerin uluslararası sistemde ne kadar güç peşinde koştukları sorusuna farklı bir perspektiften yaklaşır. Mearsheimer'a göre, güç devletler için

sadece bir araç değil, aynı zamanda nihai bir hedeftir. Ona göre, devletlerin esas amacı güvenlik değil, güçlerini maksimize etmektir. Mearsheimer, bu görüşünü saldırgan realizm olarak bilinen bir çerçevede açıklar ve bu yaklaşımı, realist teori geleneğinin en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *Büyük Güç Siyasetinin Trajedisi* adlı kitabında detaylandırır (Mearsheimer J. , 2001, s. 3). Mearsheimer, argümanlarını, yapısal realizmin beş temel varsayımını kendine has bir şekilde yeniden yorumlayarak temellendirir.

Yapısal realizme göre, devletlerin güç mücadelesine girmelerinin basit bir açıklaması vardır ve bu, uluslararası sistemle ilgili beş temel varsayıma dayanır. Tek başlarına bu varsayımlar, devletlerin birbirlerine karşı güç kazanmaya çalışmaları gerektiğini söylemez, ancak bir araya geldiklerinde sürekli bir güvenlik rekabeti ortaya çıkar. İlk varsayım, büyük devletlerin uluslararası politikanın ana aktörleri olduğu ve anarşik bir sistemde hareket ettikleridir. Anarşi, kaos veya düzensizlik anlamına gelmez, sadece devletlerin üzerinde merkezi bir otoritenin olmadığı bir düzenleyici ilke olarak tanımlanır. İkinci varsayım, her devletin belirli bir saldırgan askeri kapasiteye sahip olduğudur, yani tüm devletler diğerlerine zarar verebilecek güce sahiptir. Üçüncü varsayım ise, devletlerin diğer devletlerin niyetlerinden asla emin olamayacaklarıdır. Bu belirsizlik, güven eksikliğine neden olur ve devletleri sürekli olarak tetikte tutar. Dördüncü varsayım, devletlerin temel amacının hayatta kalmak olduğudur; bu yüzden güvenlik arayışı, dış politikalarının merkezinde yer alır. Son olarak beşinci varsayım, uluslararası sistemde devletlerin kendi kendine yetmesi gerektiğini belirtir, çünkü güvenliklerini sağlamak için başka bir devlete güvenemezler (Dunne, Kurki, & Smith, 2021, s. 89-90). Bu beş varsayım bir araya geldiğinde, uluslararası sistemdeki güç mücadelesinin kaçınılmaz olduğu bir yapı ortaya çıkar.

Mearsheimer'a göre, uluslararası sistemin yapısı devletlerin üç ana davranış modeline yol açar. Birincisi, devletler birbirlerinden korkarlar ve bu korku onların karşılıklı güvensizlik içinde olmalarına neden olur. İkincisi, devletler kendi güvenliklerini sağlamak için diğer devletlere bel bağlayamazlar, çünkü uluslararası sistemde merkezi bir otorite yoktur ve devletler kendi başlarına hareket etmek zorundadır. Üçüncüsü, bu güvensizlik ve kendine yeterlilik zorunluluğu, devletleri uluslararası sistemde en güçlü olma hedefini gütmeye iter, çünkü en güçlü devlet olmanın, hayatta kalmanın en güvenli yolu olduğunu düşünürler (Ersoy, 2019, s. 178). Bu çerçevede, Mearsheimer, devletlerin sürekli olarak güç arayışında olduklarını ve

bu arayışın uluslararası sistemde kaçınılmaz çatışmalara yol açtığını vurgular. Devletler, daha fazla güvenlik elde etmek amacıyla diğer devletlerin güç birikimini sınırlamaya çalışır, bu da rekabeti körükler. Bu rekabet ortamında, her devlet diğerlerinin niyetlerine dair belirsizlik içinde hareket eder, bu da güvenlik ikilemini derinleştirir. Uluslararası sistemdeki bu dinamik, devletlerin sürekli tetikte olmasına ve fırsat bulduklarında güçlerini artırmaya yönelik adımlar atmasına neden olur. Mearsheimer, bu durumun devletleri sürekli bir çatışma ve güç mücadelesi içine sürüklediğini belirtir.

Büyük güçler, uluslararası sistemin anarşik yapısı gereği, kendi güvenliklerini sağlamak için yalnızca kendilerine güvenmek zorunda olduklarının farkındadır. Diğer devletleri potansiyel tehdit olarak görürler ve saldırıya uğradıklarında başvuracakları bir merkezi otoritenin olmadığını bilirler. Bu durum, devletlerin tehlikeli düşmanlarla mücadele etmek için ittifaklar kuramayacakları anlamına gelmez, ancak nihayetinde her devlet, kendi çıkarlarını diğer devletlerin ve uluslararası toplumun çıkarlarından önde tutmak zorundadır. Bu belirsiz ve rekabetçi ortamda, devletler hayatta kalmanın en iyi yolunun güçlü olmak olduğunu çabucak anlarlar; çünkü ne kadar güçlü olurlarsa, diğer devletlerin onlara saldırma olasılığı o kadar düşük olur. Uluslararası sistemin doğası, her büyük gücü, fırsat bulduğunda mevcut düzeni değiştirmeyi amaçlayan bir revizyonist devlet gibi düşünmeye ve hareket etmeye iter (Dunne, Kurki, & Smith, 2021, s. 93).

Büyük güçlerin barış içinde yaşayabileceği düşünülse de, devletlerin birbirlerinin niyetlerinden, özellikle de gelecekteki niyetlerinden emin olamamaları barışın mümkün olmasını zorlaştırır. Bir devlet, şu an statükocu gibi görünebilir, ancak gelecekte bu durum değişebilir. Anarşik bir uluslararası sistemde, hayatta kalmak isteyen devletler, diğerlerinin niyetleri konusunda en kötü senaryoyu göz önünde bulundurmak zorundadır. Bu durum, güvenlik ikilemi adı verilen bir stratejik zorunluluğa yol açar: Bir devletin güvenliğini artırmak için attığı adımlar, diğerlerinin güvenliğini tehlikeye atar. Bu da sürekli bir güvenlik rekabetini kaçınılmaz kılar (Dunne, Kurki, & Smith, 2021, s. 94). Bu sürekli güvenlik rekabeti, devletlerin bir yandan kendi güvenliklerini sağlamaya çalışırken, diğer yandan da birbirlerine karşı savunma tedbirlerini artırmalarına yol açar. Bu süreçte her devlet, diğerlerinin güç kazanma çabalarına karşı tetikte olmak zorundadır. Bu da genellikle silahlanma

yarışlarını ve daha geniş çapta stratejik çatışmaları körükler, böylece uluslararası ilişkilerde istikrar sağlanması zorlaşır.

Neorealist uluslararası ilişkiler teorisi, analiz birimi olarak uluslararası sistemi belirlemiş ve görüşlerinin merkezine sistemin anarşi içeren yapısını yerleştirmiştir. Ancak uluslararası sistemi bir bütün olarak ele alması, sistem içindeki gelişmelerle sistemde yaşanan değişim ve dönüşümleri tek tek değerlendirmemesi eleştirilere maruz kalmasına yol açmıştır. Uluslararası aktörler arasında yaşanan gelişmeler; savaşlar, çatışmalar, iş birlikleri gibi, yüksek yoğunluk içermektedir. Neorealizme göre her olay uluslararası sistemin bir parçası olsa da, bu olaylar sistemi hemen dönüştürmez. Sistem yapısındaki değişimler ise genellikle uzun yıllara yayılan bir süreç gerektirir. Bu yüzden, uluslararası sistemi tek bir bütün olarak ele alan neorealizmin eleştirilmesi kaçınılmazdır. Örneğin, Soğuk Savaş boyunca birçok önemli gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmelerden biri olan Küba Füze Krizi, sistem içinde meydana gelen bir olay olarak görülür ve uluslararası sistemi değiştirmemiştir. Ancak SSCB'nin dağılması, sistemdeki olayların ötesine geçerek iki kutuplu yapının sona ermesine neden olmuştur. Neorealizmin, bu tür örnekleri sistemi bir bütün olarak değerlendirerek açıklamada yetersiz kalması, teorinin eleştirilmesine zemin hazırlamıştır (Gündüz, 2024, s. 45).

Uluslararası sistemin yapısının anlaşılması ve nasıl algılandığı neorealistlerin temel odak noktalarından biri olmuştur. Neorealistler, uluslararası yapıyı birimler arasındaki etkileşimler ve çıkarlar açısından değerlendirirken, devletlerin ilerlemeci ve saldırgan davranışlarını sınırlamaya yönelik öneriler geliştirmişlerdir. Uluslararası sistemin temel yapısını, devletler arasındaki davranışlar oluşturur ve bu davranışlar, uluslararası yapının zamanla yeni bir kimlik kazanmasına katkıda bulunur. Neorealizm, özellikle büyük güçlere büyük önem verir ve bu büyük güçlerin uluslararası yapıyı değiştirme ve dönüştürme yeteneğine sahip olduklarına inanır (Gündüz, 2024, s. 45-46).

Neorealistlere göre, büyük güçler arasındaki rekabet, uluslararası sistemin istikrarını belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu rekabet, uluslararası sistemdeki güç dengesini sürekli olarak yeniden şekillendirir ve sistemin anarşik yapısını pekiştirir. Bu bağlamda, neorealistler, büyük güçlerin kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalıştıkları bir ortamda, uzun süreli barışın sağlanmasının zor olduğunu savunurlar. Bu nedenle, neorealizm, uluslararası ilişkilerde ihtiyatlı bir yaklaşımı benimseyerek,

devletlerin güvenliklerini korumak için güçlerini artırmaları gerektiğini vurgular. Sonuç olarak, neorealizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı ve büyük güçlerin bu sistemdeki merkezi rolü, uluslararası ilişkilerde kalıcı bir belirsizlik ve güvensizlik ortamı yaratır. Bu belirsizlik, devletlerin sürekli tetikte olmalarına ve rekabetin kaçınılmaz olmasına neden olur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde neorealizm, uluslararası ilişkilerdeki güç dengelerinin değişimini ve bu değişimlerin güvenlik üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemeye devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemin tek kutuplu hale gelmesi ve ABD'nin baskın bir güç olarak ortaya çıkması üzerine odaklanmıştır (Waltz, 2000, s. 23). Waltz, bu yeni düzenin uluslararası ilişkilerdeki etkilerini analiz ederken, tek kutuplu sistemin uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığını sorgular. Waltz, tek kutuplu bir dünya düzeninin doğası gereği istikrarsız olduğunu ve zamanla diğer büyük güçlerin ortaya çıkarak bu düzeni dengeleyeceğini öngörür. Ona göre, uluslararası sistemin anarşik doğası gereği, diğer büyük güçler, tek bir gücün hegemonyasını dengelemek için zamanla güçlenecek ve bu dengeyi bozmaya çalışacaktır. Bu süreç, Waltz'un güç dengesi teorisi ile uyumludur; yani, uluslararası sistemde bir devletin aşırı güç kazanması, diğer devletlerin onun karşısında birleşmesine ve yeni bir güç dengesinin oluşmasına yol açar (Waltz, 2000, s. 30-38).

Mearsheimer da bu dönemde neorealist yaklaşımı benimseyerek, tek kutuplu dünyanın nasıl şekillendiğini ve ABD'nin askeri üstünlüğünün diğer büyük güçlerle olan ilişkileri nasıl etkilediğini incelemiştir. Mearsheimer'a göre, ABD'nin tek kutuplu düzeni, diğer büyük güçlerin bu dengeyi bozma çabalarını tetikleyebilir ve bu durum uluslararası sistemde yeni bir rekabetin doğmasına yol açabilir. Bu bakış açısı, neorealizmin temel varsayımlarından biri olan uluslararası sistemin anarşik doğası ve bu yapının devletleri sürekli bir güvenlik arayışına itmesiyle uyumludur. Waltz'a göre uluslararası koşullar değişse bile, devletlerarasındaki güç dengesi arayışı ve rekabet, uluslararası sistemin temel özelliği olarak kalır. Uluslararası sistemdeki güç dengesi, koşullar ne olursa olsun, devletlerin güvenliklerini sağlamak için başvurdukları temel bir mekanizma olarak kalmaya devam eder (Waltz, 2000, s. 30).

Soğuk Savaş sırasında ABD/NATO/Batı Bloğu ile SSCB/Varşova Paktı/Doğu Bloğu arasındaki kutuplaşma, dehşet dengesi şeklinde tanımlanan bir güvenlik dinamiği yaratmıştı. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, askeri güvenlik ön planda

olmaktan çıkmış ve çevre güvenliği, insan hakları ve birey güvenliği gibi konuların önemi artmıştır. Ancak, neorealizm perspektifinden bakıldığında, bu değişimlerin askeri güvenliğin tamamen geri plana atıldığı anlamına gelmediği görülür. Bugün, süper güç olabilmek ya da yeni bir hegemon güç haline gelmek için büyük askeri bütçeler ayırmak, yeni teknolojilere yatırım yapmak ve askeri unsurları sürekli olarak modernize etmek gerekmektedir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, ekonomik sorunları ön plana çıkarırken, klasik realist anlayışın askeri unsurları öncelikli kılma eğilimi devam etmektedir. Bu bağlamda, neorealizmin askeri güç ve güvenlik odaklı yaklaşımının hala geçerli olduğu söylenebilir (Çetinkaya, 2012, s. 246).

Rusya'nın son dönemde Doğu Avrupa, Ukrayna ve Suriye'deki askeri hareketliliği, uluslararası ilişkilerde realist/neorealist bir bakış açısının yeniden öne çıkmasına neden olabilir. Neorealist teori, uluslararası sistemin anarşik yapısı sebebiyle devletlerin temel motivasyonlarını güvenlik arayışı olarak değerlendirir. Bu bağlamda, Rusya'nın askeri stratejileri ve hareketleri, kendisini ve rakiplerini daha fazla realist bir bakış açısına yönlendirebilir. Örneğin, Polonya'nın asker sayısını %50 oranında artırma kararı ve ABD'nin Doğu Avrupa'daki askeri varlığını güçlendirme hamleleri, bu realist/neorealist yaklaşımın etkilerini gösterir (Özdoğan, 2019, s. 17). Bu tür adımlar, devletlerin güvenlik tehditlerine karşı daha etkin bir savunma stratejisi geliştirme çabalarını yansıtır. Neorealizme göre bu tür gelişmeler, devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla askeri kapasitelerini artırma ve stratejik hesaplamalarını gözden geçirme eğilimlerini ortaya koyar. Rusya'nın hamleleri, diğer devletlerin askeri güvenliğe daha fazla önem vermesine ve uluslararası sistemdeki güç dengelerini yeniden değerlendirmesine neden olabilir. Bu da neorealist teorisinin, uluslararası ilişkilerdeki güç ve güvenlik dinamiklerini anlamada ne kadar geçerli olduğunu ortaya koyar.

Neorealizm, uluslararası sistemdeki değişikliklere rağmen, devletlerin temel hedeflerinin güvenliklerini sağlamak ve güçlerini korumak olduğunu savunur. Tek kutuplu bir sistemde, hegemonya arayışında olan büyük güçlerin, uluslararası ilişkilerdeki stratejilerini yeniden şekillendirebileceğini kabul eder. Ancak, bu değişimlerin bile, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki ana motivasyonlarını, yani güç ve güvenlik arayışını değiştirmedeğini öne sürer. Neorealist teoriye göre, devletlerarası ilişkilerdeki güç dengeleri ve stratejik hesaplamalar, hâlâ anarşik yapı çerçevesinde şekillenir ve bu da güvenlik tehditlerinin ve rekabetin devam etmesine neden olur.

Sonuç olarak, tek kutuplu bir dünya düzeni bile, uluslararası sistemdeki temel neorealist ilkeleri ve dinamikleri değiştirmez.

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA-UKRAYNA İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

Rusya-Ukrayna Savaşı, modern uluslararası ilişkilerde jeopolitik rekabetin ve güç mücadelesinin en belirgin örneklerinden biridir. Bu bölümde, Ukrayna'nın jeostratejik konumu ve bu konumun Rusya, AB ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) için önemi detaylı olarak incelenecektir. Savaş, yalnızca iki ülke arasındaki bir çatışma değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güç dengesini etkileyen geniş kapsamlı bir krizdir.

Ukrayna, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanarak Batı ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak, bu süreç Rusya tarafından ulusal güvenlik açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Donbas'taki ayrılıkçı hareketlere verdiği destek, bu jeopolitik gerilimin derinleşmesine neden olmuştur. Bu bölüm, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin tarihsel kökenlerini ve mevcut çatışmanın arka planını incelemektedir. Ayrıca, savaşın Avrupa'nın güvenlik mimarisi üzerindeki etkileri ve küresel güç dengeleri bağlamında değerlendirilmesi yapılacaktır. Böylece, jeopolitik dinamiklerin uluslararası sistemdeki etkileri daha kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi Kökenleri

Bu bölümde, Ukrayna ve Rusya'nın tarihsel süreçte nasıl ortaya çıktıkları ve birbirleriyle olan ilişkileri ele alınacaktır. Rusya ve Ukrayna arasında ortaya çıkan krizleri ve bu krizlerin çatışmalara yol açma nedenlerini daha iyi anlamak için, güncel durumdan uzaklaşıp iki ülkenin ortak tarihine odaklanmak gerekmektedir. Bu ortak tarih, Kiev Rusyası'ndan başlayarak çeşitli dönemlerde iki ülkenin birbirine olan bağımlılığını ve stratejik etkileşimini göstermektedir. Hem Çarlık Rusya'sı dönemi hem de Sovyetler Birliği döneminde, Ukrayna ve Rusya, birbirleri için büyük stratejik önem taşıyan bölgelerdir. Bu tarihsel süreçte, iki ülke arasında birçok kriz ve anlaşmazlık yaşanmışsa da, her iki devlet de birbirini dikkate almadan dış politika belirleyememiştir (Soydan, 2019, s. 4).

Bu tarihsel bağlam, günümüzde de iki ülke arasındaki stratejik çekişmeleri şekillendirmeye devam etmektedir. Özellikle Ukrayna'nın bağımsızlık kazanmasının ardından, bu iki devlet arasındaki ilişkilerdeki gerilim, daha belirgin hale gelmiştir. Rusya, Ukrayna'yı kendi etki alanında tutmak için çeşitli stratejiler geliştirmiş, Ukrayna ise bağımsız bir devlet olarak kendi ulusal güvenliğini ve egemenliğini koruma çabası içinde olmuştur. Bu durum, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki siyasi ve askeri hamlelerinin altında yatan stratejik sebepleri anlamak için, tarihsel perspektifin önemini vurgulamaktadır. Uluslararası sistemdeki güç dengeleri ve bu dengelerin getirdiği güvenlik endişeleri, iki ülkenin de dış politikasını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Neorealist bir bakış açısıyla, bu krizler ve çatışmalar, devletlerin güvenlik arayışlarının ve uluslararası sistemdeki güç mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde Ukrayna, AB ve Rusya Federasyonu arasında stratejik bir köprü görevi üstlenmektedir. Tarih boyunca Ukrayna, Avrupa'ya açılan bir giriş noktası olarak önem kazanmış ve Rusya tarafından bir savunma hattı olarak değerlendirilmiştir. Ukrayna kelimesinin Rusçadaki anlamı da bu durumu destekler niteliktedir. 12. yüzyıldan itibaren, bu bölge için “sınırdaki yer alan ülke” veya “kenar ülke” anlamına gelen “Ukraina” terimi kullanılmaya başlanmıştır; bu da Ukrayna'nın tarihsel olarak stratejik bir sınır bölgesi olarak görüldüğünü yansıtır (Bilener, 2004, s. 311). Bu stratejik konum, Ukrayna'nın tarih boyunca büyük güçlerin etkisi altında kalmasına neden olmuştur. Hem Batı hem de Doğu ile olan bu coğrafi ve politik bağlantı, Ukrayna'nın bağımsızlık sürecinde ve sonrasında da jeopolitik önemini korumasına yol açmıştır. Günümüzde de Ukrayna, hem Avrupa hem de Rusya için kritik bir bölge olmayı sürdürmekte, bu durum ise bölgedeki çatışmaların ve krizlerin ana sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde iki ayrı devlet olan Rusya ve Ukrayna'nın tarih sahnesindeki ilk siyasi yapılanmalarının, 882 yılında kurulan ve her iki ülkenin de kökenlerini bağladığı Kiev Knezliği (Kiyevskaya Rus) olduğu bilinmektedir. Hem Rusya hem de Ukrayna, Kiev Knezliği'ni kendi tarihlerinin bir parçası olarak kabul etmektedir ve bu durum, aralarındaki anlaşmazlıklardan biridir. Ruslar için Kiev, tüm Rus şehirlerinin doğduğu yer olarak kabul görmektedir (Buyar & Şener, 2022, s. 137). 9. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve 12. yüzyılın ortalarına dek varlığını koruyan Kiev Knezliği, günümüzde Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın tarihi kökenleri arasında kabul

edilmektedir. Slav toplulukları ile İskandinav Yarımadası'ndan gelen grupların katkısıyla oluşan bu devlet, dönemin önemli siyasi ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Tarihî belgelerde Ukraynalılar genellikle Rutenler olarak anılmıştır. Rutenler, Kiev çevresi, Dinyeper Nehri ve Karpatlar arasında yaşamış; dil ve kültürel özellikleri bakımından Rus topluluklarından farklılık göstermiştir. (Kurat, 2014, s. 126).

Slavların anayurdu, Rus ve Ukrayna tarihinin anlaşılması için önemlidir ve çeşitli görüşlerle tanımlanmıştır. 800'lü yılların ortalarında Ukrayna, Slavlar tarafından anayurt olarak kabul edilmiştir. Tarihçi Magosci'ye göre, dört ana görüş öne sürülmüştür: Birincisi, günümüz Ukrayna'nın kuzeybatısını, Vistula ve Buh vadilerini kapsayan bir bölgedir. İkincisi, daha doğuda, Kuzey-Merkez Ukrayna ve Donetsk çevresidir. Üçüncüsü, batıda Elbe'den doğuda Buh'a kadar uzanan "Lusatian" bölgesidir. Dördüncüsü ise, bu görüşe benzer şekilde, batıda Desna ve Seim Nehirleri'ni kapsayan bir alanı içerir. Modern varsayımlar, anayurdun Karpat Dağları'nın kuzeyinden orta Dinyeper ve Desna Nehirleri'ne kadar uzandığını belirtmektedir (Soydan, 2019, s. 5-6).

İlk hükümdar olarak Rurik'in öne çıkışı, 862 yılında Novgorod'da güç kazanmaya başlamasıyla belirginleşir. Ardından, Oleg'in Kiev'e yerleşerek Kiev Knezliği'ni kurması, bu dönemin Rus tarihindeki önemini artırmıştır. Kiev Knezliği'nin 988 yılında Ortodoks Hristiyanlığını benimsemesi, bölgenin siyasi ve dini yapısında köklü değişiklikler yaratmış ve Vladimir döneminde toprakların genişlemesiyle birlikte Bizans İmparatorluğu ile olan bağlar da güçlenmiştir. Ancak 12. ve 13. yüzyıllara gelindiğinde, Kiev Knezliği, ortaya çıkan rakip prensliklerin etkisiyle zayıflamış ve çeşitli krizlerle yüzleşmiştir (Soydan, 2019, s. 6). Kiev Knezliği'nin zayıflaması, 12. ve 13. yüzyıllarda bölgedeki güç dengesinin değişmesine yol açmıştır. Rakip prensliklerin ortaya çıkması, Kiev'in egemenliğini tehdit etmiş ve merkezi otoriteyi zayıflatmıştır. Novgorod ve Vladimir-Suzdal gibi yeni güç merkezlerinin yükselmesi, Kiev Knezliği'nin siyasi etkisini azaltmış ve bölgedeki rekabeti artırmıştır.

1237 yılında Moğollar, Kiev'in gücünü zayıflatarak Rus Prensliklerine saldırdı ve 1240'ta Altın Orda Devleti'ni kurarak bölgedeki siyasi dengeyi değiştirdiler. Kiev, Moğolların saldırılarıyla birlikte sahip olduğu siyasi nüfusu ve kültürel kontrolü kaybetti, böylece Karadeniz'e uzanan birliğini de yitirdi. Moğollar, Rus prenslikleri

arasında gücü dağıtarak, bölgedeki hakimiyetlerini pekiştirdiler (Soydan, 2019, s. 7). Bu dönemde, Ortodoks Kilisesi, parçalanmış Kiev’de kalan tek birleştirici güç olarak öne çıktı. Moğollar, barış ve istikrar sözü vererek yerel halktan destek topladılar ve bu durum, Kiev Knezliği döneminde zayıflayan ticaretin yeniden canlanmasını sağladı. Kırım ve çevresindeki ticaret yolları yeniden önem kazandı, Venedik ve Cenova gibi İtalyan şehirlerinden gelen tüccarlar bölgedeki ekonomik faaliyetleri canlandırdılar (Magocsi, 2010, s. 110).

Moğol yönetimi altında Kiev'in son döneminde gerçekleşen göçler, Rus toprakları arasındaki siyasi güç dengelerini yeniden şekillendirdi. Kuzeyde, Novgorod bağımsızlığını korurken, Vladimir-Suzdal, Moskova şehri üzerinde hızla etkili bir güç haline geldi. Bu dönemde Moskova, siyasi ve stratejik önemi artan bir merkez olarak öne çıktı. Güneyde ise Galiçya-Volhinya Prenslığı, Moğol baskısına rağmen bağımsızlığını sürdürebilen tek Rus prensliği olmayı başardı. Moskova ismi, ilk kez 12. yüzyılın ikinci yarısında bir yerleşim yeri olarak anılmaya başlandı ve şehrin içinden geçen nehirden adını alarak tarihe geçti. Moskova, Rusya'nın ilerleyen yüzyıllardaki yükselişinde önemli bir rol oynamaya başladı (Kurat, 2014, s. 89).

13. yüzyılın sonlarında Galiçya-Volhinya Prenslığı, Moğollarla ittifak yaparak varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Bu dönemde, Moğolların desteğiyle Moskova güç kazanmış ve dini merkez Kiev’den Moskova’ya kaymıştır. Kiev'in zayıflaması, Galiçya-Volhinya, Vladimir-Suzdal ve Novgorod gibi yeni merkezlerin öne çıkmasına yol açmıştır. Ancak, Polonya'nın Galiçya'yı ele geçirmesiyle Galiçya-Volhinya son bulmuştur. 15. yüzyılda ise Moskova, kuzey Rus prensliklerini bünyesine katarak genişlemiş ve kendisini Kiev Ruslarının mirasçısı ilan etmiştir. (Magocsi, 2010, s. 123).

Moskova, Moğol egemenliği altında edindiği deneyimlerle güçlenmiş ve Altın Orda Devleti'nin zayıflamasıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu dönemde, Rus topraklarını birleştirme amacıyla çeşitli bölgeleri topraklarına katan Moskova, 16. yüzyıla kadar eski Ukrayna topraklarının bir kısmında hakimiyet kurmuştur. Aynı zamanda, Altın Orda Devleti'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Kazan Hanlığı gibi yeni hanlıklar, bu süreçte Moskova ile mücadele ederek bölgedeki dengeleri değiştirmiştir (Konak, 2012, s. 116).

14. yüzyılın ikinci yarısında, Litvanya Grandükalığı, Doğu Avrupa'da yükselen Altın Orda Devleti'ne karşı ilk ciddi direnişi göstermiştir. 1344 yılında Volhinya'yı topraklarına katan Litvanya, yarım yüzyıl içinde Ukrayna'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiştir. Galiçya-Volhinya'nın çöküşü, Litvanya Grandükalığı ve ardından Polonya Krallığı'nın Ukrayna üzerindeki hakimiyetini başlatmıştır (Magocsi, 2010, s. 124). Bu dönemde, Katolik Polonya'dan gelen asiller Galiçya'ya yerleşip toprak kazanmış ve yerel Ortodoks asillerle Leh aristokratları arasında gerilimler yaşanmıştır. Litvanya Grandükalığı, 1362'de Kiev'i Nogay Tatarlarından alarak Ukrayna'nın büyük bir kısmını kontrol etmeye başlamış, bu da Kiev'in varisi olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Litvanya ve Polonya'nın bölgedeki etkileri, 15. yüzyılın sonunda Rus prensliklerinin ortadan kalkmasına sebep olmuştur (Ploky, 2017, s. 21). 16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Moskova Knezliği, Litvanya Grandükalığı için büyük bir tehdit haline gelmiş ve bu yeni güç, bölgedeki dengeleri değiştirmiştir (Soydan, 2019, s. 10).

Moskova Knezliği, Rus topraklarını birleştirme hedefiyle yola çıkarak, 1547'de IV. İvan'ın (Korkunç İvan) Çar unvanını almasıyla Çarlık olarak anılmaya başlamıştır. Bu unvan, Moskova'nın genişleme sürecinde, yayılmacı politikalarına meşruiyet kazandırmak ve otoritelerini pekiştirmek için kullanılmıştır (Kamalov, 2008, s. 233). IV. İvan, sert ve etkin yönetimiyle devletin sınırlarını Hazar Denizi'nden Sibiryaya kadar genişletmiş, Kazan, Astrahan ve Sibir Hanlıklarını Altın Orda Devleti'nden alarak Moskova'nın hakimiyetine katmıştır. Ayrıca, Rus soyluları ve boyarları kontrol altında tutmak için "Oprichnina" adını verdiği gizli bir istihbarat sistemi kurarak, yönetimini daha da güçlendirmiştir (Örmeci & Kısacık, 2018, s. 29). Moskova Knezliği, Livonya bölgesini ele geçirmek için Litvanya Grandükalığı'na karşı harekete geçti. Ancak, yaklaşık 25 yıl süren bu çatışma, İsveç, Danimarka, Litvanya ve Polonya'nın katılımıyla geniş çaplı bir savaşa dönüşmüş ve Moskova yenilgiye uğramıştır. 1568'de Litvanya ile Polonya Krallığı arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar, Polonya'nın topraklarını genişletmesine imkan sağlamış; 1569'da Kiev, Polonya Krallığı topraklarına dahil edilmiştir (Soydan, 2019, s. 10).

16. yüzyılın ikinci yarısında, Moskova Knezliği genişlemeye devam etti ve IV. İvan liderliğinde 1558'de Litvanya Grandükalığı'nın sınırları içinde bulunan Livonya'ya saldırdı. Ancak, bu savaş 25 yıl sürdü ve Ruslar, İsveç, Danimarka, Litvanya ve Polonya'nın birleşik güçlerine karşı yenildi. Aynı dönemde, Litvanya

Grandükalığı ile Polonya Krallığı arasındaki anlaşmazlıklar sonucunda Polonya topraklarını genişletti ve 1569'da Kiev Polonya'ya katıldı. 1569'da Polonya ve Litvanya "Lublin Birliği" altında birleşerek Baltık bölgesinde güçlü bir ittifak kurdu. Moskova, Ukrayna ve Güney Rusya'daki Kozaklardan bir ordu oluşturmak için çabalar sarf etti, ancak Kozaklar, Osmanlı ve Kırım Tatarlarıyla mücadele etmekle görevlendirildiler. Bu dönemde, Altın Orda Devleti'nin dağılmasıyla Kırım Hanlığı güç kazandı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi altına girdi. Moskova, bu dönemde ekonomik ve siyasi krizlerle karşı karşıya kaldı ve 17. yüzyılın başlarında "Karışıklık Dönemi" olarak bilinen bir döneme girdi. IV. İvan'ın ölümünden sonra, Moskova tahtı için mücadele başladı, ancak 1613'te Romanov Hanedanı'nın ilk çarı tahta geçti ve bu dönem sona erdi. Romanov yönetimi altında Moskova yeniden istikrar kazandı, Polonyalılar şehirden temizlendi ve Moskova'nın otoritesi pekiştirildi (Soydan, 2019, s. 11-12).

Osmanlı üzerine deniz seferleri düzenleyen Kozaklar, Polonya-Litvanya Birliği ile Moskova arasındaki savaşta Osmanlı'nın destek sağlamasını engelledi. 1620'de Ukrayna, Polonya ve Kozak birliklerinin Osmanlı'ya karşı yaptığı Hotin Savaşı'nda, Osmanlı toprak kaybına uğramadı ve barış antlaşması, Kozakların yardımıyla imzalandı. Kozaklar "şövalye" unvanıyla ödüllendirilse de, toplumsal talepleri karşılanmadı ve Polonya Krallığı'nda 1648'de büyük bir Kozak isyanı patlak verdi (Cohen, 1996, s. 38-39). Bu isyan, Polonya'nın iç sorunları ve Kozakların statü talepleri yüzünden çıktı. Polonya Kralı tarafından asil statüsü verilmemiş olan Kozaklar, Kırım Tatarları ile anlaşarak Bogdan Hmelnitski önderliğinde Varşova'ya saldırı planladılar (Hosking, 2011, s. 229-231).

İsyan sırasında Ukrayna'nın Rus himayesine girmesi için Rus Çarı I. Aleksey'den yardım istendi. 1654'te Pereyaslav Antlaşması ile Zaporijya Kozaklarının lideri Hmelnitski, Rus Çarlığı'nın bölgeye yeniden yerleşmesini sağladı. 1667'de Ruslar, Polonya'ya karşı başarılar elde etti ve Çar I. Aleksey, "Tüm Büyük ve Küçük Rusların Çarı" unvanını aldı. Kozaklar ise "Hatmanlık" adıyla özerk bir statü kazandılar ve bölgedeki özerk bölgelerden en önemlisi olan Hatmanlık, Rusya tarafından "Küçük Rusya" olarak tanındı (Hosking, 2011, s. 229-232).

17. yüzyılın ortalarında Ukrayna, Moskova ve Polonya arasında ikiye bölünmüş ve bu süreçte Kozaklar, Dinyaper Nehri'nin her iki yakasında bir devlet kurma amacı taşımıştır. Kozak lideri Mazepa, Kiev'in dini ve kültürel mirasını yeniden

canlandırmaya çalışmış, ancak I. Petro ile olan ilişkisi, Büyük Kuzey Savaşı sırasında bozulmuştur. İsveç Kralı XII. Karl ile birlikte Osmanlı'ya sığınan Mazepa'nın yenilgisinin ardından, I. Petro Rusya'yı bir imparatorluk ilan etmiş ve Ukrayna üzerindeki kontrolünü pekiştirmiştir (Plokhyy, 2017, s. 108-113). 18. yüzyılda, I. Petro ve II. Katerina dönemlerinde Ukrayna'nın Rusya'ya entegrasyonu hız kazanmış, Rusya askeri ve idari reformlarla güçlenmiştir. Petro'nun reformları Rusya'yı bir süper güç haline getirirken, II. Katerina ise Ukrayna'da Ruslaştırma politikaları uygulayarak idari yapıyı yeniden düzenlemiştir. Bu süreçte Kırım, Rusya'ya ilhak edilmiş ve Osmanlı'nın bölgedeki etkisi tamamen sona ermiştir (Christian, 2018, s. 164).

Moskova, 15. yüzyılda Ortodoksluğun en güçlü merkezi haline gelmiş ve "Üçüncü Roma" iddiasını benimsemiştir. Bu iddia, dini liderlikte patriklik kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmış, ancak IV. İvan döneminde kilise, sadece metropolitlik seviyesinde bırakılmıştır. Boris Godunov döneminde ise patriklik makamı oluşturulmuştur. Daha sonra I. Petro, dini alanda reformlar yaparak patrikliği sonlandırmış ve Sinod'luk adı verilen, tamamen çara bağlı bir kurum kurmuştur. Bu reformlar sonucunda Rus kilisesi, 20. yüzyıla kadar devlet yapısında etkili olmuştur (Kurat, 2014, s. 178-179).

Rus İmparatorluğu, 17. yüzyılın ortalarından itibaren Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle modern bir monarşiye dönüşmüş ve I. Petro'nun reformlarıyla hem siyasi hem de askeri gücünü artırmıştır. II. Katerina döneminde Rusya, Ukrayna'yı tamamen kendi egemenliği altına almış, Kozaklardan düzenli ordu kurmuş ve topraklarını Ruslaştırmıştır. 1768-1774 Rus-Türk Savaşı sonucunda Kırım Hanlığı ele geçirilmiş, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı'nın Karadeniz üzerindeki etkisi sonlandırılmıştır (Hosking, 2011, s. 299-300).

18. yüzyılın ikinci yarısında Ukrayna'nın özerklik izleri aşamalı olarak ortadan kaldırılmış ve bölge tamamen Rus İmparatorluğu'nun bir parçası haline getirilmiştir. 1765 yılında Sloboda Ukrayna, 1775'te Zaporijya ve 1781-1785 yılları arasında Kırım Hanlığı imparatorluk topraklarına katılmıştır. Dinyeper Nehri, Rus ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları arasında sınır oluşturmuş, ancak 1793'te Polonya'nın bölünmesiyle Polonya'nın parçalanmasıyla birlikte, Ukrayna'nın sağ ve sol yakaları tek bir yönetim altında bir araya gelmiştir. Bu dönemde II. Katerina, Polonya'nın bölünmesi sırasında bazı bölgeleri Rus İmparatorluğu'na dahil etmiştir (Magocsi, 2010, s. 265). Rusya, bu dönemde Ukrayna lehçesini yasaklamış ve toprakları

Habsburg ve Romanov imparatorlukları arasında paylaşılmıştır. II. Katerina döneminde imparatorluk doğal sınırlarına ulaşmış, ancak Rusların "Panslavizm" politikası Balkanlar ve Polonya'da daha sert müdahalelere yol açmıştır (Bilener, 2004, s. 314).

Rus İmparatorluğu, Ukrayna üzerindeki baskısını giderek artırmıştır. 19. Yy'ın ikinci yarısında, Ukraynacılık hareketi farklı bir yön almış ve Ukrayna halkı "Küçük Ruslar" olarak nitelendirilmiştir. Ukrayna dili, Slavofil görüşlerce kusurlu bir lehçe olarak kabul edilmiş ve kullanımı yasaklanmıştır. (Magocsi, 2010, s. 368). Bu dönemde Ukrayna, farklı dinler ve kültürlerden oluşan bir mozaik yapı sergilemiştir, ancak I. Nikolay döneminde çıkan ayaklanmalar askeri güçle bastırılmıştır. Napolyon Savaşları'nın ardından milliyetçilik akımları ve "Ortodokslaştırma" hareketi imparatorluk genelinde yayılmış, üniversiteler Rus kimliğinin yeniden inşasına destek vermiştir. Bu süreçte, Ukraynalı şair Şevçenko imparatorluk karşıtı görüşleriyle öne çıkmış, I. Nikolay tarafından askeri hizmete gönderilmiş ve Ukrayna'nın siyasi temelini atmıştır (Ploky, 2017, s. 130-137).

I. Nikolay'ın gerçekleştiremediği reformlar, II. Aleksandr döneminin en önemli konusu haline gelmiştir. Köylü ayaklanmalarını bastırmak amacıyla reformlar yapılmış, 1861 yılında serfliğin kaldırılmasına dair bir ferman yayınlanmıştır. II. Aleksandr, modern Avrupa devletlerini yakalayabilmek için ardı ardına reformlar yapmış; 1860 yılında Rus Devlet Bankası kurulmuş, 1863'te üniversite öğrencilerine imtiyazlar verilmiş, 1874 yılında ise mecburi askerlik kanunu çıkarılmıştır (Kurat, 2014, s. 339-341).

19. yüzyılın ikinci yarısında Ukrayna, büyük değişimlere sahne olmuştur. 1861'de serfliğin kaldırılmasıyla köylüler, yeni çalışma alanlarına yönelmiş ve Ukrayna ticaretin merkezi haline gelmiştir. Ancak, Rus İmparatorluğu'nun Fransa ve İngiltere gibi güçlerle olan çatışmaları ve Kırım'ın işgali, bölgedeki gerilimi artırmıştır. Bu süreçte demiryolu inşaatları genişlemiş ve Ukrayna sanayileşmeye başlamıştır. Ancak, işgücü göçü, tarımsal üretimi azaltmış ve ekonomik dengesizlikler yaratmıştır (Ploky, 2017, s. 148-150).

Gelişen sanayileşme ve şehirleşme, işçi sınıfının artmasına neden olmuş ve entelektüel çevrelerin sosyalizm fikirlerini yaymasıyla toplu grevler başlamıştır. 1900 yılında ekonomik kriz patlak vermiş ve fabrika kapanmaları ile kıtlıklar baş

göstermiştir. II. Nikolay'ın hükümeti, artan baskılara karşı önlemler almaya çalışmış, ancak işçi sınıfı ve "Gayri Ruslar" üzerindeki baskıların sonucunda düşmanlıklar artmıştır. 1905'te işçilerin başlattığı grevler sonucu, II. Nikolay Duma'nın açılması emrini vermek zorunda kalmıştır. Böylece işçiler, devrimle birlikte siyasi platformda fikirlerini ifade etme fırsatı bulmuşlardır (Kurat, 2014, s. 373-382).

II. Nikolay'ın Ukraynaca yasağını kaldırmasının ardından, Ukraynaca dilinde gazete ve dergi yayıncılığı hız kazanmıştır. Bu gelişme, siyasi partilerin düşüncelerini daha geniş kitlelere ulaştırmasını kolaylaştırmıştır. Ancak, 1906'da yapılan seçimler sonrası kurulan Duma aşırı devrimci bulunduğu gerekçesiyle dağıtılmış, ardından ikinci Duma da aynı akıbete uğramıştır. Bu dönemde Ukrayna'nın ulusal hareketleri, federal bir Rus devleti içinde özerklik talep eden Ukrayna Ulusal Demokratik Partisi gibi yapılarla faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu partinin önderi Myhailo Hrushevsky, Ukrayna'nın özerk bir yapıya sahip olması için mücadele etmiştir (Ploky, 2017, s. 162-164).

I. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Rusya, Doğu Prusya'ya düzenlediği saldırıda başarısız oldu, ancak Galiçya'da Avusturya güçlerini geri çekilmeye zorladı. 1915'te Almanya ve Avusturya, Galiçya ile Bukovina'nın bir kısmını ele geçirse de, Rusya 1916'da bu bölgeleri geri aldı. Aynı dönemde Rusya'daki iç karışıklıklar artarak Mart 1917'de Romanov Hanedanı'nın sona ermesine ve II. Nikolay'ın tahttan çekilmesine neden oldu. (Kurat, 2014, s. 412-413).

1917 Devrimi sonrasında Ukrayna'da Merkez Rada adı verilen bir yönetim organı kurulmuş ve yönetimin başına Myhailo Hrushevsky getirilmiştir. Merkez Rada'nın ana hedefi, yeniden yapılandırılmış bir Rus devleti içinde özerklik kazanmış bir Ukrayna Devleti'ni kurmaktır. Bu doğrultuda hareket eden kurul, köylü, işçi ve asker temsilcilerinden oluşan bir meclis oluşturmuştur. Bolşevik Devrimi'nin ardından, Moskova'daki birçok Ukraynalı seçkin Kiev'e dönerek Ukrayna'nın kurulma sürecine katılmıştır. Ancak, zamanla zayıflayan Merkez Rada, yönetim kontrolünü sürdürmekte zorlanmıştır. Bolşeviklerin Petrograd'daki devrimi ile Merkez Rada, Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ve kendi haklarına sahip bir devlet olarak Rusya ile birlik içinde kalacağını ilan etmiştir (Ploky, 2017, s. 170-174).

2.2. SSCB Döneminde Rusya-Ukrayna İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Paris Barış Konferansı'nda yapılan antlaşmalarla Batı Ukrayna'da sınır düzenlemeleri yapılmıştır. 1920'deki ateşkesin ardından, Polonya, Sovyet Rusya ve Sovyet Ukrayna'yı tanımıştır. Ancak, Polonya-Ukrayna sınırı, Ukraynalıların yaşadığı bazı bölgeleri kapsamadı. Sovyet Ukrayna, 1920'de Sovyet Rusya ile yaptığı ittifak anlaşmasıyla Moskova'ya bağlanmış, bu süreçte diplomatik bağımsızlığını kaybetmiştir. 1922'de Sovyet Ukrayna'nın diplomatik yetkileri Sovyet Rusya'ya devredilmiş, bu cumhuriyet, Komünist Parti'nin kontrolünde ve Moskova'ya tamamen bağımlı hale gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla, Ukrayna ve diğer Sovyet Cumhuriyetleri, Sovyet Rusya'nın egemenliği altına girmiş ve ilişkiler çok daha belirgin ve yoğun bir şekilde gelişmiştir. (Plokhyy, 2017, s. 200-205).

1920'lerde Stalin ve Sovyetler Birliği'nin diğer liderleri, Rus olmayan halkların parti içinde temsil edilmesini savunmuş ve bu süreçte “millet inşası” ile “yerlileştirme” politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Ancak 1930'ların başlarında, Rus olmayan grupların parti içindeki etkisi arttıkça bu destek azalmış ve 1933'ten itibaren Stalin'in önderliğinde “Yeniden-Ruslaştırma” politikası başlamıştır (Cohen, 1996, s. 58). Bu dönemde Ukrayna'da ekonomik ve toplumsal yapıyı kökten değiştiren en önemli uygulama, Stalin'in "kolektivizasyon" politikası olmuştur. 1929 yılında başlatılan bu politika, özel mülkiyeti kaldırıp tarımsal üretimin devlet kontrolüne geçmesine yol açmış, direniş sonucunda ise büyük kıtlıklar meydana gelmiştir. 1932-1933 yıllarında yaşanan kıtlıkta milyonlarca kişi hayatını kaybetmiş ve bu olay tarihe "Holodomor" olarak geçmiştir (Alekseyenko, Byk, Markiyan, Hrytsutenko, Mysiv, & Voroshylo, 2007, s. 3)

Ukrayna'nın bugünkü sınırlarına ulaşması, esas olarak II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. Kızıl Ordu'nun Nazi Almanyası'na karşı Doğu Polonya topraklarını ele geçirmesi, Ukraynaca konuşan halkların aynı sınırlar içinde bir araya gelmesini sağlamıştır. Savaş sonrasında sınırlar yeniden düzenlenmiş ve Ukrayna'daki birçok azınlık, örneğin Lehler ve Tatarlar, ülke dışına çıkarılmıştır. Bu süreç, Ukraynalıların ilk kez doğrudan Rus etkisi altında birleşmelerine yol açmışsa da Batı Ukrayna'nın bu duruma uyum sağlamakta zorlandığı gözlenmiştir (Bilener, 2004, s. 117).

II. Dünya Savaşı sırasında Ukrayna, Barbarossa Harekatı, Kiev Muharebesi (1941) ve Kursk Muharebesi gibi birçok önemli çatışmanın merkezi haline gelmiştir. 1942-1943 yıllarında Ukrayna topraklarının tamamı Nazi Almanyası tarafından işgal edilmiştir. Ukraynalı milliyetçiler bağımsız bir Ukrayna devleti kurmaya çalışsa da bu girişim Nazi yetkilileri tarafından bastırılmış ve birçok milliyetçi lider öldürülmüş ya da toplama kamplarına gönderilmiştir. Bununla birlikte bazı Ukraynalı milliyetçiler, Alman işgalcilerle işbirliği yapmıştır. Savaş sonrası dönemde Sovyetler, Baltık bölgesi, Moldova ve Batı Ukrayna gibi kaybedilen toprakları yeniden kontrol altına almış, bölgede “etnik mühendislik” politikaları uygulanarak Sovyetler'e sadık Ukraynalılar ve Ruslar yerleştirilmiştir (Soydan, 2019, s. 22).

SSCB içinde Ukrayna, Ruslardan sonra en büyük etnik nüfusa sahip olması ve Slav kökenli halkların ortaklığı nedeniyle özel bir role sahip olmuştur. 1945'te Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Belarus ile birlikte Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasında yer almış ve BM Genel Kurulu'nda Sovyetler Birliği'nden bağımsız bir sandalye kazanmıştır. Ayrıca, Ukrayna Komünist Partisi'nden olan Nikita Hruşçov ve Leonid Brejnev'in, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri olarak göreve gelmesi, Ukrayna'nın siyasi kariyerinin ne denli önemli bir noktaya ulaştığını göstermektedir. Ukrayna, SSCB'nin önemli askeri üslerinden birine ev sahipliği yapmış ve nükleer silahların konuşlandırıldığı ülkeler arasında yer almıştır. Bu özellikler, Ukrayna'nın bağımsızlık sürecindeki sorunların temelini oluşturmuştur (Bilener, 2004, s. 117-118).

1953'te Stalin'in ölümünün ardından Moskova'nın Ukrayna'ya bakışı değişmiş, Ukrayna üzerindeki kültürel baskılar azalmış ve Ukrayna dili daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. SSCB'nin Ukrayna kökenli lideri Nikita Hruşov, bu değişimlerin öncüsü olarak kabul edilmiştir. Hruşov döneminde, yerel yönetimlerin Ukraynalılar arasından seçilmesi kararı alınarak "yerlileştirme" politikası uygulanmıştır. 1954'te, Pereyaslav Antlaşması'nın 300. yıldönümünde Kırım, özerk bir statüyle Ukrayna'ya bağlanmış, bu adım Ukrayna ile Sovyetler arasındaki ilişkileri güçlendirme girişimi olarak değerlendirilmiştir (Bilener, 2004, s. 316-317).

II. Dünya Savaşı sonrasında, iki kutuplu bir dünya düzeni şekillenmiş ve SSCB, güvenliği artırmak amacıyla Doğu Bloğu ülkeleriyle çeşitli paktlar ve işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Doğu Bloğu ülkeleri arasında istihbarat alanında işbirliğini artırmak amacıyla KOMİNFÖRM, ekonomik işbirliğini güçlendirmek için ise

KOMEKON oluşturulmuştur. 1955 yılında ise Sovyetler, Doğu Bloğunun askeri savunmasını organize etmek amacıyla Varşova Paktı'nı oluşturmuştur. Ancak bu girişimler, Sovyetler Birliği'nin Doğu Bloğu üzerindeki kontrolünü korumaya yetmemiştir. Aynı dönemde, Ukrayna'nın bağımsızlık yanlısı direniş grubu olan Ukrayna Direniş Ordusu, 1950'lere kadar Sovyet yönetimine karşı mücadelesini devam ettirmiş, ancak son komutanlarının hayatını kaybetmesiyle etkisi azalmıştır (Soydan, 2019, s. 23).

1960'larda Nikita Hruşov, Ukrayna ve diğer Sovyet cumhuriyetlerinde komünist toplum yapısının yirmi yıl içinde kurulacağını öngörmüştü. Hruşov, komünizmin toplumun en üst düzeyi olduğuna inanarak, buna uygun bir parti programı geliştirdi. Aynı zamanda Ukrayna'da Ortodoks Kiliseleri'ni hedef alan bir kampanya yürüttü; bu süreçte kilise sayısı 1960-1965 yılları arasında yarı yarıya azaltıldı (Ploky, 2017, s. 45). Hruşov'dan sonra Ukrayna Komünist Partisi'nde önemli bir konuma gelen Şçerbitski, 1972'de parti lideri oldu ve Rusya yanlısı muhafazakar politikalar izleyerek "yerleştirme" politikalarını yürürlükten kaldırdı. Bu dönemde istihbarat servislerinin etkisi arttı ve genellikle aydınlar baskı altına alındı (Bilener, 2004, s. 317).

1980'lere doğru, Ukrayna'da Ruslaştırma politikaları yoğunlaştı ve Ukraynalı muhalifler buna karşı çıktı. Bu muhalefetin bir parçası olan Ukrayna Helsinki Komitesi, 1970'lerin sonunda insan haklarını savunmak amacıyla kuruldu, ancak kitlesel bir etki yaratamadı. 1985'te iktidara gelen Mihail Gorbaçov, Rusya dışındaki cumhuriyetlerle bağları olmayan bir liderdi. Gorbaçov'un reformları, önceki iktidarlarda Ukrayna'dan Moskova'ya taşınan kadroları tehdit etti. 1986'da meydana gelen Çernobil Nükleer Santrali patlaması, Ukrayna'nın Moskova'ya olan güvensizliğini artırdı. Patlama, Ukraynalı liderlerle Rus yönetimi arasındaki ilişkileri gerdi ve santral üzerindeki kısıtlı Ukrayna yetkisi, felaketin etkilerini daha da derinleştirdi (Ploky, 2017, s. 252).

Gorbaçov'un başlattığı Glasnost ve Perestroyka reformları Ukrayna'da ilgi görmedi, özellikle 1986'daki Çernobil Faciası sonrasında Sovyet yönetimine olan güven azaldı. Ukrayna'da milliyetçi hareketler, Rusların Ukrayna'nın kaynaklarını sömürdüğünü iddia ederek Sovyet sistemini eleştirmeye başladı. Bu eleştiriler ve artan Rus baskısı, bağımsızlık taleplerinin temelini oluşturdu. Madenci grevleri ve toplumsal huzursuzluklar bu süreçte arttı, bu da muhalif grupların seslerini daha fazla

duyurmasına olanak tanıdı. 1989'da Ukrayna Halk Hareketi (RUKH) adı altında birleşen muhalif gruplar, siyasi örgütlenmelerini hızlandırdılar (Bilener, 2004, s. 318).

1990 yılı, Ukrayna için önemli bir dönüm noktası oldu. 22 Ocak'ta, 1918'deki bağımsızlık ilanının yıl dönümünde düzenlenen büyük bir gösteri, halkın Sovyetler Birliği'nden ayrılma talebini açıkça dile getirdi. RUKH, Mart ayında gerçekleştirilen Ukrayna Yüksek Sovyet seçimlerinde Batı Ukrayna ve Kiev'de büyük bir başarı elde etti. Bu gelişmelerin ardından, 16 Temmuz 1990'da Ukrayna Yüksek Sovyeti, ülkenin egemenliğini ilan etti. Bu bildiri, SSCB'den tamamen ayrılma amacını taşıyor; Ukrayna'nın dış ilişkilerde bağımsız olacağı ve tarafsız bir ülke olarak kalacağı vurgulanıyordu (Armaoğlu, 1991, s. 218).

1991 yılı, Ukrayna'nın bağımsızlık sürecinde belirleyici bir yıl oldu. 19 Ağustos'ta Moskova'da yaşanan başarısız darbe girişimi sonrası Ukrayna'da bağımsızlık talepleri daha da güçlendi. Leonid Kravçuk'un liderliğinde, Ukrayna Parlamentosu 24 Ağustos 1991'de bağımsızlık ilan etti ve Komünist Parti kapatıldı. 1 Aralık 1991'de düzenlenen referandumda Ukrayna halkı, bağımsızlık kararını ezici bir çoğunlukla destekledi. Aynı gün Leonid Kravçuk, Ukrayna'nın ilk Cumhurbaşkanı seçildi ve Ukrayna, SSCB'den koparak bağımsız bir devlet olarak varlık kazandı (Bilener, 2004, s. 319-320).

2.3. 1991-2014 Yılları Arasında Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Yaşanan Krizler

1990 yılı, SSCB'nin dağılma sürecini hızlandıran bir dönüm noktası olmuş, özellikle Gorbaçov'un liderliği ve uyguladığı reformlar zayıflamaya başlamıştır. Ekonomik kriz ve artan etnik çatışmalar, Glasnost ve Perestroyka gibi reform programlarının etkisini azaltmıştır. Orta Avrupa'daki seçimlerin ardından artan bağımsızlık talepleri, Sovyetler Birliği'nde yaygın bir muhalefet dalgasına yol açmıştır. Baltık ülkelerinden Litvanya'nın bağımsızlık ilanı ve diğer cumhuriyetlerin benzer adımları, SSCB'nin birliğini tehlikeye sokmuştur. Bu süreçte Letonya ve Estonya daha temkinli bir geçiş yaparken, ekonomik ambargo tehdidine rağmen Baltık ülkelerinin yaptırımlarla karşılaşmaması, diğer cumhuriyetlerin de Sovyet yönetimini sorgulamalarına neden olmuştur (Hosking, 2011, s. 810).

SSCB'nin çözülmesi, Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi büyük cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle hızlanmıştır. Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerin SSCB'den ayrılması, Birliğin dağılma sürecinde kritik bir etken olmuş ve diğer cumhuriyetlerin de bağımsızlık yoluna girmesini sağlamıştır. Ukrayna'nın ayrılığı, neorealist teorinin öne sürdüğü gibi, güçlü bir devletin ayrılmasıyla güç dengesinin dramatik bir şekilde değiştiğini göstermiştir. Bununla birlikte, Ukrayna'nın bağımsızlığa hazır olmaması ve ülkede demokratik bir yapı ya da işleyen bir ekonomik sistemin henüz oluşmamış olması, devletin zayıflığını ve iç istikrarsızlığı arttırmıştır (Bilener, 2004, s. 321). SSCB sonrası dönemde, Ukrayna gibi yeni bağımsız devletlerin dış tehditler karşısında savunmasız kalmaları, neorealist bakış açısıyla güç eksenlerinin yeniden şekillendiğini ve yeni tehdit algılarının ortaya çıktığını ortaya koymaktadır.

SSCB'nin çöküşüyle, Ukrayna, Rusya'nın güvenlik ve ekonomi alanında oluşturmayı hedeflediği birliklere katılma konusunda baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak, Ukrayna, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çerçevesinde yapılan güvenlik anlaşmalarına mesafeli yaklaşmayı tercih etmiştir. Örneğin, 15 Mayıs 1992'de imzalanan Taşkent Antlaşması'na Ukrayna katılmamıştır. Bunun yanı sıra, Azerbaycan, Moldova, Tacikistan ve Kırgızistan da bu antlaşmaya katılmamışlardır. Bu durum, Rusya'nın eski Sovyet topraklarındaki nüfuzunu yeniden tesis etme çabalarının zorluklarını göstermiştir. Ukrayna gibi önemli cumhuriyetlerin askeri işbirliği projelerine katılmaması, BDT'nin geniş kapsamlı bir entegrasyon projesi olarak işlevsel olmasını zorlaştırmıştır (Sakwa, 2008, s. 300-305).

Rusya Federasyonu'nun başkanlığına gelen Boris Yeltsin, dağılma sonrası dönemde Batı yanlısı bir politika izlemiş ve özellikle ABD ile güçlü ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Ancak bu Batıcı yönelim, Rusya'nın Ukrayna ile özellikle Kırım üzerindeki stratejik çıkarlarından vazgeçmesini engellememiştir. Rusya, Kırım'ın statüsü ve Karadeniz'deki askeri varlığına ilişkin çıkarlarını korumaya yönelik stratejiler geliştirmiştir (Lieven, 1999, s. 230-235).

Dağılmanın ardından Rusya'da dış politika tartışmaları üç ana grup etrafında şekillenmiştir. İlk grup olan Atlantikçiler, Rusya'nın Batı ile entegre olması gerektiğini savunmuş ve liberal değerleri öne çıkarmıştır. İkinci grup ise Avrasyacılar olarak bilinen muhafazakarlar olup, Rusya'nın tarihsel gücünü yeniden kazanması gerektiğini savunmuştur. Bu grup Ukrayna'nın jeopolitik önemine vurgu yaparak,

sıcak denizlere ulaşmada bir koridor olarak görülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Üçüncü grup ise merkezçiler olarak bilinir ve hem Batı ile dengeli ilişkiler kurulmasını hem de Avrasya'daki Rus nüfuzunun artırılmasını savunmuştur. Bu grup Rusya'nın Doğu ve Batı arasında köprü olma misyonunu öne çıkararak, Avrasya'da istikrarı sağlama vizyonunu benimsemiştir (Tsygankov, 2010, s. 89-93).

Avrasyacıların ve merkezçilerin Ukrayna'ya yönelik bakış açısı, Karadeniz ve sıcak denizlere ulaşmanın ötesinde, Rusya'nın tarihi ve kültürel kimliğini koruma amacıyla da şekillenmiştir. Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleri ile yeniden bütünleşme hedefi, bu ülkelerin stratejik konumları ve enerji kaynakları üzerindeki kontrolle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Özellikle Avrasyacılar, Ukrayna'nın Rusya'nın Batı'ya açılan kapısı olarak jeopolitik önemini vurgulamış, bu nedenle Kiev ile ilişkilerin güçlendirilmesini ulusal güvenlik açısından hayati bir mesele olarak değerlendirmiştir. Ancak, Ukrayna'nın bağımsızlık sürecinde Batı ile yakınlaşması ve AB ile NATO'ya üyelik hedefleri, Rusya'nın bu jeopolitik önceliklerini tehdit etmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler giderek gerilmiştir. Sonuç olarak, merkezçiler daha pragmatik bir dış politika izlemeyi savunarak, hem Ukrayna ile dengeli ilişkiler kurmayı hem de Batı ile karşı karşıya gelmeden Rusya'nın çıkarlarını korumayı önermiştir (Tsygankov, 2010, s. 94-98).

Neorealizm perspektifinden bakıldığında, Ukrayna'nın bağımsızlık süreci ve Rusya'nın bu sürece tepkisi, büyük güçler arasındaki dengeyi koruma mücadelesinin bir parçası olarak görülebilir. Kenneth Waltz'un yapısal realizm teorisine göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı devletleri hayatta kalmak için kendi güvenliklerini maksimize etmeye zorlar. Rusya için Ukrayna, sadece kültürel ve tarihi bağları nedeniyle değil, aynı zamanda stratejik konumu ve Batı'ya açılan bir kapı olması nedeniyle de hayati bir öneme sahiptir. Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması ve NATO'ya üyelik hedefi, Rusya'nın güvenliği açısından ciddi bir tehdit olarak algılanmış ve bu nedenle Moskova, Ukrayna üzerinde baskı kurmaya çalışmıştır. Neorealist yaklaşıma göre, bu tür bölgesel güç mücadeleleri, büyük güçlerin etkilerini sürdürme ve bölgesel dengeyi koruma çabasının doğal bir sonucudur. Dolayısıyla, Ukrayna'nın bağımsızlığı ve Batı ile ilişkilerindeki ilerlemeler, Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumunu tehdit eden unsurlar olarak değerlendirilmiştir (Waltz, 1979, s. 91-94).

Mearsheimer'a göre, büyük güçler, potansiyel tehditleri bertaraf etmek için nüfuz alanlarını genişletmeye çalışırlar ve bu bağlamda Batı'nın Ukrayna üzerindeki etkisi Rusya'yı, kendi güvenliği açısından kabul edilemez bir tehdit olarak harekete geçirmiştir. Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı hareketleri desteklemesi, Rusya'nın Ukrayna'yı Batı'nın nüfuzuna bırakmamak için agresif bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Bu durum, neorealist perspektifte öngörülen güç mücadelesinin bir yansımasıdır: büyük güçler, kendi stratejik çıkarlarını korumak adına bölgesel egemenliklerini tehdit eden her türlü gelişmeye sert yanıt vermek zorunda hissederler (Mearsheimer J. , 2001, s. 50-55).

Rusya, NATO'nun doğuya genişlemesini ulusal güvenliği için ciddi bir tehdit olarak görmüş ve Ukrayna'yı Batı ile kendisi arasında bir tampon bölge olarak değerlendirmiştir. 2008 Bükreş Zirvesi'nde, NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'ya üyelik sözü vermesi, Rusya tarafından "tehlikeli" bir adım olarak algılanmıştır. 1990'lardan itibaren NATO'nun genişlemesine karşı çıkan Rusya, Batı'nın kendi stratejik çıkarlarını tehdit ettiğini savunmuştur. Rusya, Ukrayna'nın NATO'ya katılımının, gelecekte NATO ile doğrudan bir çatışmayı tetikleyebileceğinden endişe etmiştir. Ayrıca, 2014'ten itibaren devam eden Kırım ve Donbas'taki anlaşmazlıkların Ukrayna'yı NATO'dan uzaklaştıracağını düşünmüştür. Gürcistan'da 2008'de gerçekleştirdiği askeri müdahaleyle Gürcistan'ın NATO üyeliği hedefini belirsiz bir geleceğe ertelemesi, bu stratejinin başarılı olduğunu göstermiştir (Demir, 2022, s. 23).

2008 Gürcistan Krizi, Rusya'nın dış politikasında güç kullanımını meşrulaştırması ve Batı'nın tepkilerini ölçmesi açısından önemli bir krizdir. Rusya, Gürcistan'daki Güney Osetya ve Abhazya ayrılıkçı hareketlerini destekleyerek, bölgesel etkisini artırma stratejisini uygulamıştır. Bu kriz, özellikle NATO'nun genişleme politikasına karşı Rusya'nın askeri gücünü bir caydırıcı unsur olarak kullanabileceğini göstermiştir. 2008'deki müdahale sonrası, Rusya, benzer ayrılıkçı hareketleri destekleme modelini Ukrayna'da da Kırım ve Donbas bölgelerinde uygulamaya koymuştur. Gürcistan Krizi, Batı'nın yaptırım veya etkili bir karşılık verememesi nedeniyle, Moskova'ya ileride daha geniş ölçekli müdahaleler için uygun bir zemin sunmuştur (Allison R. , 2008, s. 1157-1158).

2010 yılında yapılan seçimlerde Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç'in iktidara gelmesiyle birlikte, Ukrayna'da otoriter bir atmosfer gözle görülür şekilde belirginleşmiştir. Ancak 2013'te Ukrayna'nın Batı ile daha yakın ilişkiler kurma çabası,

Rusya tarafından sert bir tepkiyle karşılanmış ve bu süreç, ülkede geniş çaplı “Euromaidan” protestolarına yol açmıştır. Protestoların ardından Rusya, Kırım’ı ilhak ederek uluslararası sahnede büyük bir kriz başlatmıştır. Bu gelişmelerin ardından, Ukrayna’nın doğusunda yer alan Donbas bölgesinde Rusya yanlısı milisler, bu toprakların özel bir statü kazanması talebiyle isyan başlatmış ve bölgeyi işgal etmiştir. Bu durum, çevredeki diğer devletlerin de müdahil olduğu geniş çaplı bir çatışmaya dönüşmüştür.

2.3.1. Turuncu Devrim Süreci

2004 yılı, Ukrayna ile Rusya arasındaki ilişkilerin gerilmeye başladığı bir dönüm noktasıdır. 2003 yılının Ekim ayında, Kerç Boğazı'nda yer alan Tuzla Adası üzerinde başlayan anlaşmazlık, Ukrayna ve Rusya arasındaki deniz sınırının belirlenmesi meselesinde ciddi bir krize yol açmıştır. Rusya, Azak Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan bu stratejik bölgede bir set inşa etme girişiminde bulunmuş, bu adım Ukrayna tarafından toprak bütünlüğüne ve sınır güvenliğine bir tehdit olarak algılanmıştır. Ukrayna Parlamentosu, bu inşaatın sürdürülmesi halinde Rusya ile ilişkilerin gözden geçirileceğini ilan etmiş ve hızla gelişen kriz, Rusya Başbakanı Kasyanov ile Ukrayna Başbakanı Yanukoviç'in inşaatı durdurma kararıyla sona erdirilmiştir. Daha sonra iki ülke, Azak Denizi ve Kerç Boğazı'nın paylaşımı ve ortak kullanımı konusunda bir anlaşma imzalamış ve yıllardır süregelen sınır sorununu çözmüştür (Özdal, 2012, s. 191-193).

Ukrayna'da, 2000 yılında patlak veren "Kuchmagate" skandalı, halkın dönemin Devlet Başkanı Leonid Kuçma'ya olan güvenini büyük ölçüde sarsmıştır. Skandal, Kuçma'nın, muhalif bir gazetecinin öldürülmesi gibi bazı cinayetlerde rol aldığı iddialarını içermekteydi ve bu durum Ukrayna siyasetinde derin bir krize yol açmıştır. 2004 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, bu skandalın etkisiyle Kuçma'nın siyasi kariyerinde bir çöküş yaşanmış, muhalefet ise yükselişe geçmiştir. Seçim sonuçlarına yönelik hile iddiaları ve seçim gözlemcilerinin tespit ettiği usulsüzlükler, ülkede geniş çaplı protestolara yol açmıştır ve bu protestolar daha sonra "Turuncu Devrim" olarak anılacaktır (Kubicek, 2008, s. 159).

2004-2005 yıllarındaki "Turuncu Devrim" süreci, Ukrayna'da Batı yanlısı bir değişimin başlangıcı olarak görülmüştür. Seçimlerde Viktor Yuşçenko'nun hileye rağmen zafer kazanması, halkın demokratik taleplerinin bir ifadesi olarak kabul

edilmiştir. Protestoların sonunda, Yüksek Mahkeme seçimleri geçersiz saymış ve yeniden oylama yapılmasını kararlaştırmıştır. Yeni seçim turunda Yuşçenko zafer kazanmış ve 2005 yılında Ukrayna'nın cumhurbaşkanı olarak yemin etmiştir. Bu süreçte, Ukrayna'nın Batı'ya, özellikle AB'ye daha fazla yaklaşması Rusya tarafından büyük bir tehdit olarak algılanmış ve bu da Ukrayna-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Keskin, 2017, s. 86).

Turuncu Devrim'in ardından Ukrayna'da siyasi ortam, Yuşçenko ve Timoşenko arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle giderek gerginleşmiştir. Timoşenko'nun özelleştirmeler ve enerji fiyatları konusundaki radikal reform önerilerine Yuşçenko karşı çıkmış, bu durum hükümet içinde anlaşmazlıklara yol açmıştır. Ayrıca, Yuşçenko'nun desteklediği Petro Poroşenko'nun Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Başkanı olarak atanması, hükümet içindeki dengeleri daha da sarsmıştır. Timoşenko ve Poroşenko arasındaki gerilim, hükümeti neredeyse felç noktasına getirmiş ve nihayetinde Yuşçenko, Timoşenko'yu görevden alarak yerine yeni bir başbakan atamak zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler, Ukrayna'nın siyasi istikrarını uzun süre tehdit etmiştir (Kubicek, 2008, s. 173).

2006-2007 yılları arasında Ukrayna'da ekonomi çift haneli büyüme rakamlarına ulaşmış olsa da, bu döneme yolsuzluklar eşlik etmiş ve bölgesel bölünmüşlükler artmıştır. AB üyeliğinin yakın gelecekte mümkün olmayacağı düşüncesi, bu bölünmüşlüğü daha da derinleştirmiştir. Aynı zamanda, Rusya'nın otoriter rejime geri dönmesi, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin sorunlu bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur (Kubicek, 2008, s. 179-180). 2010 yılında Yanukoviç, Timoşenko'yu geçerek iktidara gelmiş ve Rusya ile ilişkileri sıkılaştırırken, Batı ile dengeli bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Ancak, AB ile yaklaşma söylemlerine rağmen Kırım'daki Karadeniz Filo Üssü'nün genişlemesine onay vererek, Ukrayna, Rusya'nın yanına yaklaşmış ve bu doğrultuda adımlar atmıştır. 2013 yılında, Rusya, Yanukoviç'in AB ile siyasi ve ekonomik ortaklık anlaşması imzalama planlarını engellemek amacıyla, Ukrayna ile olan ticaretine kotalar getirmiştir (Karadeli, 2014, s. 126).

Yanukoviç'in, Rusya ile AB arasında denge kurmaya çalışan siyaseti, Ukrayna'da dış politika açısından istikrarsızlık yaratmıştır. Rusya'nın 2013'te Ukrayna'ya ticaret kotaları koyması, Yanukoviç'in AB ile yaklaşma girişimlerini sekteye uğratmış, bu durum Ukrayna halkında büyük tepkiyle karşılanmıştır. Yanukoviç'in otoriter eğilimler göstermesi ve Rusya ile yakın ilişkileri, halkın bir

kısmını yeniden Bağımsızlık Meydanı'nda (Euromeydan) protestolara yöneltmiş ve bu süreç, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakına kadar uzanan siyasi krizlerin başlangıcını oluşturmuştur (Keskin, 2017, s. 88).

2.3.2. Euromeydan Protestoları

Ukrayna Krizi'nin önemli bir dönüm noktası olan "Euromeydan" protestoları, 21 Kasım 2013 tarihinde başlamıştır. Bu protestolar, dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in, AB ile imzalanması beklenen Ortaklık Antlaşması'nı reddetmesiyle patlak vermiştir. Ukrayna'nın AB ile entegrasyon sürecini durdurma kararı, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini artırma girişimi olarak yorumlanmıştır. Özellikle, Rusya'nın planladığı Gümrük Birliği için Ukrayna'ya ihtiyaç duyması ve bu ülkenin AB ile yakınlaşmasını istememesi, durumu daha da karmaşıklaştırmıştır. Yanukoviç'in kararına tepki olarak, Ukrayna halkı Kiev'deki Nezalezhnosti Meydanı'nda (Bağımsızlık Meydanı) bir araya gelmiş, bu protesto hareketi giderek büyüyerek milyonlarca kişiyi bir araya getirmiştir (Wilson, 2014, s. 54).

"Maidan" olarak bilinen bu meydan, Ukrayna'da protesto hareketlerinin sembolü haline gelmiştir. Kiev'in merkezinde yer alan ve tarih boyunca toplumsal hareketlerin merkezi olan bu meydan, halkın özgürlük ve demokrasi taleplerinin yansıdığı bir alan olmuştur. Ukrayna halkı, Yanukoviç'in Rusya'ya yaklaşma politikasına karşı çıkarak, ülkenin Avrupa yönelimini savunmuş ve bağımsızlık mücadelesini bu meydanda sürdürmüştür. Protestolar sırasında "Turuncu Devrim" sürecine benzer bir toplumsal hareketlilik yaşanmış ve bu durum, Ukrayna ile Rusya arasında derin bir gerginliğe yol açmıştır (Snyder, 2018, s. 78).

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı sonrasında, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, uluslararası arenadaki imajını yeniden inşa etmek amacıyla, büyük bir kaynak harcayarak gerçekleştirdiği 2014 Soçi Kış Olimpiyatları'nı adeta bir güç gösterisine dönüştürdü. Bu olimpiyatlar, Rusya'nın uluslararası izolasyonuna rağmen, büyük bir başarıyla tamamlanmış olmasına karşın bazı eleştirmenler tarafından bir "göz boyama" olarak nitelendirildi (Snyder, 2018, s. 61). Özellikle Batılı liderlerin bir kısmı, Rusya'nın politikalarına tepki olarak olimpiyatlara katılmayı reddetti. Bu dönemde, Putin yönetimi radikal ve bağımsız kararlar almaya devam ederek, Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki yalnızlığını pekiştirdi. Örneğin, Gazprom'un bir yan kuruluşu olan Gazprom Neft Shelf'in Kuzey Kutbu'nda petrol arama faaliyetleri, çevreci

Greenpeace örgütü tarafından sert bir şekilde protesto edildi. Greenpeace aktivistlerinin iddialarına göre, bu faaliyetler çevre kirliliğine ve petrol sızıntısına yol açtı (Wilson, 2014, s. 72).

Ayrıca, Rusya Federasyonu'nda bu tür protestolar, özellikle 2012 ve 2013 yıllarında devletin sert müdahalesi ile karşılaştı. Ancak bu tutuklamalar, uluslararası baskılar sonucunda birer jest olarak değerlendirilen affedilme süreçleriyle sonuçlandı (Mearsheimer J. , 2001, s. 78). Ukrayna'daki siyasi kargaşa, 2013'ün sonlarında Euromaidan protestolarıyla başladı ve 2014 yılında Viktor Yanukoviç'in iktidarı kaybetmesiyle zirveye ulaştı. Yanukoviç'in, AB ile Ortaklık Antlaşması'nı imzalamaktan vazgeçmesi büyük çaplı protestolara neden oldu ve 22 Şubat 2014 tarihinde ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Ukrayna'daki bu siyasi boşluk, 25 Mayıs 2014'te Petro Poroşenko'nun başkanlık görevine seçilmesiyle doldu (Ash, 2018, s. 135).

Ukrayna'daki Euromaidan protestoları her iki ülke için de önemli ekonomik kayıplara yol açmıştır. Özellikle Ukrayna için kriz son derece yıkıcı sonuçlar doğurmuş, ülkenin toplam iç ve dış borçları Gayri Safi Milli Hasılasının (GSMH) yüzde 53'üne ulaşmıştır. Borçlardan kaynaklanan faiz ödemeleri bile ülkenin GSMH'sinin yüzde 10'una eşit hale gelmiştir. Bu ekonomik darboğazı aşmak için Rusya'ya başvuran Yanukoviç, 15 milyar dolarlık bir kredi ve doğal gaz fiyatlarında yüzde 30 indirim sözü almıştır. Rusya tarafından kredi ödemeleri Aralık ayında başlatılsa da, Ukrayna halkı bu gelişmeden memnun kalmamış ve Yanukoviç'in istifasını talep etmeye devam etmiştir. ABD ve AB sorunun çözümü için taraflarla görüşmeler sürdürse de, Şubat ayında polis ile göstericiler arasında çıkan çatışmalarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Bu olaylar, Yanukoviç'in yönetim sürecini zayıflatmış ve sonuç olarak Şubat ayında Ukrayna'dan ayrılmak zorunda kalmıştır (Soydan, 2019, s. 56-57).

Öte yandan Kırım'da yaşayan Ruslar, Euromaidan protestolarını bir darbe girişimi olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, bu olaylar anayasanın ihlali anlamına geliyordu ve Yanukoviç'in görevden alınması meşru değildi. Kırım'daki Rus yanlısı yönetim ve diğer aktörler, Kiev'deki yeni hükümetin ırkçı politikalar izlediğini iddia ederek, Rusça konuşanların ve Rus kökenli kişilerin tehdit altında olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu nedenle, Kırım'daki yönetim, Rusya'ya katılma sürecini hızlandırmış

ve referandum yoluyla bölgenin Rusya'ya bağlanmasını sağlamıştır (Götz E. , 2016, s. 91).

Kırım'ın ilhakının ardından, Batı yanlısı hükümete karşı başta Donetsk, Lugansk, Odessa ve Kharkiv olmak üzere, Rus kökenli nüfusun yoğunlukta bulunduğu bölgelerde başlayan protestolar zamanla çatışmalara evrilmiştir (Keskin, 2017, s. 96). Rusya, Kırım'ı ilhak ederek hem kendi ulusal güvenliğini pekiştirmeyi hem de etnik Rusların haklarını koruma argümanını öne sürmeyi hedeflemiştir. Bu durum, uluslararası sistemdeki güç dengesizliklerinin bir yansıması olarak görülebilir; zira Rusya, Batı'nın Ukrayna üzerindeki etkisini sınırlamak ve kendi nüfuz alanını genişletmek amacıyla askeri ve siyasi stratejiler geliştirmiştir. Ayrıca, neorealist teori, devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini vurguladığı için, bu protestoları ve çatışmaları, güç mücadelesi ve güvenlik kaygıları bağlamında ele almak mümkündür. Rus kökenli vatandaşların protestoları, Moskova'nın stratejik hedefleriyle örtüşen bir biçimde ortaya çıkmış ve iç çatışmalara neden olmuştur.

2.3.3. Kırım'ın İlhakı

Kırım'ın ilhakı, Ukrayna ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkileri ciddi şekilde bozmuş, 2013'ten 2014'e kadar süren olaylar neticesinde halkın bir kısmı protestolara katılmıştır. Bu süreç sonunda, Ukrayna hükümeti kontrolü kaybetmiştir. Kırım'da düzenlenen referandumla birlikte yarımada'nın Rusya'ya katılma iradesi ortaya konmuş, Rusya'nın bu iradeyi kabul etmesi ile Kırım, kısa bir sürede Rusya'ya ilhak edilmiştir. Bu süreç, iki devlet arasındaki gerilimi derinleştirirken, diplomatik ilişkiler de kopma noktasına gelmiştir. Kırım'ın geçmişi incelendiğinde, ilhakın planlı bir strateji olduğu görülmektedir. Tarih boyunca stratejik öneme sahip olan Kırım, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım Hanlığı olarak 1783 yılına kadar Rusya tarafından işgal edilene dek çeşitli yönetimlerin kontrolünde kalmıştır (Keskin, 2017, s. 92). Bu işgal, Kırım'daki yerel nüfusun göçüne ve sınır dışı edilmesine neden olmuş, yarımada Rus kolonizasyonuna açılmıştır (Doyle, 1986, s. 45).

Kırım'ın ilhakı, sadece tarihsel bir mesele değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası dengeleri de etkileyen bir olaydır. Sovyetler Birliği döneminde, Kırım 1954 yılında SSCB lideri Nikita Hruşov tarafından Ukrayna SSCB'ye devredilmiş, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ukrayna'ya bağlı özerk bir bölge olarak kalmıştır. 1991'de yapılan referandumda Kırım halkı, özerk bir Kırım yönetimi

lehinde oy kullanmış, ancak bu özerklik Ukrayna merkezi yönetimi tarafından kısıtlanmıştır. 2014 yılına kadar geniş özerklik haklarıyla yönetilen Kırım, Rusya ile bağlarını koparmamış ve Rus nüfusun yoğunluğu bu bağı sürekli canlı tutmuştur. Kırım'ın ilhakının hukuksal temellerine bakıldığında, Pereyaslav Antlaşması ve SSCB Anayasası'nın 76. ve 78. maddeleri gibi belgeler, ilhakın uluslararası hukuk açısından kabul edilemez olduğunu savunanların en önemli dayanaklarını oluşturmuştur (Soydan, 2019, s. 60).

Kırım'ın 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edilmesi, Ukrayna'nın doğu bölgelerinde ciddi huzursuzluklara yol açmıştır. Ukrayna'nın doğusundaki halk, Kırım'ın Rusya'ya katılması gibi kendi bölgelerinin de benzer bir kaderle karşılaşacağından endişe duymuştur. Ukrayna'daki merkezi yönetimin, bu bölgelerde yaşayan Rusça konuşan nüfus üzerindeki etkisi belirsiz bir hale gelmiş ve bu durum bölgedeki gerilimi artırmıştır. Özellikle, bu süreçte Ukrayna'nın ulusal kimliğini ve dilini koruma politikaları Rusya yanlısı gruplar tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Keskin, 2017, s. 94). Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, Kırım'ın Rusya'ya katılma kararını kabul etmediklerini hemen açıklamış, uluslararası toplum da bu ilhaka karşı çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda (BMGK) yapılan oylamada, Ermenistan, Belarus, Rusya ve birkaç devlet referandumu desteklerken, diğer birçok ülke bu kararı uluslararası hukuk kurallarına aykırı bulmuştur (Yüksel & Karagözoğlu, 2023, s. 125-126).

Kırım'ın Rusya'ya katılmasının ardından, Rusya ile Ukrayna arasındaki ilişkiler daha da kötüleşmiş ve Rusya, doğu Ukrayna'da etkisini artırmaya çalışmıştır. 2004 yılındaki "Turuncu Devrim" sonrasında Ukrayna'da uygulanan dil ve kültür politikaları, özellikle doğu bölgelerinde tepkiyle karşılanmıştır. Rusya, Ukrayna'da yaşayan Rusça konuşan nüfusa yönelik kültürel ve dilsel politikalarını güçlendirmiştir. Bu süreçte, özellikle 2009 yılında Rusya'nın, dönemin Ukrayna hükümetini Rusya'ya karşı olmakla suçlaması iki ülke arasındaki gerilimi daha da tırmandırmıştır (Sakwa, 2015, s. 85).

Kırım'ın ilhakı, 16 Mart 2014 tarihinde yapılan referandum sonucunda gerçekleşmiş ve katılan yurttaşların yüzde 96'sı bağımsızlık ve Rusya'ya katılma yönünde oy kullanmıştır. Bu gelişme, uluslararası arenada geniş yankı uyandırmıştır. Özellikle Batılı devletler ve kurumlar, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılmasının Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne aykırı olduğunu savunmuş ve 27 Mart 2014'te

BMGK yapılan oylama ile bu ilhakin meşruiyeti reddedilmiştir. ABD ve AB, bu adım karşısında Rusya'ya karşı çeşitli ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamış, ayrıca bazı Rus yetkililere seyahat yasakları getirilmiştir (Sakwa, 2015, s. 102).

2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesine karşı Batı'nın verdiği tepkiler sınırlı kalmıştır ve bu durum, Moskova'nın daha geniş çaplı askeri müdahalelerde bulunması için bir cesaret kaynağı olmuştur. Uygulanan ekonomik yaptırımlar ve diplomatik kınamalar, Rusya'nın dış politikasını caydırmakta yetersiz kalırken, Batı'nın askeri müdahaleden kaçınması, Rusya'nın uluslararası sistemdeki boşlukları değerlendirmesine imkan sağlamıştır. Bu durum, Rusya'nın NATO'yu daha az tehditgar bir güç olarak görmesine yol açmış ve Rusya'nın Ukrayna'ya karşı 2022 yılında başlattığı tam ölçekli işgalde daha agresif bir strateji benimsemesine zemin hazırlamıştır (Sakwa, 2015, s. 105-107).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kırım'ın ilhakını savunurken, bunun Rusya'nın tarihsel bir hakkı olduğunu ve bölgenin Sovyetler Birliği döneminde Ukrayna'ya devredilmesinin hukuka aykırı olduğunu dile getirmiştir. Putin'in bu söylemi, Rusya'nın Sovyet sonrası dış politikasının önemli bir parçası haline gelmiş ve uluslararası arenada "Putin Doktrini" olarak anılmaya başlanmıştır. Bu doktrin çerçevesinde, Rusya'nın yakın çevresindeki etnik Rusların ve Rus kültürüne ait toplulukların haklarını koruma hedefi ön plana çıkmıştır. Ayrıca Putin, Batı'nın Rusya'ya yönelik politikalarını eleştirmiş ve bu durumu Rusya'ya karşı bir tehdit olarak nitelendirmiştir.

Kırım'ın jeopolitik konumu, Rusya için stratejik bir öneme sahiptir. Doğu Avrupa, Orta Asya ve Kafkasya'nın kesişim noktasında bulunan bu yarımada, Rusya'nın bölgedeki hakimiyetini pekiştirmesini sağlamıştır. Ayrıca, Kırım karasularında zengin doğal gaz ve petrol yataklarının bulunması, Rusya'nın enerji kaynaklarına erişimini genişletmiştir. Bu ekonomik kazançlar, Rusya'nın bölge üzerindeki kontrolünü arttırmaya yönelik motivasyonunu güçlendirmiştir (Allison G., 2014, s. 127).

Kırım, tarih boyunca Rusya için bir askeri üs olarak da stratejik bir rol oynamıştır. Sovyetler Birliği döneminde Sivastopol ve Odessa gibi önemli limanları içeren Kırım, Rusya'nın Karadeniz'deki deniz gücünün temelini oluşturmuştur. 1997'de Ukrayna ile imzalanan anlaşmalarla Rusya, Kırım'daki deniz üslerinin

kullanım haklarını büyük ölçüde elinde tutmayı başarmış, Sivastopol üssünü 2017 yılına kadar kiralamıştır. Ancak, Ukrayna'nın 2014 sonrası Batı'ya yaklaşan politikaları ve NATO ile iş birliği arayışları, Rusya'nın bu bölgedeki kontrolünü kaybetme endişelerini arttırmıştır (Müller, 2021, s. 105-106).

Sonuç olarak, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, hem bölgenin tarihsel ve stratejik önemi hem de Rusya'nın güvenlik ve enerji politikaları açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Rusya, Kırım'ı hem Batı'ya karşı bir tampon bölge olarak görmekte hem de bölgedeki askeri varlığını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu süreçte, Rusya'nın hem tarihsel hak iddiaları hem de güvenlik endişeleri önemli rol oynamış, bu da uluslararası kamuoyunda geniş bir tartışmaya yol açmıştır (Götz A. , 2015, s. 92).

2.4. 2014-2022 Yılları Arasında Rusya-Ukrayna İlişkilerindeki Gelişmeler

Rusya, zaman içinde komşu devletler üzerinde kontrol sağlamaya yönelik bir dış politika izlemeye başlamıştır. Doğal gazı bir siyasi araç olarak kullanmaktan çekinmeyen Rusya'nın bu tutumu komşularının ortak tepkilerini arttırmalarına sebep olmuştur. 2014 yılında patlak veren Ukrayna Krizi sonrasında, AB üyesi ülkeler Gazprom'a karşı ortak bir tutum sergilemenin önemini vurgulamışlardır. AB'nin enerji güvenliğini sağlamak için uyumlu bir enerji politikası geliştirilmesi gerektiği düşüncesi tekrar gündeme gelmiştir. 2015 yılının başlarında, Avrupa Komisyonu Avrupa Enerji Birliği'nin stratejisini duyurmuş ve bu birliğin temel hedefi, Rusya'nın gaz tekeli sona erdirip serbest piyasa rekabetini yeniden sağlamak olarak belirlenmiştir (Bozayeva, 2015, s. 98-101).

2009 yılında yaşanan doğal gaz krizinin ardından, Ukrayna-Rusya enerji ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. 31 Aralık 2019 tarihinde süresi dolacak olan antlaşmalar öncesinde, AB devletlerini etkileyen gaz kesintilerinin izleri hala tazeliğini korumaktadır. Temmuz 2018'de Avrupa Komisyonu tarafından yeniden başlatılan üçlü görüşmeler, tarafların anlaşma sağlamadan bu süreci tamamlayamayacaklarını göstermektedir. Rusya, Ukrayna üzerinden doğal gaz sevkiyatına devam edileceğini, yalnızca rota güvenliği sağlandığı takdirde sürdüreceğini belirtmiştir (Eyl-Mazzega, 2019, s. 1-10).

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tutumu, tarihsel bağlamda "küçük kardeş" benzetmesiyle ifade edilmektedir. Rusça'da "Ukrayna" kelimesinin anlamı "uç" ya da "sınır" olup, bu iki devletin tarihi ve kültürel yakınlığını vurgulamaktadır. Rusya'ya göre, Ukrayna'nın korunması gereken bir "küçük kardeş" olduğu düşünülmektedir. 18. yüzyılın ortalarında "Küçük Rusya" (Malorossia) olarak adlandırılan bu bölge (Kubicek, 2008, s. 46), 2014'te Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından "Yeni Rusya" (Novorossia) terimiyle yeniden gündeme getirilmiştir (Laruelle, 2024, s. 12).

Kırım'ın ilhakından sonra, Ukrayna'nın doğusunda yaşayan Rus nüfus kendi etnik kimliklerini korumak amacıyla ayrılıkçı hareketleri hızlandırdı. Özellikle Donbas bölgesindeki Donetsk ve Lugansk şehirlerinde, Rusya yanlısı isyancılar fiili bir yönetim oluşturma çabalarına girişti. Bu gruplar, merkezi Ukrayna hükümetinin otoritesini tanımadıklarını ilan ederek, kendi kendilerini yönetme hakkı talep ettiler (Soydan, 2019, s. 65). Donetsk Halk Cumhuriyeti (DNR) ve Luhansk Halk Cumhuriyeti (LNR) adıyla tanınan bu fiili yönetimler, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra daha da güç kazandı. Bu süreçte, yerel halkın bir kısmı, kendi bölgelerinde özel bir statü talep ederek, Rusya ile daha yakın bağlar kurmak istediklerini belirtti. Ukrayna'nın bu doğu bölgelerinde yaşayan Ruslar, çoğunluğu oluşturmakla birlikte, ayrılıkçı hareketler, bölgede kalıcı bir Rus etkisinin ve yerleştirmenin sonucudur.

Ukrayna'nın doğusundaki bu karışıklıklar, 17 Temmuz 2014 tarihinde yaşanan trajik bir olayla daha da derinleşmiştir. Malezya Hava Yolları'na ait bir uçak, Donetsk bölgesinde Rusya yanlısı isyancılar tarafından düşürülmüş ve bu olay sonucunda 298 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu trajedi, Rusya ile Batılı devletler arasındaki gerilimi artırmış ve uluslararası ilişkilerde yeni bir tartışma başlatmıştır. Uçak düşüşü sonrası Avrupa hükümetleri, Rusya'ya karşı daha sert bir tutum takınmışlardır (Soydan, 2019, s. 66).

Karşılıklı çatışmaların devam etmesi üzerine, 5 Eylül 2014'te Minsk'te imzalanan ateşkes antlaşması, Rusya yanlısı ayrılıkçı isyancılar ile Ukrayna askeri güçleri arasında bir çözüm umudunu ortaya çıkarmıştır. Ancak, ateşkesin başarısız olması üzerine, daha kalıcı bir çözüm sağlamak amacıyla Minsk II protokolü imzalanmıştır. Fakat bu protokol de, altı ay içinde 6000'den fazla insanın hayatını kaybetmesi nedeniyle etkili bir çözüm olamamıştır. 2 Ekim 2015 tarihinde gerçekleşen

Normandiya Formatı görüşmeleri de, çatışmaların sona ermesi için sürdürülen diplomatik çabaların bir parçası olarak önem taşımaktadır (Soydan, 2019, s. 67).

Donetsk'teki çatışmalarda yer alan Rusya yanlısı isyancılar, farklı grupların kontrolü altında hareket etmektedir. DNR (Donetsk Halk Cumhuriyeti) yönetimi, iki ana gruba ayrılmaktadır: Eski askerler, polisler ve ajanlardan oluşan "siloviki" grubu ve Rusya'nın etkisi altındaki Donetsk elitlerinden oluşan "Regionaires" grubundan oluşmaktadır. Bunların dışında, DNR içerisinde etkisiz olan bazı gruplar da varlıklarını sürdürmektedir. Bu iç yapılanmaya bakıldığında, bölgede çözümün ne kadar karmaşık olduğu anlaşılmaktadır (Soydan, 2019, s. 67).

Donald Trump'ın ilk başkanlık dönemi (2017-2021), ABD'nin NATO'ya olan desteğini sorguladığı bir dönem olarak dikkat çekmiştir. Trump, NATO'yu "modası geçmiş" bir yapı olarak nitelendirerek (Al Jazeera Turk, 2017) ittifakın doğu kanadındaki ülkelerde güvenlik endişelerini artırmıştır. Özellikle 2018'deki NATO Zirvesi'nde, Trump'ın savunma harcamaları konusundaki sert eleştirileri ve ABD'nin ittifaktan çekilebileceği yönündeki ifadeleri, müttefikler arasında tedirginliğe yol açmıştır (Sputnik Türkiye, 2018) Ayrıca, 2019'da Ukrayna'ya yapılması planlanan askeri yardımların geçici olarak askıya alınması (Baykan, 2019) ABD'nin Ukrayna'ya vereceği destek konusunda soru işaretleri yaratmıştır. Bu politikalar, Rusya'nın 2022'de Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinde Batı'nın zayıf tepki vereceği beklentisini güçlendirmiştir.

Öte yandan, Putin'in Ukrayna'nın doğusuna yaklaşımı, Rusya'nın etkisini artırma çabası olarak değerlendirilmiştir. 2019 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'da yaşayanların Rus vatandaşlığına geçişini kolaylaştıracağını açıklamıştır. İlk aşamada Lugansk ve Donetsk'te yaşayanlara verilen bu imkanın, daha sonra tüm Ukrayna vatandaşlarına genişletilebileceği belirtilmiştir. Bu, uluslararası kamuoyunda Ukrayna'nın egemenlik haklarına saldırı olarak görülmüş ve kınanmıştır. Aynı dönemde, 2018 yılında Putin, Kerç Boğazı'nda inşa edilen köprünün açılışını yapmıştır. Bu köprü, Ukrayna'nın karşı çıkmasına rağmen Rusya tarafından açılmış ve bölgede gerilimi artırmıştır (Soydan, 2019, s. 67).

2019 yılının üçüncü çeyreğinde, Ukrayna Krizi'nin çözümüne yönelik önemli bir adım atılmıştır. Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenskiy ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında yapılan telefon görüşmesinde, Ukrayna'da devam eden krizin

özümü için tutukluların değişimi ve çatışmaların sona erdirilmesi konularında işbirliği kararı alınmıştır. Görüşmelerin Normandiya formatında, Almanya ve Fransa'nın da katılımıyla devam edeceği açıklanmıştır. Bu yeni diplomatik çaba, tarafların barış sürecini ilerletmeye yönelik adımlar atacağına dair bir umut doğurmuştur. Zelenskiy'nin, Donbas bölgesindeki çatışmayı dondurarak sıcak çatışmalardan uzaklaşmayı ve bölgede geçici bir barış ortamı yaratmayı hedeflediği belirtilmiştir. Donmuş çatışmalar, aktif savaşın durduğu ancak kalıcı bir barış antlaşmasının yapılmadığı, yalnızca zayıf bir ateşkesin sürdüğü durumları ifade etmektedir (Euronews, 2019).

Bu süreçte, Normandiya Formatında yapılan görüşmeler sonucunda, "Steinmeier Formülü" olarak adlandırılan çözüm önerisi gündeme gelmiştir. Bu formül, Donbas bölgesine özerk bir statü verilmesini öngörmekteydi. Ancak bu öneri, Ukrayna'daki milliyetçi gruplar tarafından büyük tepkiyle karşılanmış, etnik Ukrayna milliyetçileri bu karara karşı 2 Ekim 2019 tarihinde sokaklarda protestolar düzenlemişlerdir. Zelenski'nin hükümet içerisinde bu formüle destek bulamaması ve halkın bir kısmının tepkisi, çözüm sürecini daha da karmaşık bir hale getirmiştir. Ukrayna'nın doğusunda devam eden çatışmaların sona ermesi için yapılan bu girişimler, diplomatik arenada geniş yankı uyandırmıştır (Nelles, 2019).

2020 ve 2021 yıllarında Ukrayna ile Rusya arasındaki gerilim tırmanmaya devam etti. Ocak 2020'de Ukrayna'nın doğusunda, Rusya destekli ayrılıkçılar ile Ukrayna ordusu arasında çatışmalar devam etmiş ve Minsk Anlaşmaları'na rağmen kalıcı bir ateşkes sağlanamamıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AĞİT) Ukrayna Özel İzleme Misyonu'na göre, Donbas bölgesi istikrarsızlığını korumuş ve ateşkesin sık sık ihlal edildiği rapor edilmiştir (Graham, 2020). Mayıs 2020'de, Ukrayna Geçici Olarak İşgal Altında Bulunan Bölgeler Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamayla, Kırım'ın geri alınması amacıyla uluslararası bir platform kurulacağı duyurulmuştur. Bu girişimin arkasında, Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelenski'nin Kırım'ın kurtarılmasına yönelik oluşturulacak uluslararası bir platform fikrine desteği önemli bir rol oynamıştır. alışmalar, Zelenski'nin 23 Eylül 2020'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, Kırım'ın Rusya tarafından işgaline son vermek amacıyla bir platform organize edileceğini duyurmasıyla hız kazanmıştır. Zelenski, bu platforma tüm ülkeleri davet ederek, uluslararası desteği genişletmeyi hedeflemiştir (şahin, 2021, s. 70).

2021 yılı, Rusya ve Ukrayna arasındaki gerginliklerin yeniden tırmandığı bir dönem olarak kayıtlara geçti. Özellikle ilkbahar aylarında, Rusya'nın Ukrayna sınırına büyük bir askeri yığınak yapması, 2014'ten bu yana görülen en büyük hareketlenme olarak dikkat çekmiştir. Rusya, Mart 2021'de başlayan bu yığınakta, yaklaşık 100.000 ila 120.000 Rus askerini sınırda konuşlandırarak uluslararası endişeleri artırmıştır. ABD ve NATO, bu hareketliliği yakından izlerken, Rusya bu adımın askeri tatbikatlar ve NATO'dan gelen tehditlere karşı bir tedbir olduğunu ileri sürmüştür. Ancak Ukrayna, bu yığınağı kendi egemenliğine karşı ciddi bir tehdit olarak değerlendirdi.

Nisan 2021'de Rusya'nın sınırda artan askeri varlığı, NATO'yu harekete geçirdi ve Ukrayna'yı desteklemek için çeşitli adımlar attı. NATO, Ukrayna'nın savunma kapasitesini güçlendirmek amacıyla daha önce başlatılmış olan çeşitli Güven Fonlarını tek bir Ukrayna Kapsamlı Yardım Paketi (CAP) Güven Fonu altında birleştirdi. Bu yeni yapı, kısa vadeli öldürücü olmayan askeri yardım ve uzun vadeli kapasite geliştirme desteği sunmak için esnek ve ölçeklenebilir bir fon oluşturdu. Bu süreç, Ukrayna'nın NATO ile iş birliğini daha da derinleştirirken, ülkenin güvenlik altyapısını sürdürülebilir hale getirmeyi amaçladı. Güven Fonları, özellikle komuta kontrol, siber savunma ve askeri sağlık gibi alanlarda kapasite geliştirilmesine odaklandı. 2014'ten bu yana, bu fonlar Ukrayna'nın savunma sistemlerinin modernizasyonu ve NATO standartlarına uygun hale getirilmesi için önemli kaynaklar sağladı. Bu çerçevede, NATO ve üye ülkeler, Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu stratejik alanlarda destek vererek, ülkenin güvenliğini artırmayı ve Rusya'nın tehditlerine karşı koymayı hedefledi (NATO, 2024).

Rusya, Ukraynalı yetkililerinin 2021'de NATO Üyelik Eylem Planı'na katılmaya ilgi duyduklarını ifade etmesi üzerine, Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşı olduğunu ve bunun bir "kırmızı çizgi" olduğunu belirtmeye devam etmiştir. Ukrayna'nın Batı ile artan iş birliği ve NATO Üyelik Eylem Planı'na katılma çabaları, Rusya'yı daha da rahatsız etti. ABD ve AB, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediklerini yinelerken, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların artırılabilceği sinyallerini verdi (BBC, 2021). ABD Başkanı Joe Biden, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile 13 Nisan'da gerçekleştirdiği telefon görüşmesinde gerilimi azaltma çağrısında bulundu, ancak iki ülke arasındaki ilişkiler zayıf kalmaya devam etmiştir (Bielieskov, 2021). 2021 yılı sonunda Ukrayna sınırındaki gerilim en yüksek seviyeye ulaşırken, Rusya'nın Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşı yaptığı sert uyarılar ve Batı ile yapılan

diplomatik girişimlerin başarısız kalması, 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı geniş çaplı askeri hareketin kaçınılmaz bir zeminini hazırlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2022 RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

3.1. 2022-Rusya Ukrayna Savaşı'nın Arka Planı

Soğuk Savaş sonrası dönemde, iki kutuplu sistemin yerini çok kutuplu bir yapının alması, uluslararası ilişkilerde belirgin bir istikrarsızlık yaratmıştır. Çok kutupluluk, devletler arasındaki güç dengelerinin daha karmaşık hale gelmesine yol açarak, aktörlerin stratejik hesaplarını yeniden şekillendirmiştir. Sistem analizi perspektifinden bakıldığında, çok kutuplu yapı, her bir aktörün ittifaklarını ve dış politika kararlarını öngörülemez kılmaktadır. Birçok aktörün küresel düzeyde söz sahibi olma çabası, uluslararası sistemi daha hassas ve kırılgan hale getirmiştir. Bu durum, güvenlik tehditlerini ve uluslararası çatışmaları artırarak, daha geniş bir belirsizlik ortamı yaratmıştır (Buzan & Little, 2000, s. 218-245).

Ukrayna'nın stratejik ve jeopolitik önemi, Soğuk Savaş sonrası dönemde giderek artmıştır. Avrupa ve Avrasya arasında köprü niteliği taşıyan Ukrayna, bu konumuyla hem Batı için bir güvenlik tamponu hem de Rusya için Batı'ya karşı bir sınır koruyucusu olarak değerlendirilmiştir. Ukrayna'nın toprakları, zengin doğal kaynakları ve enerji geçiş yolları üzerindeki konumu, bölgesel istikrar açısından büyük önem taşır. Özellikle Avrupa'ya yönelen enerji hatlarının geçiş noktası olması, Batı ve Rusya arasında stratejik bir rekabet alanı yaratmıştır.

Rusya, tarihsel ve kültürel bağlara dayanan bir bakış açısıyla, Ukrayna'nın Batı yanlısı bir rotada ilerlemesini kendi güvenlik kaygıları çerçevesinde bir tehdit olarak algılamıştır. Batı ile artan iş birliği, özellikle NATO üyeliği ihtimali, Rusya için stratejik derinlik kaybı anlamına gelmekte ve sınırlarına yakın bir Batı askeri varlığını kabul etmemek şeklinde tanımlanan güvenlik politikalarını tehdit etmektedir. 2008'deki NATO Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'a verilen üyelik vaadi, Moskova'nın güvenlik endişelerini daha da artırarak NATO'nun doğuya genişlemesini önlemeye yönelik Rus politikalarını sertleştirmiştir (Roy, 2013, s. 78-92).

Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması, yalnızca güvenlik boyutunda değil, ekonomik ve siyasi alanlarda da Rusya'nın etkisini zayıflatacak bir gelişme olarak

değerlendirilmiştir. 2014'teki Turuncu Devrim'in ardından Ukrayna'nın AB ile daha yakın ilişkiler kurma çabası, ülkede Batı etkisinin artmasına neden olmuş ve Moskova'nın bölgede hâkimiyetini yeniden sağlama amacını güçlendirmiştir. Bu nedenle, Rusya, Ukrayna'nın tarafsız bir statüye sahip olmasını, yani ne NATO'ya ne de AB'ye üye olmasını kendi güvenliği için gerekli görmektedir (Götz E. , 2016, s. 249-260).

2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı tam ölçekli işgal, yalnızca bölgesel değil, küresel boyutlarda da önemli etkiler yaratmıştır. Rusya'nın stratejisi, Batı'nın genişlemeye yönelik politikasına ve Ukrayna'nın NATO ile ilişkilerini güçlendirmesine karşı bir tepki olarak görülmektedir. Savaş, aynı zamanda küresel enerji piyasalarını, gıda tedarik zincirlerini ve ekonomik dengeleri derinden etkilemiştir. Rusya'nın derin kaygıları sebebiyle Batı karşısındaki güvenlik stratejilerini yansıtmaktadır (Benjamin & Davies, 2022, s. 35-37).

Sonuç olarak, Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerini derinleştirmesi, Rusya'nın stratejik çevrelenme korkusunu tetikleyerek Moskova'nın bu ülkeyi yeniden etki alanına dahil etme arayışını hızlandırmıştır. Bu durum, Rusya'nın Ukrayna'da doğrudan bir askeri harekate başvurmasının zeminini hazırlamış ve bölgedeki istikrarsızlığı artırmıştır.

3.1.1. Ukrayna'nın Stratejik Önemi

Ukrayna, Avrupa'nın en geniş ülkesi olarak stratejik bir konuma sahip olup, doğrudan Asya ile Avrupa arasında bir köprü görevi görmektedir. Batısında Polonya, Slovakya ve Macaristan gibi AB üyesi ülkelerle sınırı olan Ukrayna, kuzeyde Beyaz Rusya, doğuda ise Rusya Federasyonu ile komşudur. Bu jeopolitik konum, Ukrayna'yı hem bir geçiş güzergahı hem de siyasi, askeri ve ekonomik bir rekabet alanı haline getirmektedir. Doğu-Batı istikametindeki kara yolları ve Kuzey-Güney ekseninde Baltık-Karadeniz bağlantıları üzerinden geçmesi, Ukrayna'nın stratejik önemini artırmaktadır (Dugin, 2018, s. 175).

Rusya için Ukrayna'nın özel bir anlamı daha vardır: Ukrayna, Rusya'nın güneydeki çıkış kapısı olarak kabul edilmekte olup, Soğuk Savaş döneminde Doğu Avrupa ve Balkanlar üzerindeki etkisini Ukrayna üzerinden sağlamıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'nın Karadeniz üzerindeki hakimiyeti yalnızca Kafkas

kıyıları ile sınırlı kalmış, bu durum Rusya'nın güvenlik ve stratejik çıkarlarını tehdit eder hale gelmiştir. Rusya, Karadeniz'deki askeri gücünü koruyabilmek için Ukrayna'nın Kırım bölgesindeki Sivastopol gibi önemli limanları stratejik olarak kullanmaya devam etmiştir (Sönmez, Bıçakcı, & Yıldırım, 2015, s. 657). Zbigniew Brzezinski, Ukrayna'nın bağımsız olmasının Rusya'nın "Avrasya İmparatorluğu" hedefini imkansız hale getirdiğini ve Ukrayna'nın Avrasya satranç tahtasında önemli bir eksen olduğunu belirtmektedir. Brzezinski'ye göre, Ukrayna'nın Rusya tarafından kontrol edilmesi, Rusya'nın Avrupa ve Asya üzerinde güçlü bir devlet olma yolunda stratejik bir avantaj kazanmasını sağlayacaktır (Brzezinski, 2010, s. 123).

Ukrayna, yalnızca coğrafi konumu ile değil, aynı zamanda sahip olduğu yer altı kaynakları ve sanayi altyapısıyla da büyük bir öneme sahiptir. Sovyetler Birliği döneminde nükleer silahların konuşlandırıldığı ülkelerden biri olması, ülkenin askeri değerini artırmaktadır. Bunun yanı sıra Ukrayna, bağımsızlık sonrası dönemde yaşadığı siyasi ve ekonomik dönüşüm sürecinde Rusya ile enerji bağımlılığı nedeniyle karmaşık bir dış politika izlemiş; bu durum özellikle Turuncu Devrim sonrası Batı'ya yönelme politikalarıyla daha da hassas hale gelmiştir (Dönmez, 2023, s. 120).

Rusya, Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşma girişimlerini tarihsel ve stratejik çıkarlarına aykırı görmekte ve bu nedenle Ukrayna üzerinde kontrolünü sürdürme amacını gütmektedir. Özellikle AB ve NATO üyeliği hedefleri, Rusya için Ukrayna'nın etkisinden çıkma ihtimalini artırmış, bu da Ukrayna'nın bir tampon bölge olarak stratejik önemini daha da pekiştirmiştir. Rusya, Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşma çabalarını, tarihsel bağlarını ve stratejik çıkarlarını tehdit eden bir gelişme olarak görmektedir. Özellikle Ukrayna'nın NATO ve AB üyeliği hedefleri, Rusya'nın güvenlik algısını değiştirmiştir. Rusya, Ukrayna'nın Batı etkisine girmesini önlemek için askeri, ekonomik ve diplomatik yollarla baskı kurma stratejisini benimsemiştir. Bu kapsamda, 2014'te Kırım'ın ilhakı ve Donbas'taki ayrılıkçılara verilen destek, Moskova'nın Ukrayna üzerinde kontrol kurma girişimlerinin somut yansımalarıdır (Laurelle, 2020, s. 234).

Ukrayna'nın doğu-batı enerji koridorunda bulunması, Rusya'nın Batı'ya karşı stratejik bir avantaj olarak gördüğü enerji kaynaklarını kontrol etme isteğini güçlendirmektedir (Balmaceda, 2021, s. 421). Bu bağlamda, Ukrayna'nın jeopolitik konumu ve Batı'ya açılan kapı niteliği, Rusya'nın güvenlik politikalarında kritik bir rol oynamaktadır. Ukrayna'nın enerji koridoru konumu, hem Rusya'nın ekonomik

ıkarları hem de Batı'nın enerji güvenliği açısından belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Avrupa'nın enerji ihtiyaının büyük bir kısmını karşılayan doğal gaz ve petrol boru hatlarının Ukrayna üzerinden geçmesi, Rusya'nın bu altyapıyı stratejik bir araç olarak kullanmasına olanak tanımaktadır (Kuzio, 2022). Bu durum, Ukrayna'yı yalnızca transit bir ülke değil, aynı zamanda Rusya'nın enerji üzerindeki etkinliğini ve Avrupa'ya olan nüfuzunu artıran bir kaldıraç haline getirmektedir. Ukrayna'nın doğalgaz zengini Rusya ile enerji tüketen AB arasında kültürel bir arabulucu rolü oynaması, bu ülkenin stratejik değerini artırmaktadır.

Ukrayna'nın jeopolitik konumu, sadece bölgesel değil, küresel enerji dengeleri açısından da kritik bir öneme sahiptir. Rusya, Ukrayna'yı hem bir tampon bölge hem de enerji koridoru olarak görmekte, bu durum onun stratejik ve jeoekonomik çıkarlarını doğrudan etkilemektedir. Ukrayna'nın toprakları, Rus enerji kaynaklarının Avrupa pazarına ulaşmasında hayati bir rol oynamaktadır (Balmaceda, 2021, s. 422). Aynı zamanda, Ukrayna'nın AB'ye katılma hedefi, Rusya'nın Avrasya Ekonomi Birliği projesinin başarısını tehdit etmekte, bu durum Moskova'nın bölgedeki etkisini koruma çabalarını artırmaktadır (Kuzio, 2022).

Soğuk Savaş sonrasında yaşanan toprak kayıpları, Rusya'nın geleneksel tampon bölgelerini ortadan kaldırmış ve bu da ülkenin savunma avantajını zayıflatmıştır. Bu bağlamda, NATO'nun doğuya doğru genişlemesine karşı duyulan tepki, Rusya'nın çevresindeki nüfuz alanını genişletme ve kontrol etme arzusunu yeniden canlandırmıştır. Dolayısıyla, Rusya'nın Ukrayna zerindeki kontrol arzusu, Batı ve Doğu güçleri arasında bir çatışma noktası oluşturarak Ukrayna'nın geleceği üzerinde önemli etkilere yol açmaktadır. Bu durum, hem uluslararası güvenlik dinamikleri hem de enerji politikaları açısından büyük bir öneme sahiptir (Sezer, 2024, s. 166).

Sovyet topraklarındaki enerji kaynaklarının Batıya aktarılması, Ukrayna'nın stratejik önemini artırırken, enerji sektörü Rus ekonomisinde de büyük bir rol oynamıştır. Rusya, Ukrayna'nın hem petrol hem de doğalgaz tedarikçisi olmasının yanı sıra, ikili ilişkilerde "donör" ve "alı" benzetmesi üzerinden önemli sorunlar ortaya çıkar mıştır. Bu sorunlar arasında, enerji fiyatlandırması, Ukrayna'nın Rusya'ya olan borç miktarı ve ödenmeyen borçlar nedeniyle gaz akışının kesilmesi ve bunun Avrupa'ya olan etkileri bulunmaktadır. Ukrayna, enerji ihtiyaının büyük bir bölümünü Rusya'dan karşılamakta ve bu durum, Ukrayna sanayisinin Rus doğalgazına olan bağımlılığını artırmaktadır. Dolayısıyla, bu karmaşık ilişkiler,

sıklıkla krizlere yol açmakta ve Ukrayna'nın transit konumu, enerji geçişleri açısından Avrupa için kilit bir rol oynamaktadır (Dönmez, 2023, s. 130).

Rusya, Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerinden rahatsızlık duyduğu için, gaz fiyatlarını artırarak enerji akışını kesmekle tehdit etmiştir. 2006 yılında, Ukrayna'nın gaz akışını durdurması sonucu, Naftogaz'ın AB'ye giden gazı kullanarak enerji açığını kapatmaya çalışması, sorunu uluslararası bir boyuta taşımıştır. Özellikle Rusya'nın Avrupa'ya gönderdiği gazın %80'inin Ukrayna'dan geçmesi, bu durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Rusya, Kırım'ın ilhakının ardından, enerji akışını kontrol altında tutarak Ukrayna'yı kendi etki alanında tutmaya çalışmış ve bu bağlamda yeni enerji projeleri geliştirmiştir. Ayrıca, Ukrayna'nın gaz borcunun ödenmemesi durumunda gaz akışının durdurulacağı tehdidinde bulunarak, Batı ile yakınlaşmanın sonuçlarını Ukrayna'ya hatırlatmayı hedeflemiştir (Dönmez, 2023, s. 131).

Stratejik bir öneme sahip olan Kırım, bölgesel güvenlik dinamiklerinin yanı sıra uluslararası enerji politikaları açısından da merkez konumundadır. Sovyetler Birliği'nden kalma askeri mirasın paylaşılması sürecinde, özellikle Karadeniz Filosu'nun durumu, Kırım yarımadasının aidiyetine dair önemli tartışmalara yol açmıştır. Kırım, 1954'te Rusya tarafından Ukrayna'ya hediye edilmiş olsa da, bu dönemde yarımada'daki demografik değişiklikler, Rusya'nın etkisini artırmış ve bölgedeki bağımsızlık taleplerinin yükselmesine neden olmuştur. Kırım Tatarlarının sürgünü sonrası, yarımada'da Rus nüfusunun oranı %70'lere kadar yükselmiştir, bu da Kırım'ın Rusya tarafından stratejik bir çıkar olarak görülmesini sağlamıştır (Dönmez, 2023, s. 124-125).

Karadeniz Bölgesi, AB, NATO, ABD ve Rusya gibi güçlerin kavşak noktası olması nedeniyle jeo-stratejik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Kırım'ın kontrolü, hem doğu-batı hem de kuzey-güney hattında stratejik üstünlük sağlamaktadır; bu durum, Kırım'a hakim olan güçlerin Karadeniz'deki geçiş yollarını kontrol etme imkanını da beraberinde getirmektedir. Karadeniz Filosu'nun paylaşımı, bir güvenlik meselesi olmaktan öte siyasi bir sorunu ifade etmektedir. Sonuç olarak, Rusya ve Ukrayna arasında devam eden ikili görüşmeler, Karadeniz Filosu'nun %85'inin Rusya'ya devredilmesiyle sonuçlanmış, Sivastopol Limanı kira karşılığında Rusya'ya verilmiş ve Ukrayna yalnızca iki küçük limanı askeri üs olarak kullanmayı kabul etmiştir. Bu anlaşma, Kırım'ın stratejik önemini daha da artırmakta ve bölgedeki güç dengelerini

etkilemektedir. Bu bağlamda, Ukrayna'nın jeopolitik konumu hem Rusya hem Batı için kritik bir öneme sahiptir (Dönmez, 2023, s. 125).

3.1.2. Batı'nın Ukrayna Politikası

Batı'nın Ukrayna ile yakın ilişkiler kurmaya başlaması, Rusya-Ukrayna ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Ukrayna, bağımsızlığını kazandıktan sonra Moskova'ya olan bağımlılığını azaltmak amacıyla Batı ile ilişkilerini derinleştirmeye yönelik adımlar atmıştır. Bu kapsamda, NATO ve AB ile işbirliğini artırarak, Batı'nın siyasi ve ekonomik yapılarıyla bütünleşme stratejisini benimsemiştir. Ancak Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından eski Sovyet ülkeleri üzerinde etki alanını sürdürmeyi ulusal bir öncelik olarak görmüş ve bu ülkelerin Batı yanlısı kuruluşlarla yakınlaşmasını kendi güvenliği için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, özellikle tarihsel ve stratejik açıdan kritik öneme sahip Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması, Rusya'nın tepkisini çekmiş; Moskova, Ukrayna'yı kendi etkisinde tutmak amacıyla ekonomik yaptırımlar ve enerji bağımlılığı gibi çeşitli baskı araçlarını kullanmıştır. AB, Ukrayna ile ilişkilerini geliştirmeyi ekonomik iş birliğini artırma amacıyla ele alırken, ABD, güvenlik bakış açısıyla Rusya'yı askeri anlamda zayıflatmak amacıyla Ukrayna ile yakınlaşmaya önem vermiştir. Diğer yandan, Ukrayna'nın stratejik konumu ve ekonomik kaynakları Rusya için vazgeçilmez bir öneme sahiptir; bu nedenle Moskova, Ukrayna'yı hem güvenlik hem de ekonomik çıkarları doğrultusunda kendi etki alanında tutmaya karardır (Ağır, 2016, s. 24-26).

Doğu Avrupa'nın yüzölçümü açısından Rusya'dan sonraki en büyük ülkesi olan Ukrayna, Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya genişleme stratejisinin odak noktalarından biri haline gelmiştir. İki taraf arasındaki ilişkiler, 1994 yılında imzalanan "İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması" ile ivme kazanmış, bu anlaşma 1998 yılında yürürlüğe girdikten sonra AB, Ukrayna'ya yönelik mali yardım sürecini başlatmıştır. AB, Ukrayna'nın siyasi ve ekonomik istikrarını desteklemeyi hedeflerken yasa dışı göç, uyuşturucu madde ticareti ve insan kaçakçılığı gibi ortak güvenlik tehditlerine karşı işbirliği alanları belirlemiştir. Ayrıca, AB, Ukrayna'nın Sovyet döneminden kalma nükleer silahlarını Rusya'ya teslim etmesini de desteklemiştir. Nükleer silahların sevkياتının tamamlanması sonrasında, Ukrayna, AB ile ilişkilerini daha da ilerletme yönünde adımlar atmış; Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma, 2011 yılına kadar AB'ye adaylık başvurusu yapmayı planladıklarını

açıklamıştır. Ancak AB, Ukrayna'nın üyelik adaylığına yönelik kesin bir karar almakta temkinli davranmış ve bu konuda bağlayıcı bir açıklama yapmaktan kaçınmıştır (Sağlam, 2014, s. 436).

Polonya, Slovakya ve Macaristan'ın 2004 yılında AB'ye üye olmasıyla AB ile komşu olan Ukrayna'nın enerji nakil hatlarının geçtiği noktada bulunması, Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında öncelikli ülke olmasını sağlamıştır. Bu dönemde ayrıca AB ile Ukrayna arasındaki ticari ilişkiler daha da güçlenmiştir. 2014 yılında Ukrayna ile AB arasında imzalanan ve Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanı'nı (DCFTA) içeren Ortaklık Anlaşması, iki tarafın ekonomik ve siyasi bağlarını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu anlaşma, 1 Eylül 2017'de tüm AB üye ülkeleri tarafından onaylanarak resmîyet kazanmıştır ve ortak değerlere saygının yanı sıra, derinleşen bir ticari ilişkiyi teşvik etmektedir. 2019 itibarıyla AB, Ukrayna'nın en büyük ticaret ortağı haline gelmiş ve iki taraf arasındaki toplam ticaret hacmi 43,3 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Aynı yıl Ukrayna'nın AB'ye ihracatı 19,1 milyar Euro olarak gerçekleşirken, AB'nin Ukrayna'ya ihracatı 24,2 milyar Euro'ya çıkmış; bu dönemde ticarete %48 civarında bir artış yaşanmıştır (European Commission, 2024).

2020'de pandemi koşullarının olumsuz etkilerine rağmen Ukrayna'nın AB'ye olan ihracatı %5, AB'nin Ukrayna'ya ihracatı ise yaklaşık %10 artış gösterdi. Tarım ve enerji sektörü başta olmak üzere, sanayi ürünlerinde de belirgin bir artış sağlandı. 2021 yılında ise küresel ekonomide toparlanma sürecine girildiğinde, Ukrayna ve AB arasındaki ticaret hacmi, yüksek büyüme oranlarıyla güçlenmeye devam etti. Özellikle tarım ürünleri, madenler ve bazı sanayi ürünlerinde ticaret hacmi yükseldi. AB, 2021 itibarıyla Ukrayna'nın en büyük ticaret ortağı konumundaydı ve toplam ticaret hacmi 2019'a göre %50'nin üzerinde bir büyüme gösterdi (European Commission, 2024). 2024 itibarıyla, iki taraf arasındaki ticaret hacminde bir artış beklenmekte, Ukrayna'nın özellikle tarım, enerji ve bazı sanayi ürünlerinde AB pazarında daha geniş bir yer edinmeye çalıştığı görülmektedir. Ayrıca, AB'nin Ukrayna'nın yeniden inşasına yönelik yatırımları bu ekonomik bağı daha da güçlendirebilir.

Ukrayna için Batı'nın güvenlik güvencesi rolünü NATO ve özellikle ABD üstlenmiştir. Rusya'nın bölgedeki gücünü dengelemek isteyen Ukrayna, Batı'nın desteğine, daha da spesifik olarak ABD'nin etkisine ihtiyaç duymuştur. Bu doğrultuda, Başkan Bill Clinton, ABD'nin dış politika önceliklerinden birinin Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşabilecek sorunları çözmek olduğunu dile getirmiş ve ABD,

eski Sovyet alanında jeopolitik çeşitliliği koruma yönünde politikalar benimsemiştir. Avrasya'nın tam kalbinde yer alan Karadeniz Havzası ve ona komşu stratejik bölgeler olan Kafkasya, Balkanlar ve Hazar, ABD'nin doğrudan erişemediği ancak jeopolitik açıdan önem verdiği alanlardır. Bu bölgede Rusya'nın liderliğinde herhangi bir birleşme çabası, Batı'nın bölgesel çıkarları için risk oluşturur. Bu bağlamda, Karadeniz'in kuzeyindeki Ukrayna, Batı ve ABD için Rusya'nın nüfuzunu dengelemek açısından kritik bir rol oynamaktadır (Dönmez, 2023, s. 128).

Rusya ile uzun bir sınırı paylaşan Ukrayna, coğrafi konumu nedeniyle Rusya'nın savunma stratejilerinde kritik bir rol oynar. Ukrayna'nın sınır bölgeleri, Moskova'ya yaklaşık 500 km uzaklıkta bulunmakta ve bu alan, savunulması zor olan ovalık arazilerle kaplıdır. Rusya'nın güvenliği açısından bakıldığında, Ukrayna ve Kazakistan arasındaki stratejik boşluğun kapatılması, Rusya'nın Kafkaslar üzerinden güneydeki savunma pozisyonundan kopmasına yol açar. Bu nedenle, Ukrayna'nın NATO ve AB sistemine katılması, Rusya'nın sınırlarını Batı'nın etkisine daha açık hale getirir ve Moskova'ya olan mesafeyi 480 km'ye kadar düşürecek bir savunmasız cephe yaratır. Bu durum, Rusya açısından önemli bir güvenlik açığı oluşturduğu için Moskova, Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonunu potansiyel bir tehdit olarak görmektedir. Ayrıca, Batı ülkelerinin Ukrayna'daki muhalif gruplara sağladığı destek, Rusya tarafından Ukrayna'nın iç işlerine doğrudan bir müdahale olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan Rusya, Ukrayna'nın AB ve NATO gibi Batı kurumlarıyla yakınlaşmasına karşı çıkarak, kendi ulusal güvenliğini koruma stratejisini ön planda tutmaktadır (Tarakçı, 2014, s. 3).

ABD'nin Ukrayna üzerindeki diğer önemli stratejik hedefi, Rusya'nın küresel ölçekte ekonomik ve siyasi nüfuzunu artırma çabalarını engellemektir. Özellikle Akdeniz bölgesinde artan Rus etkisini sınırlandırma amacını taşıyan bu politika, Ukrayna'yı Batı'nın stratejik planlarında merkezi bir konuma yerleştirir. Ukrayna'nın NATO ile olan ilişkileri, 1994'te "Barış İçin Ortaklık" girişimine katılımıyla başlamış ve giderek gelişmiştir. Zaman içinde NATO ile çeşitli barışı koruma operasyonlarına dahil olan Ukrayna, örgüte üyelik niyetini de açıkça ifade etmiştir. Bu süreçte Ukrayna, NATO'nun Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Irak ve Sudan'daki operasyonlarına destek vermiştir. Ukrayna'nın bu operasyonlarda üstlendiği roller, özellikle Irak'taki müdahale sırasında asker kayıpları yaşaması, ülkenin ABD yanlısı bir dış politika izlediğinin işareti olarak değerlendirilmektedir (Dönmez, 2023, s. 129-130).

3.1.3. Rusya'nın Ukrayna Politikası ve Güvenlik Kaygıları

2004-2005 yıllarında gerçekleşen ve Turuncu Devrimler olarak adlandırılan siyasi dalgalanmaların ardından, Ukrayna'nın NATO ve AB'ye üyelik hedeflerine yönelik vaatler, Rusya'nın bölgedeki yaklaşımını daha sert hale getirdi. 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan süreç, Batı ile Rusya arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirdi. Bu dönemde, Ukrayna'nın doğusunda yer alan Donbas bölgesinde Rusya destekli ayrılıkçı gruplarla Ukrayna ordusu arasında çatışmalar yaşandı, bu da bölgenin istikrarsızlaşmasına yol açtı. Rusya, Donbas'ın özerk bir statü kazanması için ayrılıkçılara destek verirken, Batı ülkeleri bu durumu uluslararası güvenlik açısından tehdit olarak algıladı. Normandiya ve Minsk Anlaşmaları gibi uluslararası çabalar bu krize çözüm getiremedi (Battır & Yiğittepe, 2023, s. 557).

Rusya'nın güvenlik endişeleri, Ukrayna'nın NATO ve AB üyelik sürecinin hızlanması ihtimaliyle daha da arttı. Moskova, Ukrayna'nın Batı'ya daha fazla entegre olmasının, Putin'in "yakın çevre" doktriniyle çeliştiğini düşünmektedir. Ukrayna'nın NATO ve AB üyelikleri gerçekleşirse, Rusya kendisini NATO'nun doğrudan sınırında bulacak ve Batı'nın etkisini daha yoğun bir şekilde hissedecektir. Bu durum, Rusya'nın stratejik çıkarlarına tehdit olarak algılandığı için Moskova, Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkilerini dengelemek adına bazı müdahaleleri gerekli görmektedir (Battır & Yiğittepe, 2023, s. 557).

ABD'nin, Yunanistan ile yaptığı çeşitli anlaşmalar aracılığıyla Doğu Akdeniz'deki varlığı kayda değer şekilde artmıştır. 2019'da ABD ve Yunanistan arasında imzalanan Karşılıklı Savunma ve İşbirliği Anlaşması'na ek olarak yapılan protokol, Yunanistan'ın stratejik askeri üslerine yönelik kapsamlı modernizasyon ve genişleme çalışmaları içermektedir. Bu protokol, özellikle Girit'teki Suda Üssü'nün ve Larissa Havalimanı'nın yenilenmesini, Stefanovikeio Hava Üssü'nün geliştirilmesini ve Dedeğaç Limanı'nın askeri kapasitesinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. ABD'nin bu hamleleri, Rusya tarafından NATO'nun Doğu Avrupa'ya daha fazla yayılması ve bölgenin silahlandırılması olarak algılanmaktadır. Özellikle Dedeğaç'tan güney yönünde oluşturulan askeri hat, Rusya'nın güvenliği açısından önemli bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte ABD ve NATO ile Rusya arasındaki ilişkilerde gerilimler yaşanmış, karşılıklı güven sorunları ve

güvenlik anlaşmalarının uygulanmaması nedeniyle bölgedeki krizler daha da derinleşmiştir (Özgür, 2022).

ABD'nin Yunanistan'ın Dedeagaç Limanı'na askeri ekipman yığması, Rusya'yı çevreleme stratejisinin önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir. Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi'ne açıldığı bölgeye yakın konumda olan bu liman, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının ardından daha da stratejik bir önem kazanmıştır. Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi kapsamında Boğazları kapatmasıyla birlikte, Dedeagaç Limanı ABD ve NATO müttefikleri için Rusya sınırındaki ülkelere askeri sevkiyat sağlama açısından kritik bir üs haline gelmiştir. Bu limandan ABD'nin yanı sıra İngiltere ve İtalya gibi NATO ülkeleri de askeri teçhizat göndermekte, böylece bölgedeki savunma hatlarını desteklemektedir (Salcı, 2022). Bu durum, Rusya'nın güvenliğine dair tehdit algısını ciddi biçimde artırarak Moskova'nın sınırına yakın bölgelerde daha büyük bir tehdit hissetmesine neden olmuştur. NATO'nun bu tür askeri hareketleri, Rusya'nın güvenlik kaygılarını tırmandırmakta ve bölgedeki gerilimleri beslemektedir. Rusya açısından, Dedeagaç gibi üslerin güçlendirilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi, NATO'nun Doğu Avrupa'daki varlığını güçlendirme çabalarının bir göstergesi olarak görülmektedir.

Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanması, AB ile ilişkilerinde yeni bir dönemin kapısını açtı. İki taraf arasındaki ilk siyasi temaslar, ortaklık ve iş birliği anlaşmaları temelinde sürdü; ancak bu ilk dönem boyunca kayda değer ilerlemeler sağlanamadı. 1999'da düzenlenen AB zirvesinde, Ukrayna'nın "stratejik ortak" olarak kabul edilmesiyle bu ilişkiye yeni bir ivme kazandırılması hedeflendi. 2004-2005 yıllarındaki Turuncu Devrimler dönemiyle birlikte, AB yanlısı hükümetlerin göreve gelmesi Ukrayna'nın Batı'ya daha yakın bir siyaset izlemesine yol açtı. Bununla birlikte, iç siyasi karmaşalar ve Rusya yanlısı hükümetlerin devreye girmesiyle AB ile olan ilişkiler sekteye uğradı. Rusya yanlısı bazı hükümetler, AB entegrasyonuna yönelik temkinli veya karşıt bir politika izleyerek bu süreci daha da karmaşık hale getirdi. Bu iç çekişmeler, Ukrayna'nın hem AB'ye üyelik yolundaki ilerlemelerini zorlaştırdı hem de Rusya ile ilişkilerinde gerginlik yarattı (Akdemir, 2014, s. 66).

Batı ve Rusya arasındaki ilişkiler, Ukrayna'daki siyasi gelişmelerle birlikte daha da gerginleşti. 21 Şubat 2022'de Rusya, Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesinde yer alan ayrılıkçı grupların bağımsızlıklarını tanıdığını açıkladı, bu hamle tüm taraflar

arasındaki tansiyonu yükseltti. Bu esnada, Rus Parlamentosu da hükümete, gerektiğinde askeri güç kullanma yetkisi vererek Batı ile Rusya arasındaki ilişkilerde yeni bir Soğuk Savaş döneminin başladığına dair endişeleri artırdı. Bu gelişmeleri takiben, 24 Şubat 2022'de Rusya, Ukrayna'ya karşı geniş çaplı bir askeri hareket başlattı. Hedeflenen bölgelere yönelik hava ve füze saldırılarıyla birlikte, çatışmalar hızla sıcak bir savaşa dönüştü ve bu durum uluslararası toplumda büyük bir tepki uyandırdı (Battır & Yiğittepe, 2023, s. 558).

Rusya'nın güvenlik endişeleri ve stratejik çıkarları çerçevesinde şekillenen bu süreçte, Batı'nın Ukrayna üzerindeki etkisinin giderek artması, Moskova'nın tehdit algısını daha da güçlendirmiştir. Rusya, NATO ve AB'nin sınırlarına yaklaşmasını ulusal güvenliğine doğrudan bir tehdit olarak görmekte ve özellikle Ukrayna'nın Batı kurumlarına olası entegrasyonunun kendi jeopolitik çıkarlarına zarar vereceğini düşünmektedir. Bu bağlamda, Ukrayna'yı Batı etkisinden uzaklaştırmak, Rusya için yalnızca stratejik değil, aynı zamanda siyasi ve askeri bir öncelik haline gelmiştir. Tüm bu faktörler, Rusya'nın politikalarının sertleşmesine ve Batı'yla gerilimin daha da artmasına yol açmıştır. Sonuç olarak, Rusya'nın izlediği bu strateji, Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkilerinin kısıtlanmasını hedeflemekte ve kendi güvenlik kaygılarına yönelik çözüm arayışını yansıtmaktadır.

3.2. 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı: Yeniden

21 Şubat 2022'de Rusya, Vladimir Putin'in duyurusuyla, uzun süredir çatışmaların sürdüğü Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki ayrılıkçı yönetimleri bağımsız devletler olarak tanıdığını ilan etti. Bu gelişme, Ukrayna ve Batı tarafından reddedildi, ancak aynı zamanda Rusya'nın büyük çaplı bir operasyon düzenleyeceğine dair güçlü işaretler oluşturdu. 24 Şubat 2022'de Putin'in emriyle, yaklaşık 200.000 askerden oluşan Rus kuvvetleri Kiev'i hedef alarak Ukrayna'ya kapsamlı bir saldırı başlattı (Fix & Keil, 2022, s. 4). Saldırılar ülke genelinde stratejik hedeflere yönelik hava ve füze atışlarıyla başladı ve bu saldırılar, Doğu Avrupa'da geniş ölçekli bir askeri çatışmanın başlangıcını simgelemiştir.

Rusya, başlattığı bu harekâtı tam ölçekli bir savaş olarak nitelendirmek yerine “özel askeri operasyon” olarak tanımlamış ve uluslararası toplumun tepkilerini yatıştırmaya yönelik belirli hedefler öne sürmüştür. Bu hedefler arasında, Rus ve Ukrayna halklarını “kardeş” olarak gören bir bakış açısı, özellikle Vladimir Putin'in

2021 tarihli makalesinde vurgulanmıştır (Park, 2022, s. 143). Putin, saldırının Rusya'nın dostane niyetleriyle çerçevelendiğini belirtirken, bu tür gerekçelendirmelerle operasyonun meşruiyetini savunmaya çalışmıştır. Ancak bu açıklamalar, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en kapsamlı saldırının "özel askeri operasyon" olarak gösterilmesi sebebiyle uluslararası arenada yoğun eleştirilerle karşılanmıştır (Koşar, 2024, s. 71).

Rusya, savaşın hedeflerinin başında Ukrayna'yı askeri unsurlardan ve "Nazi ideolojisinden" arındırmayı öne sürmüş, ülkeyi işgal etme gibi bir niyetlerinin olmadığını ifade etmiştir (Libman, 2022, s. 150). Bu söylemlerle Ukrayna'yı "milliyetçi ve radikal gruplardan" temizlemeyi amaçladığını belirtmiş ve Ukrayna halkını "zorbalık ve soykırımdan" korumayı vadetmiştir. Operasyonun odak noktalarından birinin, Ukrayna'daki milliyetçi hareketlerin etkisini azaltmak olduğu dile getirilmiştir. 2014'te Yanukoviç'in iktidardan indirilmesinin ardından Rusya taraftarı bir hükümetin tekrar başa gelememesi, Kırım'ın ilhakı ve Donbas'taki çatışmalar, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin gerekçeleri arasında gösterilmiştir (Safranchuk, 2022, s. 5). Bu gelişmeler, Rusya'nın bölgedeki etkisini artırma ve Ukrayna'daki mevcut durumu değiştirme çabaları olarak da değerlendirilebilir.

Volodimir Zelenskyy'nin AB ve NATO'ya üyelik hedefleri Ukrayna'yı Batı'ya daha yakın bir konuma getirmiş, bu durum ise Rusya'yı rahatsız etmiştir. Rusya, Avrupa'nın en uzun sınır hattına sahip ülkelerden birinin Batı yanlısı bir askeri bloğa dahil olmasının kendisi için tehdit oluşturduğunu savunarak, Ukrayna'nın tarafsız bir statüde kalması gerektiğini ileri sürmektedir (Busygina, 2022, s. 186). Bu bağlamda, Rusya'nın askeri hareketinin temel hedeflerinden birinin Ukrayna'nın tarafsızlık statüsünü sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Kiev'in yoğun saldırılara hedef olması, Rusya'nın amacının mevcut Ukrayna hükümetini devirmek olduğunu düşündürmektedir; Zelenskyy'nin ve ailesinin de hedef alındığı bilinenler arasındadır. Bu saldırılar aynı zamanda Putin'in Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak değil, tarihsel olarak Rusya'nın bir parçası olduğu yönündeki görüşlerini yansıtmaktadır; bu iddia, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki egemenlik iddiasını daha da güçlendirme arayışının bir parçası olarak görülmektedir (Wadephul, 2022, s. 110).

Vladimir Putin, hareketin amacını "Kiev yönetiminin sekiz yıldır istismar ettiği ve soykırıma uğrattığı kişileri korumak" şeklinde tanımlamış; bu kapsamda Rus

vatandaşlarına ve sivillere yönelik işlendiğini iddia ettiği suçların faillerini adalet önüne çıkarmayı hedeflediğini ifade etmiştir. Putin ayrıca, Ukrayna'yı “Nazizm ve militarizmden arındırma” gayesi taşıdıklarını belirtmiştir (Busygina, 2022, s. 187). Bu gerekçeler, Rusya'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki ayrılıkçı grupların Ukrayna ile süregelen çatışmalarını öne çıkararak, harekatı meşrulaştırmaya çalıştığını göstermektedir.

Savaşın başlangıç tarihi olan 24 Şubat 2022'de, Rusya'nın askeri birlikleri Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk bölgelerinden harekete geçerek, Ukrayna'nın kontrolündeki bölgelere ve Rusya sınırındaki Harkiv, Sumi ve Çernigiv bölgelerine giriş yaptı. Aynı zamanda, Belarus üzerinden Çernobil bölgesine de birlikler gönderildi (Gaelotti, 2022, s. 150). İşgal altında bulunan Kırım üzerinden Herson ve Melitopol şehirlerine askeri güçler yönlendiren Rusya, Kiev'i kuşatma hedefiyle hem hava hem de karadan saldırılar gerçekleştirdi. Başlangıçta kısa süreli bir operasyon olacağı düşünülse de, Ukrayna ordusunun direnç göstermesi ve özellikle Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenskyy'nin tutumu, savaşın uzayacağına dair sinyaller vermeye başladı. Zelenskyy, ülkeden ayrılmayı tercih etmemiş, aksine başkomutan olarak ordusunun yanında yer almış ve savaşın başından itibaren askeri kıyafetler giymiştir (Koşar, 2024, s. 73).

Kiev'in beklenildiği gibi hızlı bir şekilde düşmemesi üzerine, Rus ordusu 28 Şubat 2022'de nükleer ve hipersonik silahlarını özel savaş durumuna geçirmiştir. Savaşın ikinci ayına gelindiğinde, Rus askerlerinin Kiev ve Çernigiv'den geri çekilmeye başladığına dair bilgiler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Kiev, Buça ve İrpın gibi şehirlerde sivil hedeflere yönelik saldırılar gerçekleştirilmiş ve Ukrayna yönetimi bu durumu uluslararası kamuoyuna duyurmuştur (Jones, 2022, s. 2). Özellikle Buça'da yaşanan yıkım medyada geniş yer bulmuşken, Rusya bu iddiaları provokasyon olarak nitelendirmiştir. Kramatorsk'taki tren istasyonuna düzenlenen füze saldırısı sonucu birçok sivil hayatını kaybetmiş, her iki taraf arasında suçlamalar ortaya çıkmıştır (Fix & Keil, 2022, s. 5). Ayrıca Rusya, Berdyansk ve Mariupol şehirlerini ele geçirerek Ukrayna'nın Azak Denizi ile bağlantısını kesmiş, Nisan ayında Donbass bölgesinde bazı yerleşimlerin kontrolünü sağlamış, fakat savaşın gidişatını değiştirecek önemli bir ilerleme kaydedememiştir (Park, 2022, s. 145). Bu süreç, Rusya'nın askeri stratejilerinin ve hedeflerinin karmaşıklığını gözler önüne sererken, aynı zamanda sivil kayıpların artması ve uluslararası alandaki tepkilerin de yükselmesine neden olmuştur.

Bu çatışmalar, hem bölgedeki güvenlik dengelerini değiştirmiş hem de uluslararası ilişkilerdeki gerilimleri tırmandırmıştır.

Rusya ordusu, savaşın başlangıcından itibaren belirlediği stratejik hedeflere ulaşmak amacıyla uzun menzilli ve yüksek hassasiyetli füzeler kullanmaya devam etmiştir. Aynı zamanda, ABD ve Avrupa ülkeleri, Ukrayna'ya sağladıkları silah yardımlarını artırmış, bu durum da Rusya'nın ilerleyişini durma noktasına getirmiştir. Ukrayna ordusu, işgal altındaki bölgelerin kurtarılmasının yanı sıra, Rus kontrolüne geçmiş şehir merkezlerine yönelik saldırılar gerçekleştirmeye devam etmiştir (Koşar, 2024, s. 74). Bu karşılıklı saldırılar sonucunda, çok sayıda sivil kayıplar meydana gelmiştir. Bu bağlamda, çatışmaların yarattığı insani kriz, hem Ukrayna'daki hem de uluslararası kamuoyundaki dikkatleri üzerine çekmiştir.

Ukrayna, 13 Nisan 2022 tarihinde Karadeniz'de yer alan Rus Filosuna ait "Moskva" isimli amiral gemisini vurduğunu açıkladı. Geminin adı ve Rusya'nın gözdesi olması, Ukrayna'da büyük bir coşku yaratırken, Rusya tarafı geminin vurulmadığına dair açıklamalar yaptı. Rusya, geminin hasarının bir yangın sonucu meydana gelen mühimmat patlamasıyla oluştuğunu ve bu nedenle battığını bildirdi. Aynı dönemde, Rusya, Odessa ve Mikolayiv gibi Ukrayna'nın liman şehirlerini hedef alarak Karadeniz'de stratejik bir öneme sahip olan Yılan Adası'nı ele geçirdi. Ancak, Haziran 2022'nin sonlarına gelindiğinde Rusya, bu adadan geri çekilmek zorunda kaldığını duyurdu. Ukrayna yönetimi, bu geri çekilmenin Rusya'nın iyi niyetinden kaynaklanmadığını, aksine Ukrayna ordusunun operasyonları sonucunda Rus askerlerinin adayı terk etmek zorunda kaldığını belirtti (Libman, 2022, s. 154).

Ukrayna'nın kuzeyindeki Sumi şehri ve çevresi, Haziran ayında yeniden Ukrayna kontrolüne geçti. Avrupa ve ABD'nin sağladığı destekle güçlenen Ukrayna ordusu, Eylül ayında ülkenin ikinci büyük şehri Harkiv'deki savunma savaşını tamamladığını ve saldırı düzenine geçildiğini duyurdu. Bu süreçte, Rusya'nın çekildiği bölgelerde Ukrayna ordusu kontrolü ele alarak İzyum, Balakliya ve Kupiansk gibi önemli şehirlerin de bulunduğu yaklaşık 300 yerleşim yerini Rus ordusundan temizledi (Gaelotti, 2022, s. 163). Ukrayna ordusunun bu karşı saldırısı sonucunda yaklaşık 6 bin kilometrekarelik bir alan, Rus güçlerinden geri alınmış oldu. Savaşın birinci yılına gelindiğinde, Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskyy, Rusya tarafından daha önce ele geçirilen 1800'den fazla yerleşim yerinin yeniden Ukrayna kontrolüne geçtiğini açıkladı (Koşar, 2024, s. 74). Bu başarı, Ukrayna'nın askeri stratejilerindeki

esnekliği ve uluslararası destekle elde edilen kuvvetin bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır.

Moskova yönetimi, başlangıçta kısa süreli bir askeri operasyon olarak planladığı işgali, Kiev'deki hükümetin hızlı bir şekilde düşeceği beklentisiyle başlatmıştır. Ancak Rus ordusu, askeri açıdan beklenenin çok altında kalınca, Vladimir Putin, 21 Eylül 2022'de kısmi seferberlik ilan etmek zorunda kalmıştır. Bu seferberlik, yaklaşık 300 bin Rus vatandaşının Ukrayna'da savaşmak üzere askerlik hizmetine alınmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak, seferberlik kapsamındaki birçok Rus vatandaşı, savaşın etkilerinden kaçmak için ülkeyi terk etme yolunu seçmiş, bu durum Kazakistan ve Gürcistan sınırlarında uzun kuyrukların oluşmasına neden olmuştur (Koşar, 2024, s. 75). Bu seferberlik, Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana uyguladığı ilk seferberlik olma özelliğini taşımaktadır. Rus ordusu öngörülen hedeflere ulaşamamış, askeri kadroları yetersiz kalmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşı devam ederken, Türkiye diplomatik çabalarını üç ana konu etrafında yoğunlaştırmıştır: esir değişimi, tahıl koridorunun açılması ve ateşkes sağlanması. 22 Eylül 2022'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskyy ile yürüttüğü görüşmelerin ardından iki ülke arasında 200 esirin karşılıklı olarak değişimi gerçekleşmiştir. Bu değişim, Türkiye'nin arabuluculuğu ile savaş süresince gerçekleştirilen en geniş kapsamlı esir değişimlerinden biri olmuştur ve taraflar arasındaki bu değişim daha sonra da sürdürölmüştür (Kaddorah, 2022, s. 13).

Türkiye, savaş sürecinde kritik bir başka rolü de Ukrayna tahılının dünya pazarlarına güvenli şekilde ulaştırılmasını sağlamak ve olası bir gıda krizini engellemek noktasında üstlenmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın girişimleriyle, 22 Temmuz 2022'de Türkiye, Rusya, Ukrayna ve BM arasında "Tahıl ve Gıda Maddelerinin Ukrayna Limanlarından Güvenli Sevkiyatı Girişimi Anlaşması" imzalanmış ve Ukrayna limanlarından tahıl taşımacılığına yönelik güvenli bir koridor oluşturulmuştur. Kırım Köprüsü ve Sivastopol deniz üssüne yapılan saldırıları gerekçe gösteren Rusya, anlaşmayı askıya almayı planlarsa da Türkiye'nin diplomatik arabuluculuğu sayesinde bu anlaşmanın devamı sağlanmıştır. 19 Kasım'da, tahıl koridoru anlaşmasının 120 gün daha uzatıldığı açıklanmış ve bu koridordan geçen tahıl miktarının 14 milyon tonu aştığı duyurulmuştur (Koşar, 2024, s. 76).

Rusya ve Ukrayna, savaş boyunca ateşkes sağlamak amacıyla dört kez müzakere masasına oturmuştur. İlk üç görüşme Belarus'ta, son görüşme ise Türkiye'nin arabuluculuğunda İstanbul'da yapılmıştır. Belarus'taki toplantılarda taraflar, yalnızca çatışma bölgelerindeki sivillerin tahliyesi için insani yardım koridorlarının açılması konusunda anlaşabilmiştir. Türkiye'nin aktif arabuluculuğu ile 29 Mart'ta İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda ise Ukrayna tarafı, olası bir barış anlaşmasının temel ilkelerini Rusya'ya sunmuştur. Görüşmeler olumlu ilerlemesine rağmen, Buça'daki olayların ardından Rusya'ya yöneltilen savaş suçu iddiaları süreci olumsuz etkilemiş ve müzakereler askıya alınmıştır. Ukrayna, 17 Mayıs'ta, savaşın seyrinin değiştiği gerekçesiyle görüşmeleri durdurduğunu duyurmuştur (Fischer, 2022, s. 6).

Eylül 2022'nin sonunda, Rusya daha önce bağımsızlığını tanıdığı Donetsk ve Luhansk bölgelerinin yanı sıra Zaporijya ve Herson'da da Rusya'ya katılım için referandumlar düzenlemiştir. Bu "sözde" referandumlarda, katılanların büyük bir çoğunluğu Rusya'ya katılma yönünde oy kullanmıştır. 30 Eylül'de, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya'nın ilhakına dair anlaşmalara imza atmıştır. Böylece, 2014 yılında Kırım'da uygulanan ilhak stratejisine benzer bir yöntem izlenmiş ve bu dört bölge de yasa dışı olarak Rusya'ya katılmıştır. Bu ilhak sonucunda, Rusya Ukrayna topraklarının yaklaşık %15'ini kontrol altına almıştır (Koşar, 2024, s. 77).

Avrupa'nın en büyük nükleer santrali olan Zaporijya Nükleer Santrali, 4 Mart'ta Rus güçleri tarafından ele geçirilmiştir. Eylül ayında Zaporijya'nın ilhak edilmesinin ardından, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, santralin Rusya'ya ait olduğunu belirten bir kararname imzalamıştır. Ancak, santral çevresinde süregelen çatışmalar her iki tarafın da birbirini nükleer tehlike oluşturmakla suçlamasına yol açmıştır. Santralde yaşanan bu güvenlik riskleri, Avrupa genelinde ciddi endişe yaratmış ve nükleer bir kazaya yol açılabileceği kaygısını artırmıştır (Park, 2022, s. 152).

8 Ekim'de Kırım ile Rusya arasında kara bağlantısını sağlayan ve 2018'de Putin tarafından açılışı yapılan stratejik köprüde meydana gelen kamyon patlaması sonucu üç kişi yaşamını yitirmiş ve köprüde büyük hasar oluşmuştur. Bu olayın ardından Rusya'nın Federal Güvenlik Servisi (FSB) sekiz kişiyi gözaltına almıştır. "Kırım Köprüsü" olarak bilinen bu bağlantı, Rusya için Kırım'a doğrudan kara erişimi sağlaması ve ilhak sürecine meşru bir temel sunması nedeniyle stratejik önem taşımaktadır. Patlama sonrası 29 Ekim'de Ukrayna, Sivastopol'da Rus donanmasına

karşı bir saldırı düzenlemiş, bu saldırıda Rus gemilerinin zarar gördüğü ve olayın Rusya'nın dahil olduğu tahıl anlaşması kapsamında bağlantılı olduğu bildirilmiştir. Aynı süreçte Ukrayna, Batılı desteklerle Herson'da karşı saldırıya geçerek 29 Ağustos 2022'de geri alma operasyonlarına başlamıştır. 9 Kasım'da Rusya, Dnipro Nehri'nin sol kıyısına çekilmeyi tercih ederek Herson'daki savunma hattını geri çekmiştir (Park, 2022, s. 153).

Kırım Köprüsü'nde yaşanan patlama sonrası Rusya, Ukrayna'ya yönelik füze saldırılarını yoğunlaştırmış ve bu saldırılarda özellikle enerji altyapısını hedef almıştır. Bu durum, Ukrayna genelinde elektrik kesintilerine yol açarak ülkenin enerji sisteminde ciddi aksaklıklara neden olmuştur. Aynı dönemde Kuzey Akım 1 ve Kuzey Akım 2 doğal gaz boru hatlarında sabotajlar sonucu sızıntılar tespit edilmiştir. Türkiye'ye gaz sağlayan TürkAkım boru hattında da bir sabotaj girişimi önlenmiştir. Bunun yanı sıra, Polonya'nın Przewodow köyüne düşen bir füze dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu füze saldırısında iki kişi hayatını kaybetmiştir; ancak füzenin kaynağı belirsiz kalmış, Rusya ise kendisinin sorumlu olmadığını ifade etmiştir. NATO ve Pentagon bu konuda net bir açıklama yapmazken, daha sonra olayın Ukrayna'nın, Rusya'ya ait bir füzenin etkisiz hale getirilmesi için savunma amaçlı gerçekleştirdiği bir saldırıdan kaynaklandığı anlaşılmıştır (Fix & Keil, 2022, s. 8).

5 Aralık 2022'de Ukrayna, Rusya'nın Dyagilevo ve Engels askeri havaalanlarını hedef alarak insansız hava araçlarıyla saldırı girişiminde bulunmuştur. Ertesi gün, Kursk'ta bulunan bir askeri havaalanının petrol depolama alanına da insansız hava aracı saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırılara karşılık olarak, Rusya 2022'nin son gecesinde Kiev, Çernigiv, Sumi, Hmel'nitski, Donetsk, Zaporijya, Mıkolayiv ve Herson gibi birçok Ukrayna şehrine hava ve füze saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar, özellikle enerji altyapısında hasara yol açmıştır. Rus hükümeti ise bu saldırıların, Ukrayna'nın terör eylemlerinde kullanılmak üzere ürettiği insansız hava araçlarının imal edildiği tesisleri hedef aldığını belirtmiştir. Yeni yıl arifesinde Moskova'da bazı stratejik binaların çatılarına savunma sistemleri yerleştirildiği yönünde görüntüler sosyal medyada yayılmıştır (Leffler, 2023).

Yılbaşında Ukrayna ordusu, ABD yapımı Yüksek Hareket Kabiliyetli Topçu Roket Sistemi (HIMARS) çoklu roketatar sistemiyle Donetsk'in Makeyevka bölgesinde geçici olarak konuşlanmış Rus birliklerini hedef alarak saldırıda bulunmuştur. Ukrayna saldırıda 400 Rus askerinin hayatını kaybettiğini iddia ederken,

Rusya Savunma Bakanlığı bu sayıyı yalanlayarak 89 askerin öldüğünü açıklamıştır. Bu saldırıya yanıt olarak, Rusya Kramatorsk'ta Ukrayna birliklerine karşı bir saldırı gerçekleştirmiş ve 600'den fazla Ukrayna askerinin etkisiz hale getirildiğini öne sürmüştür; ancak, Ukrayna tarafı bu iddiayı reddetmiştir. İki tarafın da saldırılara ilişkin verdikleri rakamlar çelişkili olduğundan, tarafsız bir doğrulama yapılamamıştır (RFERL, 2023)

Ortodoks Noel'i vesilesiyle Vladimir Putin, 6 Ocak saat 12.00'den itibaren 36 saat süreyle geçerli olacak tek taraflı bir ateşkes ilan etti. Ancak Ukrayna hükümeti, bu ateşkesi reddetti ve öncelikle Rus birliklerinin işgal ettikleri bölgelerden çekilmesi gerektiğini belirtti. Ayrıca, 2023'ün Ocak ayı başında Rusya, Ukrayna'daki operasyonları yöneten komuta kademesinde değişiklikler yaparak Genelkurmay Başkanı Valeriy Gerasimov'u Müşterek Askeri Kuvvetlerin başına getirdi. Önceki komutan Sergey Surovikin ile Kara Kuvvetleri Komutanı Oleg Salyukov ve Genelkurmay Başkan Yardımcısı Aleksey Kim de Gerasimov'a yardımcı olarak atandı. Bu komuta değişikliği, Rusya'nın baharda yeni bir saldırı hazırlığında olduğu yönünde çeşitli spekülasyonlara yol açtı. Bu gelişmeler sonrasında Ukrayna, AB ve ABD'den tank ve uzun menzilli silah gibi askeri destek taleplerini artırdı (Politico, 2023).

Eylül 2023 itibarıyla, Rusya savaşta yalnızca 5,937 askerin hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Bununla birlikte, savaş boyunca Rusya, 61 binden fazla Ukrayna askerinin öldüğünü iddia ederken, Ukrayna tarafı Rus kayıplarının 145 bini aştığını öne sürmektedir. Her iki taraf da kesin ve güncel rakamlar vermekten kaçınmıştır. Sivil kayıplar ise en az 8,000 ölü ve 13,000 yaralı olarak bildirilmiştir. Ayrıca, BM verilerine göre 2024 yılı itibarıyla yaklaşık 8 milyon kişi Avrupa'ya göç etmiş, 7.1 milyon kişi iç yer değişikliği yaşamıştır. 2024 yılının Temmuz ayı itibarıyla Ukrayna'da toplamda 11,520 sivil yaşamını yitirmiştir. Bunun yanı sıra, 23,640 kişi yaralanmıştır (STATISTA, 2024). Ancak bu sayılar, gerçek rakamların çok daha yüksek olabileceği ihtimalini barındırmaktadır. 2024 yılında, sivil kayıpların arttığı, özellikle de Kharkiv bölgesinde yoğun çatışmaların sivil yaşamı olumsuz etkilediği rapor edilmiştir (OCHA, 2024)

3.3. Mevcut Durum ve Muhtemel Senaryolar

Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'ya yönelik saldırısı, ABD, AB ve diğer Batılı ülkeler tarafından geniş kapsamlı yaptırımların uygulanmasına yol açmıştır. Bu yaptırımlar Rus ekonomisinin çeşitli sektörlerini, özellikle de enerji, finans ve ileri teknoloji alanlarını hedef almıştır (BBC, 2024). Batılı ülkeler, Rusya'nın döviz rezervlerini dondurmuş ve enerji sektöründeki ihracat kısıtlamalarıyla ekonomik kaynaklarına erişimini sınırlandırmıştır. Rusya'nın başlıca petrol ithalatçıları arasında olan AB, Haziran 2023'te Rus petrolüne ambargo koyarken, ABD ise aynı yılın başında Rusya'dan enerji ithalatını tamamen durdurmuştur. Bu önlemler, Rus ekonomisinde daralmaya ve Ruble'nin değerinde düşüşe neden olmuştur (Reuters, 2023).

Rusya'ya yönelik yaptırımlar, özellikle Batı ülkeleri tarafından enerji ve finans alanlarında yoğunlaştırılmıştır. Dünya Çapında Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Derneği (SWIFT) finansal sisteminden çıkarılmasıyla birlikte, Rusya'nın uluslararası para transferlerine erişimi büyük ölçüde sınırlandırıldı ve önde gelen bankaları, küresel işlem yeteneklerini kaybetti. Bu durum, Rus ekonomisini izole ederek yabancı yatırımcıları ve ticari işlemleri de olumsuz etkiledi. Enerji sektörüne yönelik yaptırımlar ise, Rusya'nın petrol ve doğal gaz ihracatına ağır kısıtlamalar getirerek ülkenin döviz rezervlerine ciddi bir darbe vurdu. AB'nin özellikle Rus gazına bağımlılığı azaltma çabaları, dünya genelinde enerji fiyatlarının yükselmesine neden oldu. Bu fiyat dalgalanmaları, Rusya'nın gelirlerini kısıtlama hedefi taşıyan yaptırımların aynı zamanda küresel enerji krizine yol açmasına neden oldu. Ek olarak, teknoloji ve savunma sanayilerine yönelik ihracat yasakları da Rusya'nın askeri gücünü ve ekonomisini doğrudan etkiledi. Bu durum, Rusya'nın teknoloji ithalatına bağımlı sektörlerinde üretim ve gelişimi engelledi. Yaptırımların etkisi, sadece Rusya üzerinde değil, küresel tedarik zincirlerinde ve özellikle Avrupa ekonomilerinde önemli kesintilere yol açarak, enerji arz güvenliği ve ekonomik büyümeyi tehdit etti (BBC, 2024).

Rusya'ya yönelik yaptırımlar, küresel tedarik zincirlerinde de önemli aksamalara yol açmıştır. Rusya, dünya genelinde önemli bir enerji, buğday, gübre ve kıymetli metal tedarikçisi olduğundan, yaptırımlar bu kaynakların fiyatlarının küresel ölçekte yükselmesine neden olmuştur. Özellikle Avrupa, Rus doğalgazına olan

bağımlılığı nedeniyle enerji fiyatlarında ciddi artışlar yaşamıştır. Bu durum, Avrupa ülkelerini enerji arz güvenliğini sağlama adına alternatif enerji kaynaklarına yönlendirmiştir. Küresel gıda piyasaları da Rusya ve Ukrayna'nın önemli tahıl üreticileri olması nedeniyle etkilenmiş, buğday fiyatlarının yükselmesiyle birlikte Orta Doğu ve Afrika gibi ithalata bağımlı bölgelerde gıda güvenliği sorunları ortaya çıkmıştır (World Bank, 2024).

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, savaşın geleceği üzerinde de etkili olmaktadır. Yaptırımlar, Rusya'nın ekonomik gücünü zayıflatarak askeri harcamalarını sınırlamakta ve iç ekonomik baskıları artırmaktadır. Ancak, Rusya alternatif ticaret rotaları ve finansal ilişkiler geliştirerek Çin, Hindistan gibi ülkelerle ekonomik ilişkilerini derinleştirmeye çalışmaktadır (BBC, 2024). Uzmanlar, yaptırımların uzun vadede Rusya'nın küresel ekonomiyle entegrasyonunu daha da zorlaştıracığını ve ülkenin Batı ile ilişkilerinde kalıcı değişikliklere yol açabileceğini öngörmektedir. Bu durum, jeopolitik kutuplaşmayı derinleştirirken uluslararası ilişkilerde yeni ittifakların oluşmasına neden olmaktadır.

Rusya, Batılı ülkeler tarafından uygulanan yaptırımların ardından, küresel ticaret stratejisini büyük ölçüde değiştirmiştir. Özellikle Çin ve Hindistan gibi Asya ülkeleriyle olan ticaret ilişkilerini güçlendiren Rusya, enerji ve ham madde ihracatını bu yeni pazarlar aracılığıyla artırmıştır. Çin, Rusya'nın petrol ve doğalgazını kendi pazarına yönlendirirken, Hindistan, Rusya'dan petrol alımını önemli ölçüde artırmış ve aynı zamanda savunma sanayi ürünleri gibi diğer alanlarda iş birliğini derinleştirmiştir (Wachtmeister, 2024, s. 6). Bunun dışında, Rusya, Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'daki ülkelerle de ticaretini çeşitlendirmiştir. Mısır, Suudi Arabistan ve Endonezya gibi ülkelerle enerji, gıda ve savunma sanayi gibi sektörlerde ticaret hacmi artmış, bu da Rusya'nın dış ticaretinde Batı'ya olan bağımlılığını azaltmıştır (Bloomberg, 2024). Bu yeni yönelim, Rusya'nın küresel ekonomik stratejisinde önemli bir dönüşüm yaratırken, alternatif pazarlar aracılığıyla ekonomisini yeniden yapılandırmaya olanak tanımıştır.

Rusya-Ukrayna savaşının geleceği 2024 yılı itibariyle oldukça belirsizdir ve gelişen faktörlere, özellikle askeri dinamiklere, uluslararası desteğe ve her iki ülkenin dış politika hamlelerine bağlı olarak şekillenecektir. Savaşın birinci olasılığı, uzun süreli bir çatışma yaşanmasıdır. Bu durumda, tarafların hiçbirinin kesin bir zafer kazanamayacağı ve savaşın uzun süre devam edeceği öngörülmektedir. Rusya,

güçlerini tazeleyerek füze kapasitelerini artırmaya çalışırken, Ukrayna Batı'dan gelen askeri desteğe, özellikle insansız hava araçları ve hassas güdümlü silahlarla devam edecektir (Ben, 2023). Ancak bu uzun süreç, Batı'daki savaş yorgunluğunu artırabilir ve özellikle ABD seçimleri gibi faktörler, Ukrayna'ya sağlanan desteğin azalmasına neden olabilir. AB'nin büyük endişesi, 2024 ABD seçimlerinde Donald Trump'ın kazanması ve bunun sonucunda Ukrayna'ya yapılan yardımların kesilmesidir. Trump, daha önce ABD'nin Ukrayna'ya verdiği desteği sorgulamış ve bu desteği sınırlamayı savunmuştur. Bu durum Ukrayna'nın savaş çabaları için ciddi bir darbe olabilir, çünkü Batı'dan gelen yardımların büyük kısmı ABD'ye bağlıdır. Yine de, Ukrayna'nın NATO ve AB'den aldığı destekle direnmeye devam etmesi beklenmektedir, ancak yakın vadede kesin bir zafer elde etmesi zor görünmektedir (Barry, 2024).

Diğer bir senaryo ise, dondurulmuş bir çatışma olasılığıdır. Bu durum, 2014 sonrası Donbas'ta olduğu gibi her iki tarafın da askeri olarak bir çıkmaza girmesiyle şekillenecektir. Bu, dış güçlerin, özellikle ABD ve Avrupa'nın çatışmayı azaltmaya yönelik baskı yapmasıyla geçici bir diplomatik çözüm veya ateşkesle sonlanabilir. Ancak böyle bir çözüm, temel meseleleri çözmez. Rusya, hibrit savaş yöntemlerini sürdürmeye devam edebilir ve bu, bölgedeki istikrarsızlığın sürekli bir hal almasına neden olabilir. Uzun vadede, böyle bir çözüm sadece askeri çatışmaların sona ermesine yardımcı olabilir, fakat siyasi çözüm sağlanmadan kalıcı bir barış mümkün olmayabilir (Lough, 2024, s. 3-4).

Ukrayna'nın zaferi senaryosunda ise, tüm topraklarının işgalden kurtulması uluslararası alanda tanınan sınırları üzerindeki kontrolünün yeniden sağlanması anlamına gelmektedir. Bu süreç, Ukrayna'nın toplumsal dayanıklılığı, ekonomik toparlanma ve siyasi birliğini sürdürmesiyle mümkün olabilir. Buna karşın, Rusya'da artan kayıplar nedeniyle "özel askeri operasyon" onayı ciddi şekilde düşebilir, seferberlik ihtiyacı ve iç huzursuzluklar, ülke genelinde protestolara ve siyasi çalkantılara yol açabilir. Rusya'nın askeri yenilgisi, Ukrayna'nın AB ve NATO'ya entegrasyonunu hızlandırırken, Rusya'nın jeopolitik etkisi önemli ölçüde azaltabilir ve ülke yalnızca Belarus, İran ve Kuzey Kore gibi sınırlı müttefiklerle ilişkilerini sürdürebilir (Şandra, 2023).

Son olarak, Ukrayna'nın mağlubiyeti olasılığı da mevcuttur. Eğer uluslararası destek azalır veya siyasi istikrarsızlık Ukrayna'nın savaş çabalarını zayıflatırsa, Ukrayna'nın toprak kayıpları artabilir ve ekonomik sıkıntılar derinleşebilir. Bu

durumda Rusya, işgal ettiği bölgelerdeki kontrolünü pekiştirebilir. Ukrayna'nın daha fazla kan dökülmesinden ve yıkımdan kaçınabilmesi için Kiev'de, toprak tavizlerine razı olabilecek pragmatik bir hükümetin iktidara gelmesi gerekebilir. Ancak, Rusya tarafından ilhak edilen bölgelerde merkezi olmayan isyanların patlak vermesi ve ülkenin geri kalanında uzun süreli istikrarsızlık yaşanma riski oldukça yüksek olacaktır. Bu durum, Ukrayna'nın ulusal güvenliğini tehdit eden bir ortam yaratabilir ve bölgedeki gerilimi sürekli yüksek tutabilir (Lough, 2024, s. 4-5). Genel olarak, savaşın kısa vadede çözülmesi pek mümkün görünmemektedir. Hem Rusya hem de Ukrayna, uzun süreli bir mücadeleye hazırlanmaktadır ve savaşın geleceği, her iki tarafın dış politikada yürüttükleri stratejilere ve uluslararası desteğe bağlı olarak şekillenecektir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nı neorealist teori çerçevesinde Rusya'nın Ukrayna ile olan çatışmasının altında yatan güvenlik, güç ve jeopolitik faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, uluslararası sistemin anarşik yapısının devletleri hayatta kalma ve güvenliğini sağlama yolunda nasıl yönlendirdiği gösterilmiştir. Savaşın analizi kapsamında, Rusya'nın stratejik çıkarlarının ve güvenlik endişelerinin Ukrayna'daki askeri operasyonu başlatmasında ve sürdürülebilirliğini sağlama çabasında etkili olduğu gözlemlenmiştir. Neorealizm, uluslararası sistemin anarşik yapısını vurgularken devletlerin, özellikle büyük güçlerin, güvenlik ve çıkarlarını maksimize etmeye yönelik hareket ettiklerini vurgular. Bu bağlamda, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, sistemdeki güç dağılımını ve güvenlik endişelerini anlamak açısından neorealist bir analizle ele alınmıştır.

Uluslararası ilişkiler teorilerinde merkezi bir yere sahip olan neorealizm, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nı anlamada güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Neorealizmin temel varsayımlarından biri olan uluslararası sistemin anarşik doğası, devletlerin sürekli olarak güvenlik arayışında olmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, devletlerin güvenlik ve hayatta kalma dürtüsünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Neorealist teori, devletlerin uluslararası sistemdeki belirsizlik ve güvensizlik koşullarında güvenliklerini sağlama ve güç dengesini koruma arayışına vurgu yapar (Waltz, 1979, s. 137). Bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi, Rusya'nın Ukrayna ile olan çatışması, tam da bu güvenlik ikileminin ve güç arayışının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Rusya, Ukrayna'nın NATO ve AB ile yakınlaşmasını, kendi güvenliği ve Doğu Avrupa'daki etkisi için bir tehdit olarak algılamış, bu tehdit algısı neticesinde askeri müdahaleyi bir zorunluluk olarak görmüştür. Bu durumda, neorealizmin temel kavramlarından biri olan "güvenlik ikilemi," devletlerin güvenliklerini artırma çabalarının karşılıklı bir tehdide yol açabileceğini savunan yaklaşım olarak, bu çatışma için de geçerliliğini korumaktadır (Mearsheimer J. , 2001, s. 141).

Rusya'nın Ukrayna ile olan ilişkileri ve bu ülke üzerindeki talepleri, jeopolitik ve jeostratejik açıdan büyük öneme sahiptir. Jeopolitik olarak, Ukrayna'nın geniş sınır

hattı ve konumu, Rusya'nın Batı ile olan sınır güvenliği için kritik bir tampon bölge işlevi görmektedir. Ukrayna'nın NATO'ya katılması, Rusya'nın Avrupa'da çevrelendiği ve stratejik olarak geri çekilmek zorunda kalacağı anlamına gelir ki bu, Moskova'nın tarihsel olarak karşı çıktığı bir senaryodur. Neorealist teoriye göre, büyük devletler uluslararası sistemdeki statülerini korumak ve güvenliklerini sağlamak için askeri kapasitelerini sürekli olarak artırmak zorundadır. Rusya, bu doğrultuda, Batı'nın Ukrayna üzerindeki nüfuzunu kendi güvenliği için bir tehdit olarak görmektedir. Ukrayna'nın NATO'ya ve AB'ye yakınlaşması, Moskova açısından stratejik bir çevrelenme riskini artırmış ve uluslararası sistemde bir tehdit olarak algılanmıştır. Rusya, bu tehdidi bertaraf etmek amacıyla Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı bir askeri operasyon başlatmış ve bu müdahaleyi güvenliğini korumak için gerekli bir hamle olarak savunmuştur.

Jeostratejik olarak ise Ukrayna, Avrupa pazarlarına ulaşmak için bir enerji koridoru işlevi görmektedir. Rusya, enerji ihracatında Ukrayna üzerindeki kontrolü kaybetmek istememekte, bu bağlamda Avrupa pazarlarına olan erişimini güvence altına alma gereği hissetmektedir (Safranchuk, 2022, s. 55). Ukrayna, Rusya'nın enerji güvenliğinde bir geçiş noktası olarak stratejik öneme sahip olduğundan, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini koruma çabaları, hem ekonomik hem de siyasi çıkarlarının bir yansımasıdır.

2022'nin Şubat ayında başlayan savaş, Rusya'nın öngördüğünün aksine kısa sürede sonlanmamış ve Ukrayna'nın direnişiyle uzayan bir askeri çatışmaya dönüşmüştür. Ukrayna'nın direnişi, Batı ülkelerinden aldığı silah ve lojistik destekle güçlenmiş, bu durum Rusya'nın askeri hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır. Ukrayna ordusunun direnç göstermesi ve Batılı devletlerin Ukrayna'ya silah ve lojistik destek sağlaması, savaşın beklenenden çok daha uzun süreceğini göstermiştir. Bu süreç, neorealist teorinin savunduğu “güvenlik ikilemi” kavramını doğrular niteliktedir: Rusya, güvenliğini artırmak amacıyla Ukrayna'ya müdahale ederken, Ukrayna ve Batı'nın da güvenlik önlemlerini artırması, karşılıklı bir tehdit algısına yol açarak güvenlik ikilemini daha da derinleştirmiştir. Rusya'nın Kiev'i hızla ele geçirme planı başarısız olurken, savaş boyunca hem askeri hem de sivil kayıplar artmıştır. Özellikle Buça ve Mariupol gibi bölgelerde yaşanan sivil kayıplar, uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiş ve Rusya'nın savaş stratejileri insan hakları açısından da eleştirilmiştir (Fix & Keil, 2022, s. 48).

Rusya'nın müdahalesinin ekonomik, jeopolitik ve jeostratejik sonuçları da önemlidir. Ekonomik açıdan, Rusya'nın enerji ve doğal kaynaklara dayalı bir güç projeksiyonu yaptığı görülmektedir. Ukrayna'nın Avrupa enerji hatları üzerinde bulunması, Rusya'nın enerji güvenliği ve Avrupa üzerindeki enerji nüfuzu için stratejik önemdedir. Jeopolitik olarak ise, Ukrayna'nın Batı ile yakın ilişkiler geliştirmesi, Rusya'nın Sovyet sonrası alanda oluşturduğu nüfuz bölgesinin tehdit altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Rusya'nın uluslararası sistemde “büyük güç” statüsünü koruma arzusunu güçlendirmiştir. Ayrıca, Ukrayna'daki enerji altyapısına yapılan saldırılar ülke genelinde elektrik kesintilerine ve lojistik sorunlara yol açarak hem askeri hem de sivil yaşamı ciddi anlamda etkilemiştir. Bu süreç, neorealist bakış açısıyla değerlendirildiğinde, savaşın yalnızca askeri bir mücadele değil, aynı zamanda devletlerin güç projeksiyonu yoluyla hedeflerine ulaşmaya çalıştıkları bir alan olduğu anlaşılmaktadır.

Ukrayna'nın jeostratejik önemi ise Karadeniz'e olan erişimiyle ilgilidir. Ukrayna'nın Karadeniz'e kıyısı olması, Rusya'nın deniz kuvvetlerini konuşlandırması ve Akdeniz'e ulaşımı için önemli bir kapı niteliğindedir. Kırım Yarımadası'nın ilhaki bu bağlamda Rusya'nın stratejik hamlelerinden biridir. Kırım, Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun ana üssüne ev sahipliği yapmakta ve bu filo, Rusya'nın Akdeniz ve Orta Doğu'daki operasyonları için bir sıçrama noktası oluşturmaktadır. Neorealist teoriye göre, bu tür stratejik hamleler, büyük güçlerin sistemdeki çıkarlarını koruma güdüsünden kaynaklanır (Waltz, 1979, s. 148).

Ekonomik olarak bakıldığında, Ukrayna enerji ve tarım açısından Rusya için büyük bir öneme sahiptir. Ukrayna, geniş tarım alanlarına ve değerli doğal kaynaklara sahiptir; bu da gıda güvenliği ve ekonomik etki açısından önemlidir. Ayrıca, Rusya'nın Avrupa'ya gaz tedarikinde Ukrayna, bir transit ülke konumundadır. Ukrayna'nın doğusundaki Donbas bölgesi, kömür yatakları ve sanayi bölgeleriyle Rus ekonomisi için değerli kaynakları barındırır. Neorealist bakış açısına göre bu ekonomik kaynaklar, devletlerin gücünü artırmaya yönelik bir araç olarak kabul edilmektedir ve Rusya için Ukrayna'nın kontrol altında tutulması, ekonomik istikrar ve enerji güvenliği açısından stratejik bir önem taşır.

Tezde ele alındığı gibi, Türkiye'nin savaş sürecindeki diplomatik rolü dikkat çekicidir. Türkiye, esir değişimi, tahıl koridoru ve ateşkes gibi önemli konularda arabuluculuk yapmış ve savaşın insani sonuçlarının hafifletilmesine katkı sağlamıştır

(Koşar, 2024, s. 77). Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile olan dengeli ilişkileri, bu arabuluculuğun başarısında etkili olmuştur. Bu çabalar, uluslararası sistemin anarşik doğasında bile devletlerin iş birliği yapabileceğini ve uluslararası normlara uygun hareket edebileceğini göstermektedir. Ancak, neorealizmin öngördüğü gibi, bu iş birlikleri yalnızca devletlerin ulusal çıkarları ile örtüştüğünde mümkün olmaktadır.

2022 Rusya-Ukrayna Savaşı'nın uzun vadeli sonuçları, uluslararası sistemde önemli etkiler bırakma potansiyeline sahiptir. Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkileri güçlenirken, Rusya uluslararası arenada yalnızlaşmıştır. Bu savaş, aynı zamanda Batı'nın Ukrayna'ya sağladığı askeri desteğin ve Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların uzun vadede küresel güç dengelerini nasıl şekillendireceğini de gözler önüne sermektedir. Bu çerçevede, neorealist teoriye göre, savaşın devam etmesi halinde Batı ile olan çatışmasının daha uzun vadeli bir jeopolitik rekabete dönüşeceği öngörülebilir. Ayrıca, uluslararası sistemin anarşik doğası gereği, devletler arası güven sorununun bu savaşın uzamasına katkıda bulunabileceği söylenebilir. Öte yandan, savaşın sonunda ortaya çıkacak güç dengesi, Doğu Avrupa'nın güvenlik yapısını kalıcı bir şekilde değiştirebilir ve bölgesel güvenlik ittifaklarına yönelik yeni yaklaşımları beraberinde getirebilir.

Ukrayna-Rusya savaşının geleceği, çeşitli olasılıklara dayanmaktadır. Ukrayna'nın zaferi, topraklarının kurtarılması ve uluslararası sınırlarının yeniden sağlanmasıyla mümkün olabilir, ancak bu süreç Rusya'nın askeri ve ekonomik etkileriyle şekillenecektir. Ukrayna'nın AB entegrasyonu hızlanabilir, fakat NATO üyeliği için daha fazla adım atılması gerekecektir. Dondurulmuş çatışma senaryosu ise, her iki tarafın askeri olarak bir çıkmaza girmesi ve dış müdahalelerle geçici bir ateşkes sağlanması gibi bir çözüm önermektedir. Ancak bu çözüm, savaşın temel sebeplerini ortadan kaldırmayacak ve bölgedeki gerilimin devam etmesine neden olabilecektir.

Rusya'nın askeri bir yenilgi yaşaması, ülkenin jeopolitik etkisini ciddi şekilde azaltarak, yalnızca sınırlı müttefiklerle ilişkilerini sürdürmesine yol açacaktır. Bu durum, iç huzursuzluğu artırabilir ve Rusya'nın siyasi çalkantılara girmesine sebep olabilir. Ukrayna'da pragmatik bir hükümetin iktidara gelmesi, savaşın sona ermesi için önemli olabilir, ancak toprak tavizleri ve siyasi uzlaşmalar, Rusya'nın ilhak ettiği bölgelerdeki isyanları ve ülke genelindeki istikrarsızlık risklerini azaltmayacaktır.

Sonuç olarak, savaşın nihai sonucu yalnızca askeri değil, aynı zamanda diplomatik ve ekonomik boyutlarıyla da büyük bir önem taşımaktadır.

Neorealist teori çerçevesinde, savaşın uzaması, Batı ile Rusya arasındaki jeopolitik rekabetin daha da derinleşmesine yol açarak uluslararası sistemdeki güç dengelerini uzun vadede yeniden şekillendirebilir. Bu durum, yalnızca Doğu Avrupa’da değil, küresel ölçekte güvenlik ve ittifak yapılarında değişimlere neden olabilir. Savaşın süresinin uzaması, uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde devletler arasındaki güven eksikliğinin daha belirgin hale gelmesine ve çatışmanın çözümünü zorlaştıran faktörlerin güçlenmesine katkıda bulunabilir.

Ayrıca, savaşın daha uzun bir zaman dilimine yayılması, bölgedeki taraflar için yalnızca askeri değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal maliyetleri artıracaktır. Ukrayna'nın topraklarını kurtarma çabalarının devam etmesi ve Batı'nın askeri desteğinin sürmesi, çatışmanın dondurulmuş bir statüye dönüşmesini engelleyebilecek unsurlar arasında yer alırken, Rusya'nın savaşın maliyetlerini dengelemek için bölgedeki mevcut etkisini koruma yönündeki çabalarını artıracığı öngörülebilir.

Bu bağlamda, savaşın uzaması, bölgesel istikrarsızlığın derinleşmesine yol açabileceği gibi, küresel enerji ve gıda tedarik zincirleri üzerindeki baskıyı da artıracaktır. Dolayısıyla, savaşın süresinin uzaması senaryosu, yalnızca Doğu Avrupa’nın güvenlik dinamiklerini değil, aynı zamanda uluslararası sistemdeki ekonomik ve stratejik dengeleri de kalıcı bir şekilde değiştirebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, devletlerin ulusal çıkarlarının uluslararası politikanın belirleyici unsuru olmaya devam ettiğini ve neorealizmin öngördüğü gibi, uluslararası sistemin yapısal baskılarının devletleri çatışmaya zorladığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı, neorealizm teorisinin öngördüğü biçimde bu tür bir yapısal baskının bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, S. A. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(30), 43-73.
- Ağır, O. (2016). Rusya - Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi. III. *Eurasian Social Science Forum*, (s. 23-42). Almaata.
- Akdemir, E. (2014). Avrupa Birliği'nin Ukrayna Politikası: Eski Komşu Mu? Yeni Aday Mı? *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 61-75.
- Al Jazeera Turk. (2017, Ocak 16). *Trump: NATO'nun modası geçti*. Ocak 26, 2025 tarihinde Al Jazeera Turk: <https://www.aljazeera.com.tr/haber/trump-natonun-modasi-gecti> adresinden alındı
- Aldis, A., & Herd, G. (2004). Managing Soft Security Threats: Current Progress and Future Prospects. *European Security*, 169-186.
- Alekseyenko, A., Byk, T., Markiyan, D., Hrytsutenko, V., Mysiv, L., & Voroshylo, O. (2007). *Holodomor: Ukrainian Genocide in the Early 1930s*. Kiev: Ukrainian Institute of National Memory.
- Allison, G. (2014). *The Myth of Russian Revanchism: A Historical Perspective*. Cambridge: Harvard Kennedy School.
- Allison, R. (2008). Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'. *International Affairs*, 84(6), 1145-1171.
- Arends, J. F. (2009). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları. *Uluslararası İlişkiler*, 3-33.
- Arı, T. (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T. (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1991). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1990, Cilt II: (1980-1990)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ash, T. G. (2018). *Free World: America, Europe, and the Surprising Future of the West*. New York: Random House.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 33-60.

- Bakan, S., & Şahin, S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 135-152.
- Baldwin, D. A. (1997). The Concept of Security. *Review of International Studies*, 23, 5-26.
- Balmaceda, M. M. (2021). *Russian Energy Chains: The Remaking of Technopolitics from Siberia to Ukraine to the European Union*. New York: Columbia University Press.
- Barry, B. (2024, Mart 13). *What Russia's momentum in Ukraine means for the war in 2024*. Ekim 5, 2024 tarihinde The International Institute for Strategic Studies (IISS): <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2024/03/what-russias-momentum-in-ukraine-means-for-the-war-in-2024/> adresinden alındı
- Battır, O., & Yiğittepe, L. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 549-573.
- Baykan, D. (2019, Eylül 24). *Trump'tan 'Ukrayna'ya yardımları askıya aldım' açıklaması*. Ocak 26, 2025 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trumphant-ukraynaya-yardimlari-askiya-aldim-aciklamasi/1593144> adresinden alındı
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2008). *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Baysal, B. (2023). Alternatif Kuramsal Bakış Açılılarıyla Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramının İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 138-162.
- BBC. (2021, Aralık 31). *Ukrayna gerginliği: Putin, Biden'a yeni yaptırımların bağları koparabileceğini söyledi*. Ekim 25, 2024 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/world-59832722> adresinden alındı
- BBC. (2024, Şubat 23). *Rusya'ya yönelik yaptırımlar neler ve bunların Rusya ekonomisi üzerinde etkisi oldu mu?* Kasım 12, 2024 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> adresinden alındı
- BBC. (2024, Şubat 24). *Rusya'ya yönelik yaptırımlar: Batı hangi adımları attı, Rus ekonomisi nasıl etkilendi?* Kasım 12, 2024 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72glknx4epo> adresinden alındı

- Beitz, C. R. (1999). *Political Theory and International Relations*. Oxford: Princeton University Press.
- Ben, B. (2023, Aralık 12). *With billions invested, Ukraine-EU defense cooperation gains momentum*. Kasım 12, 2024 tarihinde Euromaidan: <https://euromaidanpress.com/2023/12/31/with-billions-invested-ukraine-eu-defense-cooperation-gains-momentum/> adresinden alındı
- Benjamin, M., & Davies, N. (2022). *War in Ukraine: Making Sense of a Senseless Conflict*. New York: OR Books.
- Bielieskov, M. (2021, Eylül 21). *The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare*. Ekin 25, 2024 tarihinde Center For Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare> adresinden alındı
- Bilener, T. (2004). Ulus Devlet Olma Yolunda Ukrayna. E. B. (Der.) içinde, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna İçinde* (s. 311-341). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Bilgin, P. (2005). Turkey's Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation. *European Journal of Political Research*, 175-201.
- Bloomberg. (2024, Nisan 17). *Russia Builds New Asia Trade Routes to Weaken Sanctions Over War*. Kasım 12, 2024 tarihinde Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-17/russia-builds-new-asia-trade-routes-to-weaken-sanctions-over-war> adresinden alındı
- Bozayeva, Z. (2015). EU-Russia Strategic Relations: A Gas Issue. *Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*. İstanbul.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre. *Uluslararası İlişkiler*, 1-47.
- Brzezinski, Z. (2010). *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*. İstanbul: İnkılab Kitapevi.
- Busygina, I. (2022). The Rise of Eurasia and the Ukraine War. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, 21, 182-191.
- Buyar, C., & Şener, U. (2022). Tarihi perspektiften, sosyo-ekonomik değerler arasından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine etkileri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 136-149.
- Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 107-123.

- Buzan, B., & Little, R. (2000). *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Christian, D. (2018). *Russia, Central Asia And Mongolia Volume II: Inner Eurasia From The Mongol Empire To Today, 1260–2000*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Cohen, S. F. (1996). *Rethinking the Soviet Experience: Politics and History since 1917*. Oxford: Oxford University Press.
- Çetinkaya, Ş. (2012). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açısı. *21. Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi*, 241-260.
- Çikrıkci, T. (2017). Uluslararası İlişkilerde Güvenliğin Referans Nesnesi Sorunsalı: Klasikten Yeniye Kavramsal Bir Analiz. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 217-234.
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Demir, S. (2022). The 2022 Russia-Ukraine War: Reasons and Impacts. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-40.
- Doyle, M. W. (1986). *Empires*. New York: Cornell University Press.
- Dönmez, H. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşına Giden Süreç: “Avrasyacılık” Anlayışı Çerçevesinden Bir İnceleme. *International Journal of Politics and Security*, 114-144.
- Dugin, A. (2018). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dunne, T., Kurki, M., & Smith, S. (2021). *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Musa Ceylan (Çev.)*. Ankara: Felix Kitap.
- Ersoy, E. (2019). Realizm. R. Gözen içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 159-186). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertoý, B. (2019). Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü ve Neoklasik Realizm. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 1-26.
- Euronews. (2019, Temmuz 12). *Putin holds first telephone call with Ukrainian counterpart over ending conflict*. Ekim 18, 2024 tarihinde Euronews: <https://www.euronews.com/2019/07/12/putin-holds-first-telephone-call-with-ukrainian-counterpart-over-ending-conflict> adresinden alındı
- European Commission. (2024). *Countries and Regions Ukraine*. Ekim 27, 2024 tarihinde European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en adresinden alındı

- Eyl-Mazzega, M.-A. (2019). *Russia-Ukraine Gas Transit Negotiations: Breaking the Impasse*. Paris: IFRI.
- Fischer, S. (2022). *Peace Talks Between Russia and Ukraine: Mission Impossible*. Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Fix, L., & Keil, S. (2022). *NATO and Russia after the Invasion of Ukraine*. Washington: German Marshall Fund of the United States.
- Gaelotti, M. (2022). *Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine*. Oxford: Osprey.
- Götz, A. (2015). *Russia's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality and Expectations*. Londra: Routledge.
- Götz, E. (2016). *Russia, the West, and the Ukraine Crisis: Three Contending Perspectives*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Graham, T. (2020, Ocak 8). *Top Conflicts to Watch in 2020: A Crisis Between Russia and Ukraine*. Ekim 10, 2024 tarihinde Council On Foreign Relation: <https://www.cfr.org/blog/top-conflicts-watch-2020-crisis-between-russia-and-ukraine> adresinden alındı
- Gündüz, O. (2024, Nisan). 1990 Sonrası Dönemde Güney Kafkasya'da Yaşanan Gelişmeler: Aktörlerin Güvenlik Anlayışlarının Neorealizm Çerçevesinde Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya.
- Haser, D. (2018). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Hosking, G. (2011). *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla* (Çev. Acar K.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jervis, R. (2011, 06 13). *Cooperation Under the Security Dilemma*. Temmuz 15, 2024 tarihinde Cambridge University Press: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/abs/cooperation-under-the-security-dilemma/C8907431CCEFEFE762BFCA32F091C526> adresinden alındı
- Jones, S. (2022). *Global Demonstrations Against the Russian Invasion of Ukraine*. Armed Conflict Location & Event Data Project.
- Kaddorah, E. (2022). *Türkiye and the Debate on Neutrality in the Ukraine*. The Arab Center for Research and Policy Studies.
- Kamalov, İ. (2008). Altın Orda-Rus İlişkileri ve Altın Orda'nın Rusya'ya Etkileri (Altın Orda Devleti'nin Yıkılışı ve Çarlık Rusya'sının Kuruluş Sürecinde). *Doktora Tezi*. İstanbul.

- Karabulut, B. (2015). *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Ankara: Barış Kitabevi.
- Karabulut, B. (2021). Uluslararası İlişkiler Kuramlarının Güvenlik Yaklaşımları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 51-87.
- Karadeli, C. (2014). *Ukrayna'da Milli Aidiyet, Rekabet ve Azınlıklar*. Çomak H., Sancaktar C. Ve Yıldırım Z. (Editörler), *Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi içinde (113-136)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Keskin, Ş. (2017). *Ukrayna'daki Kriz ve AB Rusya İlişkileri*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Koçer, G. (2004). Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler'in Geleceği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 101-122.
- Konak, İ. (2012). Moskova Knezliği'nin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının. *Journal of Turkology*, 99-122.
- Koşar, Y. (2024). Rusya'nın Ukrayna Politikalarının Jeopolitik Teoriler Çerçevesinde İncelenmesi: Vladimir Putin Dönemi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.
- Kubicek, P. (2008). *The History of Ukraine (The Greenwood Histories of the Modern Nations)*. Greenwood: Greenwood Press.
- Kurat, A. N. (2014). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kusa, I. (2022). Harbinger of a Global Shift A Perspective from Ukraine. *Policy Perspectives*, 19(1), 7-12.
- Kuzio, T. (2022, Kasım 12). *How Western Experts Got the Ukraine War So Wrong*. Ekim 26, 2024 tarihinde Geopolitical Monitor: <https://www.geopoliticalmonitor.com/how-western-experts-got-the-ukraine-war-so-wrong/> adresinden alındı
- Laruelle, M. (2024). *Russia's Ideological Construction in the Context of the War in Ukraine*. Paris: IFRI.
- Laurelle, M. (2020). *Is Russia Fascist? Unraveling Propaganda East and West*. New York: Cornell University Press.
- Leffler, C. (2023, Mart 16). *One Year of War in Ukraine Understanding what has happened and what needs to happen next*. Ekim 30, 2024 tarihinde Centre for European Policy Studies (CEPS): <https://www.ceps.eu/ceps-publications/one-year-of-war-in-ukraine/> adresinden alındı

- Libman, A. (2022). The Future of the Global Economy after the War in Ukraine. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable*, 21, 148-159.
- Lieven, A. (1999). *Ukraine and Russia: A Fraternal Rivalry*. Washington: United States Institute of Peace Press.
- Lough, J. (2024). *Four scenarios for the end of the war in Ukraine*. Londra: Chatham House.
- Magocsi, P. R. (2010). *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples (İkinci Baskı)*. Canada: University of Toronto Press.
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. 08 26, 2024 tarihinde Samuel B. H. Faure: <https://samuelbhfaure.com/wp-content/uploads/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf> adresinden alındı
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War. *International Security*, 5-56.
- Mearsheimer, J. J. (1995). *A Realist Reply*. Temmuz 15, 2024 tarihinde John J. Mearsheimer: <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/07/A0022.pdf> adresinden alındı
- Miller, B. (2001). The Concept of Security: Should it be Redefined? *Journal of Strategic Studies*, 13-42.
- Miller, B. (2001). The Concept of Security: Should it be Redefined? . *Journal of Strategic Studies*, 13-42.
- Müller, J. Z. (2021). *The Future of Ukraine: The Challenge of Regional Governance*. Londra: Routledge.
- NATO. (2024, Ekim 3). *Relations with Ukraine*. Ekim 25, 2024 tarihinde North Atlantic Treaty Organization: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm adresinden alındı
- Nelles, M. (2019, Ekim 4). *Expert Q&A: Will the Steinmeier Formula bring peace to Ukraine?* Ekim 18, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/expert-qa-will-the-steinmeier-formula-bring-peace-to-ukraine/> adresinden alındı
- OCHA. (2024). *Ukraine: Situation Report, 7 October 2024*. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Merkezi.
- Örmeci, O., & Kısacık, S. (2018). *Rusya Siyaseti ve Rus Dış Politikası*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Özdal, H. (2012). Rus Dış Politikasında Ukrayna (1991-2014), Doktora Tezi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*. Ankara.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 113-144.
- Özdoğan, M. (2019). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1-24.
- Özgür, O. (2022, Eylül 28). *ABD'nin Rusya'ya karşı askeri yığınağı Türkiye-Yunanistan gerilimini tırmandırıyor*. Ekim 27, 2024 tarihinde World Socialist Web Site (WSWS): <https://www.wsws.org/tr/articles/2022/09/28/hppq-s28.html> adresinden alındı
- Park, Y. (2022). Russian Invasion of Ukraine and the Decline of the World. *The Journal of East Asian Affairs*, 35(1), 135-165.
- Plokhly, S. (2017). *Avrupa'nın Kapıları-Ukrayna Tarihi* (Çev: Erdoğan G, Güler E ve Yıldız M.D.). İstanbul: Feylesof Kitapevi.
- Politico. (2023, Ocak 5). *Putin orders 36-hour cease-fire in Ukraine for Orthodox Christmas*. Ekim 30, 2024 tarihinde <https://www.politico.eu/article/putin-orders-36-hour-ceasefire-in-ukraine-for-orthodox-christmas/> adresinden alındı
- Reuters. (2023, Mart 15). *How the EU ban on Russian oil imports affects oil flows*. Kasım 12, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/business/energy/how-eu-ban-russian-crude-affects-oil-flows-2023-02-27/> adresinden alındı
- RFERL. (2023, Ocak 4). *Mourning, Finger-Pointing In Russia After Scores Killed In Makiyivka Rocket Strike*. Ekim 30, 2024 tarihinde Radio Free Europe Radio Liberty (RFERL): <https://www.rferl.org/a/makiyivka-himars-strike-ukraine-russia-invasion/32207446.html> adresinden alındı
- Roy, A. (2013). *Russia, the West, and Military Intervention*. Oxford: Oxford University Press.
- Safranchuk, I. (2022). Regional and Global Contexts – A Perspective from Russia. *Policy Perspectives*, 19(1), 1-5.
- Sağlam, M. (2014). 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 435-444.
- Sakwa, R. (2008). *Russian Politics and Society*. Londra: Routledge.
- Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. Londra: I.B. Tauris.

- Salcı, T. (2022, Kasım 9). *ABD'nin askeri yığınak yaptığı Dedeagaç neden önemli, hedefte Rusya mı Türkiye mi var?* Ekim 28, 2024 tarihinde Sputnik Türkiye: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html> adresinden alındı
- Sandıklı, A., & Emeklier, B. (2011). *21.yyda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları*. Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi.
- Sandıklı, A., & Emeklier, B. (2012). “*Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm*”, *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sezer, S. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Jeopolitik Sonuçları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 158-180.
- Simma, B., Khan, D.-E., Nolte, G., & Paulus, A. (2002). *The Charter of The United Nations: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
- Snyder, T. (2018). *The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America*. New York: Tim Duggan Books.
- Soydan, E. (2019). 2014 Ukrayna Krizi Sonrası Ukrayna-Rusya İlişkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, Aydın, Türkiye: VakıfBank Kültür Yayınları.
- Sönmez, A. S., Bıçakçı, H., & Yıldırım, C. (2015). Kırım sorunu bağlamında Rusya-Ukrayna ilişkilerinin analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 657-670.
- Sputnik Türkiye. (2018, Temmuz 12). *Trump: NATO'dan çıkarız ama gerek yok*. Ocak 26, 2025 tarihinde Sputnik Türkiye: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20180712/trump-harcama-resti-nato-zirvesinde-acil-toplanti-1034253029.html> adresinden alındı
- STATISTA. (2024). *Number of civilian casualties in Ukraine during Russia's invasion verified by OHCHR from February 24, 2022 to July 31, 2024*.
- Sutch, P., & Elias, J. (2007). *International Relations: The Basics*. New York: Routledge.
- Şahin, F. K. (2021). *KIRIM PLATFORMU: RUSYA'NIN KIRIM'I İŞGAL VE YASADIŞI İLHAKINA KARŞI UKRAYNA'NIN YENİ ADIMI*. Ankara: Avrasya İncelemeleri Merkezi.
- Şandra, A. (2023, 12 31). *GLOBSEC raporu: 2024'te Ukrayna'da beş gerçekçi savaş senaryosu*. Kasım 12, 2024 tarihinde Euromaidan: <https://euromaidanpress.com/2023/12/31/five-realistic-scenarios-of-war-in-ukraine-in-2024-globsec-report/> adresinden alındı

- Tanrısever, O. F. (2005). *Devlet ve Ötesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tarakçı, N. (2014). *Yeni Bir Soğuk Savaş İçin Ukrayna'mı Kullanıldı?* İstanbul: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM).
- Thomas Hobbes, S. L. (2010). *Leviathan*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tsygankov, A. P. (2010). *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Wachtmeister, H. (2024). *Russia-China energy relations since 24 February: Consequences and options for Europe*. Stockholm: Swedish National China Centre.
- Wadephul, J. D. (2022). The War against Ukraine and the World. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable*, 21, 106-115.
- Walt, S. M. (2003). Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı. *Avrasya Dosyası (Güvenlik Birimleri Özel)*, 71-106.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Londra: Addison-Wesley Publishing Company.
- Waltz, K. N. (1986). *Anarchic Orders and Balances of Power*, Robert Koehene (der.). New York: Columbia University Press.
- Waltz, K. N. (1988). The Origins of War in Neorealist Theory. *Journal of Interdisciplinary History*, 615-628.
- Waltz, K. N. (2000). Structural Realism After the Cold War. *International Security*, 5-41.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven: Yale University Press.
- World Bank. (2024, Ekim 21). *World Bank Response to Rising Food Insecurity*. Kasım 12, 2024 tarihinde World Bank: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update> adresinden alındı
- Yılmaz, T. (2007). Vestfalya Sisteminin Temelleri. H. Çakmak içinde, *Uluslararası İlişkiler "Giriş, Kavram ve Teoriler"* (s. 417). Ankara: Platin Yayınları.
- Yüksel, C., & Karagözoğlu, C. (2023). *Rusya-Ukrayna Krizi ve Uluslararası Hukuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Zon, H. v. (2001). *The Ukrainian Question: The Russian Empire and Nationalism in the Nineteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.